

VIERAANNUTTAMINEN ERON JÄLKEEN

Isien kirjoituksia vieraannuttamisen syistä, keinoista ja seurauksista

Maiju Pitkänen
Pro Gradu tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
Toukokuu 2020

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

PITKÄNEN MAIJU: Vieraannuttaminen eron jälkeen – Isien kirjoituksia vieraannuttamisen syistä, keinoista ja seurauksista

Pro gradu -tutkielma, 81 s., 1 liites.

Sosiaalityö

Toukokuu 2020

Tutkielmani aiheena on vieraannuttaminen eronneiden isien näkökulmasta. Vieraannuttamisella tarkoitetaan lyhyesti ilmaistuna prosessia, jossa pyrkimyksenä on vaikuttaa lapseen tai lapsen olosuhteisiin niin, että lapsen ja toisen vanhemman välinen side vaikeutuu tai katkeaa vanhempien eron jälkeen. Useimmissa tapauksissa vieraannuttajana toimii lapsen toinen vanhempi ja vieraannuttamisen kohteena on lapsen toinen vanhempi. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa siitä, miten eron jälkeen lapsestaan vieraannutetut isät selittävät vieraannuttamisen syitä, tutkia mitä vieraannuttamisen keinoja isät kohdanneet ja miten vieraannuttaminen on vaikuttanut isiin.

Tutkimuksen aineisto koostuu 16 eronneen isän kirjoittamasta vieraannuttamista käsittelevästä tarinasta. Kirjoitukset on kerätty eronneita isiä kohtaavien järjestöjen ja yhdistysten avulla. Yhteistyötahoina tutkimuksessa on ollut Miessakit ry, Isät lasten asiassa ry sekä Ensi- ja turvakotien liitto. Tutkimuksen aineisto on analysointi sisällönanalyysin avulla.

Keskeisinä tutkimustuloksina on se, että isät kokevat vieraannuttamisen johtuvan yhteiskunnassa vallalla olevasta ”äitimyytistä”, jonka mukaan äidit nähdään ensisijaisena lapsen huoltajana ja lähivanhempana. Isien kokemuksen mukaan yhteiskunnan tukena toimivat sosiaaliviranomaiset. Toinen merkittävä tekijä oli isien kokemuksen perusteella äitien mielenterveysongelmat sekä vaikeudet tunteiden säätelyssä. Isät eivät näe omassa toiminnassaan syitä vieraannuttamiselle. Vieraannuttaminen näkyy isien kertomuksissa äitien toimesta vallankäyttönä sekä erilaisina keinoina, joiden avulla lapsen ja isän välistä suhdetta pyritään vaikeuttamaan tai kokonaan katkaisemaan.

Vieraannuttaminen on vaikuttanut merkittävästi isien hyvinvointiin. Isät kertovat sen vaikuttaneen heidän jaksamiseen, mielenterveyteen ja taloudelliseen tilanteeseen. Vieraannuttamisella on ollut vaikutuksia myös isyyteen. Vieraannuttaminen on myös lisännyt isien kiinnostusta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Tulosten perusteella vahvistuu käsitys siitä, että vieraannuttaminen on vaikea ilmiö, jolla on ikäviä seurauksia sekä lapselle että vanhemmalle. Vieraannuttamiseen puuttuminen on vaikeaa ja tärkeintä olisi ennaltaehkäistä huoltoriitoja ja niiden kautta vieraannuttamista. Perheasioiden sovittelu voisi olla tässä toimiva vaihtoehto. Lisäksi tulisi kehittää sitä, että isät kokisivat tulevaisuutta paremmin kuulluiksi asioissaan sosiaaliviranomaisten kanssa erotilanteissa.

Asiasanat: vieraannuttaminen, isyys, ero, huoltoriidat, eroauttaminen

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	ISYYS JA ERO.....	3
2.1	ISYYDEN KULTTUURINEN MUUTOS	3
2.2	ERO KRIISINÄ JA ERON JÄLKEINEN ISYYS.....	8
2.3	EROAUTTAMINEN JA ERONNEEN ISÄN KOHTAAMINEN PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ	12
3	VIERAANNUTTAMINEN.....	18
3.1	VIERAANNUTTAMINEN KÄSITTEENÄ.....	18
3.2	VIERAANNUTTAMISEN TUNNISTAMINEN JA SYYT JA KEINOT VIERAANNUTTAMISELLE.....	20
3.3	VIERAANNUTTAMISEN VAIKUTUKSET LAPSEEN JA VANHEMPAAN	27
3.4	VIERAANNUTTAMINEN HUOLTORIIDOISSA.....	30
4	TUTKIMUSASETELMA	33
4.1	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	33
4.2	TUTKIMUSMENETELMÄ, AINEISTO JA ANALYSOINTI	34
4.3	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	37
5	VIERAANNUTTAMISEN SYYT JA KEINOT ISIEN NÄKÖKULMASTA	40
5.1	YHTEISKUNNAN ROOLI VIERAANNUTTAMISESSA	40
5.2	VANHEMMAN VAIKEUDET TUNTEIDEN SÄÄTELYSSÄ JA MIELENTERVEYSONGELMAT	46
5.3	VANHEMMAN VALLANKÄYTTÖ VIERAANNUTTAMISESSA.....	51
6	VIERAANNUTTAMISEN KOETTU VAIKUTUS ISIEN ELÄMÄSSÄ.....	62
6.1	VAIKUTUS ISIEN HYVINVOINTIIN	62
6.2	VAIKUTUS ISYYTEEN JA VANHEMMUUTEEN.....	66
6.3	KIINNOSTUS YHTEISKUNNALLISEEN VAIKUTTAMISEEN	68
7	YHTEENVETO JA POHDINTA	71
	LÄHTEET	76
	LIITTEET	83

1 JOHDANTO

Tilastokeskuksen tietojen perusteella Suomessa solmituista avioliitoista joka kolmas päättyy eroon (Tilastokeskus 2019). Tilanteissa, joissa eroavalla pariskunnalla on lapsia, koskettaa vanhempien ero myös luonnollisesti perheen lapsia. Näin ollen vanhempien erosta tulee koko perhettä koskeva asia. Eron jälkeen tai jo eroprosessin aikana vanhempien on pohdittava lasten asuminen ja huolto eron jälkeen. (Hokkanen 2005, 94.)

1.12.2019 astui voimaan uudistettu laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lakiin tehdyillä muutoksilla pyritään parantamaan lapsen oikeutta osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn ja tunnistamaan paremmin perhetilanteiden monimuotoisuutta sekä lapsen oikeutta tavata molempia vanhempiaan. (Koulu 2019, 413-415.) Keskeistä uudistetussa laissa on, että lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on huomioitava lapsen mielipide sekä toivomukset (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 4§/2019). Lapsen huomiointi on kuitenkin koetuksella erotilanteissa, sillä parisuhteen päättyminen on kriisi, joka aiheuttaa vanhemmissa usein tunnekuohuja. Tunnekuohut vaikuttavat koko perheen arkeen ja eronjälkeiseen vanhemmuuteen. (Kääriäinen 2008, 66.)

Tavanomaista on, että vanhempien eron jälkeen lapset asuvat äidin kanssa ja isästä tulee lasta tapaava vanhempi. Lain mukaan lapsella on oikeus tavata ja pitää yllä suhdetta siihen vanhempaan, jonka luona hän ei asu (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2§/2019). Jos toisen vanhemman toiminnan takia lapsen suhde toiseen vanhempaan heikkenee tai jopa katkeaa, on kyse vieraannuttamisesta. Vieraannuttaminen on kompleksinen ja monisäikeinen ilmiö (Moné ym 2011, 650), jolla on vaikutuksia niin yhteiskunnalle kuin yksilöille (Häkkänen-Nyholm 2010, 499). Ilmiön kohteeksi joutuneelle henkilölle aiheutuu merkittäviä negatiivisia vaikutuksia (Harman, Leder-Elder & Biringen 2019, 11). Uudistetussa laissa on määritelty keinoja, joiden avulla lapsen vieraannuttamista pyritään ehkäisemään (Koulu 2019, 415).

Tässä tutkimuksessa vieraannuttamiseen on keskitytty isien näkökulmasta. Tavoitteena on saada selville, mitä isät ajattelevat vieraannuttamisesta; mistä vieraannuttaminen isien mielestä johtuu ja miten se vaikuttaa isien elämään. Tutkimuksen aineistona on 16 isän kirjoittamat tarinat vieraannuttamisesta, jotka on kerätty tätä tutkimusta varten eronneita miehiä kohtaavien järjestöjen ja yhdistysten avulla.

Tutkimus etenee seuraavasti. Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa pohditaan aluksi isyyden muutosta ja isyyden määrittelyä sekä minkälaista eron jälkeinen isyys on. Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa käsitellään myös eroa kriisinä ja eroauttamisen palveluita sekä isän kohtaamista palvelujärjestelmässä. Tämän jälkeen pohditaan vieraannuttamista ensin määritelmän avulla ja sen jälkeen vieraannuttamisen tunnistamisen, keinojen ja syiden avaamisen kautta. Tarkemmassa tarkastelussa on vieraannuttamisen vaikutukset isään ja lapseen sekä se, miten vieraannuttaminen näkyy huoltoriidoissa. Tämän jälkeen on kuvaus tutkimusasetelmasta, analyysi ja tutkimustulokset. Tutkimustulokset on jaettu kahteen kappaleeseen tutkimuskysymysten mukaisesti. Ensimmäisessä luvussa avataan isien kirjoituksia vieraannuttamisen syitä ja äitien käyttämistä vieraannuttamisen keinoista isien näkökulmasta. Luvussa 6 on kuvaus vieraannuttamisen vaikutuksesta isien hyvinvointiin ja vanhemmuuteen. Tutkielman lopussa on kootusti tutkimuksen kannalta keskeiset tutkimustulokset, johtopäätökset sekä pohdintaa vieraannuttamisen ehkäisemiseksi.

2 ISYYS JA ERO

2.1 ISYYDEN KULTTUURINEN MUUTOS

Viimeisten neljän vuosikymmenen aikana isyys on ollut suuressa muutoksessa. Isyyden muutos on herättänyt eri alojen tutkijoiden mielenkiinnon isyyden tutkimiselle ja isyyttä onkin tutkittu paljon. Isyyden merkitys lapsen, parisuhteen ja koko perheen hyvinvointiin on tiedostettu. Isyyttä on tutkittu muutoksen, isyyden moninaisuuden ja vanhempien välisen tasa-arvon näkökulmasta (Mykkänen 2010, 43). Isyyden muutos on seurasta monista suurista muutoksista ja siihen on vaikuttanut naisten työssäkäynnin ja kouluttautumisen yleistymisen, kodin- ja lastenhoidon tasa-arvoistuminen, perhemuotojen moninaistuminen, muuttuneet kulttuuriset odotukset vanhemmuudelle sekä perhepolitiikka.

Merkittävin yksittäinen muutos isyydelle on ollut naisten lisääntynyt kouluttautuminen ja työelämään siirtyminen. Muutos on vaikuttanut paitsi perhe-elämään, arjen ja työn yhteensovittamiseen niin myös miesten paikkaan perheessä. Miehen perinteinen rooli perheen elättäjänä, auktoriteettina ja taloudellisen vallan käyttäjänä on kokenut muutoksen. (Sinkkonen 2012, 63-64.) Osa miehistä on sopeutunut muutokseen hyvin esimerkiksi keskittymällä töihin tai muovaamalla rooliaan perhe-elämässä pehmeämmäksi (Jokinen & Saaristo 2006, 175-176). Toisille se taas on aiheuttanut hämmennystä ja neuvottomuutta (Sinkkonen 2012, 63-64). Roolin muovaaminen on ollut vaikeaa, sillä samanaikaisesti miehiltä odotetaan modernin miehen joustavuutta ja patriarkaalisen mallin mukaista vahvaa isyyttä (Jokinen & Saaristo 2006, 175).

Muutos perhetilanteissa näkyy erityisesti isien lisääntyneenä roolina lasten ja perheiden elämässä. Perheen sisäiset tehtävät ja roolijako ovat kokeneet muutoksen. Vanhemmat jakavat tällä hetkellä yhtä usein lasten kanssa leikkimisen, nukuttamisen ja päiväkotiin viemisen. Äidit kuitenkin ostavat isiä useammin lapselle vaatteet, vievät lapsen lääkäriin ja neuvolaan sekä täyttävät viralliset paperit. Muutos on havaittavissa, sillä nuorempien ja korkeammin koulutettujen vanhempien kesken vanhemmuuden tehtäviä jaetaan aikaisempaa tasavertaisemmin kaikin puolin. (Paajanen 2006, 41.) Isät viettävät yhä enemmän aikaa lastensa kanssa, mutta silti useat miehet ovat tyytymättömiä viettämän-

sä ajan määrään ja haluaisivat viettää nykyistä enemmän aikaa lastensa kanssa. (Halme 2009, 80.)

Naisten ja miesten tasa-arvoisemman perhe-elämän lisäksi isyyteen on vaikuttanut myös perhemuotojen muutos. Avioliittojen vähentymisen ja avoliittojen lisääntymisen vuoksi myös isän asema on ollut muutoksen kohteena. Nykyaikana on yleistä, että vanhemmat ovat avoliitossa lapsen syntyessä. Isän asema on tämän vuoksi tietyllä tavalla heikentynyt, sillä avio-olettaman kautta isä saa suoraan juridisen aseman lapsen isänä. Käytännössä kuitenkin ei ole suurta merkitystä ovatko vanhemmat avio- vai avoliitossa lapsen syntyessä, jos he ovat yhdessä sitoutuneet vanhemmuuteen (Huttunen 2001, 52). Isyyden tunnustaminen on nykyisin mahdollista tehdä ennakkollisesti neuvolassa, jos vanhemmat eivät ole avoliitossa keskenään. 81 prosenttia isyyksien vahvistamisesta tehtiin neuvolassa tai lastenvalvojan luona ennen lapsen syntymää. Lapsen huolto vahvistettiin vuonna 2018 93 prosenttisesti yhteishuolloksi. (THL tilastoraportti 11/2019.)

Isän asema uudenlaisten perhemuodoissa on lisännyt kysymyksiä liittyen isyyden asemaan ja laittaneet pohtimaan sitä, mitä isyys ylipäätään on. Äitiyden yhteiskunnalliseen asemaan perhemuotojen muutos ei ole vaikuttanut yhtä voimakkaasti kuin isyyteen. (Eerola 2009, 15.) Huttunen (2001, 58) näkeekin isyyden ja isänä olemisen olevan yläkäsitteitä, joiden alle jää erilaisia tulkintoja isyydestä. Isyys on pirstoutunut erilaisiin isyyden muotoihin ja isän rooleihin. Pirstoutumisen vuoksi isyydestä puhuminen asiantuntijapuheessa on jokseenkin epämääräistä. (Huttunen 2001, 58.)

Kun puhutaan isyydestä, tulisi määritellä, mikä on isä ja mitä isyydellä tarkoitetaan. Isyyslaki 2015/11 määrittelee isäksi henkilön, jonka kanssa lapsen äiti on naimisissa tai isän, joka on siittänyt lapsen tai jonka siittiöitä on käytetty hedelmöityksessä. Isyyden määritelmät ovat kuitenkin joissakin tapauksissa moninaisempia kuin tämä ja isyyttä voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Huttunen (2001, 57) mukaan, isyyden määrittelyminen käsitteenä ja ilmiönä ei ole nykypäivänä yksiselitteinen. Huttunen (2001) määrittelee isyyden biologisen, juridisen, sosiaalisen ja psykologisen isyyden kautta.

Isänä perinteisesti pidetään lapsen biologista isää. Lapsen biologisen isän ollessa tiedossa, määräytyy isyys sen mukaan. Biologisella isyydellä on selkeä valta-asema isyyttä määriteltäessä ja se vaikuttaa ratkaisevasti myös juridiseen isyyteen. Juridisen isyyden kautta määräytyy lapsen perintöoikeus isään. Juridinen isyys muodostuu kolmella taval-

la; avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnustamisen ja vahvistamisen tai adoption kautta. Juridisella isällä on yhteiskunnan antamia oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa lapseen, kuten vanhemmuus, huoltajuus, elatusvelvollisuus ja joissakin tapauksissa myös tapaamisoikeus- sekä asumiskysymykset. Isä on juridisesti täysivaltainen, kun hänen isyytensä on vahvistettu ja hän on lapsen huoltaja. (Huttunen 2001, 57-61.)

Lapsen biologinen ja juridinen isä ei välttämättä näy lapsen arkipäiväisessä elämässä millään tavalla, eikä isällä ole siinä mitään roolia (Huttunen 2001, 57-59). Isä, joka jakaa arkea lapsen kanssa, asuen, huolehtien ja viettämällä aikaa lapsen kanssa, on lapsen sosiaalinen isä. Usein lapsen sosiaalinen isä on myös hänen biologinen ja juridinen isänsä, mutta ei aina. Sosiaalisena isänä voi toimia myös äidin uusi puoliso, lähisukulainen ja muu läheinen miespuolinen henkilö. (Huttunen 2001, 62-63.)

Psykologinen isyys on isyyden kiintymyksellistä puolta, mikä ei tule edellä mainittujen isyyden muotojen kanssa samalla tavalla ”automaattisesti” vaan se on ansaittava lapsen kautta. Lapsi määrittelee tunnekokemuksensa kautta sen, ketä hän pitää isänään, keneen hän luottaa ja ketä arvostaa. Psykologinen isyys on vuorovaikutuksellista ja kiintymykseen pohjautuvaa ja se on palkitsevaa sekä lapselle että isälle. Psykologinen isä haluaa hoivata, suojella, auttaa ja kasvattaa lastaan kuulemalla lapsen mielipiteitä, kokemuksia ja ajatuksia. (Huttunen 2001, 64-65.)

Isäksi tuleminen ja isänä oleminen on monelle isälle suuri ylpeyden aihe ja parasta mitä heidän elämässään on tapahtunut. Isyys parantaa esimerkiksi isien itsetuntoa ja työstä koettu mielekkyyttä. (Paajanen 2006, 47-48). Tässä tutkielmassa isyyttä ei ole määritelty tarkkarajaisesti, sillä minulla ei ole ollut mahdollisuuksia vaikuttaa siihen ovatko minulle kirjoittaneet isät lapsen biologisia, juridisia, sosiaalisia tai psykologisia isiä. Minulle kirjoittaneet isät ovat kokeneet olevansa isiä ja sen vuoksi kirjoittaneet minulle. Todennäköistä on, että isät ovat olleet ainakin lapsen biologisia tai juridisia isiä.

Isyyden kulttuuriset odotukset ja isän roolit

Isyys muovautuu paitsi perinteiden ja omien kokemusten kautta niin myös kulttuuristen odotusten mukaisesti. Nykyään yhteistä selkeää ihanneisän roolia ei ole olemassa, kuten vuosikymmeniä sitten (Huttunen 2001). Isät yhdistelevät perinteisiä traditioita uudella isyyden toteuttamisen tapoihin. Isät kokevat olevansa nykyisin tasavertaisempia kasvattajia äitien kanssa, mutta perinteinen perheen elättäjän rooli on isille edelleen tär-

keä. (Paajanen 2006, 49-50.) Kulttuuriset odotukset muovaavat isyyttä ja luovat isälle erilaisia rooleja, joiden mukaisesti isä toteuttaa isyyttään. Nykyaikaiset tuoreet isät eivät välttämättä koe omakseen aikaisemmin määriteltyjä isyyden malleja ja rooleja, vaan haluavat luoda itse oman tapansa toimia isänä (Paajanen 2006, 55). Nykyaikaiselle isyydelle on monen isän mielestä asetettu liian suuret vaatimukset eivätkä kaikki isät osaa määritellä sitä, minkälainen isä heidän pitäisi olla (Paajanen 2006, 47-48).

Lähivuosisikymmenien isyystutkimukset ovat lähestyneet isyyttä erityisesti isän roolien kautta. Eerola (2009) määrittelee isät kolmen roolin kautta, joissa isyyden muutos on havaittavissa. Isän roolit ovat aktiivinen isä, perinteinen isä ja paikkaansa hakeva isä. Aktiivinen isä löytää heti paikkansa isänä ja on aktiivisesti osa lapsensa elämää jo raskaudesta saakka, ja lapsen synnyttyä ottavat vastuuta lapsesta jaetun vanhemmuuden keinoin. Aktiivinen isä on osallistuva isä, jonka vanhemmuuden tukena on toimiva parisuhde. Perinteinen isä näkee isyytensä niin, että hän käy töissä, viettää iltaisin aikaa lapsen kanssa, mutta lapsen kanssa päivisin kotona on äiti. Perinteinen isä saa työlleen merkitystä lapsen kautta. Perinteiselle isälle perhekeskeisyys on tärkeää ja isällä on vahva kokemus isyydestään. Paikkansa hakeva isä taas on tullut mahdollisesti isäksi puolisonsa toiveesta ja asettuminen isän rooliin on vaikeaa. Isälle lapsi on tärkeä ja rakas, mutta lapsen synnyttyä omista asioista luopuminen on ollut isälle vaikeaa. Paikkaansa hakeva isä kokee ympäristön asettamaa painetta, mikä aiheuttaa isälle hämmennystä. Paikkansa hakevalle isälle tarjoutuu kuitenkin mahdollisuus löytää isyytensä viettämällä aikaa kahdestaan lapsensa kanssa. (Eerola 2009, 23.)

Kulttuuriset odotukset isyydelle ovat myös Kekäleen (2007) tutkimuksessa samankaltaisia. Isyyden mallitarinat tuottavat kolmenlaista isyyttä; esimodernia, modernia ja postmodernia isyyttä. Esimodernissa ja modernissa isyyden mallitarinassa isällä on selvästi erilainen rooli kuin äidillä. Esimodernissa ja modernissa isyyden mallitarinassa perhe elää ydinperheessä, jossa mies on perheen elättäjä. Isän rooli on lapsille etäinen, eikä isä osallistu lasten elämään paljoakaan, koska pelkää maskuliinisuuden menettämistä. Postmoderni mallitarina poikkeaa aikaisemmin mainituista, sillä se korostaa läheistä ja osallistuvaa isyyttä. Vanhemmuus on isien ja äitien jakamaa eikä siinä korostu sukupuoliroolit vaan keskeistä on perheen moninaisuus. (Kekäle 2007, 306.)

Nykyisin korostetaan ja pidetään ihanteena postmodernin isyyden mallitarinoita. Postmodernin isyyden tarinat kertovat tasa-arvoisista ja osallistuvista vanhemmista. Kulttuu-

rinen puhe hoivaavista ja entistä osallistuvimmista isistä tulee tutkijoiden näkemyksen mukaan muokkaamaan perheiden arjessa tapahtuvaa isyyden muutosta ja lisäämään esimerkiksi isyysvapaiden suosiota, mikä ei vielä näy perheiden konkreettisessa arjessa. (Kekäle & Eerola 2014, 30.) Postmodernin mallitarinan mukaisesti miesten rooli perheessä on kasvanut. Miehet hoitavat entistä enemmän kotia ja lapsia, mutta heidän osallistumisensa on edelleen kuitenkin vähäisempää kuin naisten. (Kekäle & Eerola 2014; Paajanen 2006.)

Aalto (2012) on tuonut esille, että isyyden vahvistuminen postmodernin isyystarinan mukaisesti ei kuitenkaan ole aina ongelmaton. Isyyden vahvistuminen tasa-arvoistaa ja rohkaisee isiä osallistuvampaan vanhemmuuteen myös eron jälkeen. Tämä tekee mahdollisesti huoltajuuskiistoista aikaisempaa haastavampia. Aikaisemmin eron jälkeen lapset jäivät lähes poikkeuksetta asumaan äidin luokse, mutta isät haluavat nykyisin aikaisempaa useammin jatkaa jaettua vanhemmuutta äitien kanssa ja pitää yllä läheistä suhdetta myös lapsiin eron jälkeen. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 106-115.) Samanaikaisesti kun isät ovat aktivoituneet vanhemmuudessaan on Aalto (2012) havainnut, että äitiys- ja vauvakulttuuri on vahvistunut sekä äidin ja lapsen välinen kiintymyssuhdetooreettinen ajattelu korostunut. Äitiydestä käytävät keskustelut ovat polarisoituneet ja näkyvät esimerkiksi vahvana erotteluna kotiäitien ja työssäkäyvien äitien välissä. Aalto näkee, että vanhemmuudesta on tullut osalle keskiluokkaisista äideistä projekti. Samalla äitiyttä koskeva keskustelu on palannut juurilleen korostamaan äidin roolia lapsen ensisijaisena hoivaajana. Aalto pitää mahdollisena, että vaikka uudenlainen osallistuvampi isyys on yleistynyt, niin kotiäiti-ihanne on myös yleistymässä ja se vaikuttaa siihen, että sukupuolen mukaan eriytyneet vanhemmuus ei välttämättä tasoitu vaan kärjistyy entistään. Aalto sanoo, että isän merkitys lapsen elämässä ymmärretään, mutta koska tasa-arvokysymyksiin ei kiinnitetä huomiota, ei vanhemmuuden jakaminen ole vanhemmille yhtä mahdollista. (Aalto 2012, 240.)

Suomessa isien rooliin ja asemaan perheessä vaikuttaa historian, muuttuneiden käytäntöjen ja kulttuuristen odotusten lisäksi perhepolitiikka ja perhepoliittiset etuudet, joiden avulla isyyttä ohjataan. Suomessa lapsen syntyessä isälle on määritelty oma isyysvapaa, jonka pyrkimyksenä on kannustaa isiä hoitamaan vauvaa. Isillä on myös mahdollisuus jakaa vanhempainvapaa äidin kanssa haluamallaan tavalla sekä jäädä hoitovapaalle. Valtioneuvoston selonteosta kuitenkin käy ilmi, että isät käyttävät vain pienen osan per-

hevapaista, joihin heillä olisi oikeus. Perhevapaajärjestelmässä voi olla piirteitä, jotka vaikuttavat siihen, minkä vuoksi isät eivät käytä perhevapaita. Tällaisia piirteitä on esimerkiksi isäkuukauden käyttöajankohtaa koskeva rajoitus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 21, 148, 150.) Isien perhevapaat ovat pitkälti sidottuja siihen, ovatko vanhemmat yhdessä. Muualla kuin lasten kanssa samassa osoitteessa asuvilla isillä on oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen sairaan lapsen hoitamiseksi, mutta muiden perhevapaiden kohdalla etävanhempien asemassa on parantamisen varaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 160.)

Isejä pyritään kannustamaan pitämään isyys- ja vanhempainvapaata, sillä se edistää paitsi miesten ja naisten välistä tasa-arvoa perheissä. Isien pitämällä isyys- ja vanhempainvapailta on myös tasa-arvoa laajemmin yhteiskunnassa edistävä pyrkimys (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 48). Tasa-arvo pyrkimysten lisäksi isien osallistuminen lastenhoitoon nähdään tärkeäksi keinoksi luoda isän ja lapsen välille suhdetta, jolla on pitkäkantaiset vaikutukset. Isien vastuun kantaminen keventää pikkulapsivaiheen arkea, parantaa parisuhdetyytyväisyyttä sekä voi toimia keinona ennaltaehkäistä eroja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 149.)

2.2 ERO KRIISINÄ JA ERON JÄLKEINEN ISYYS

Ero on harvoin vanhempien yhteinen päätös ja sen vuoksi erotilanne voi tuntua suurelta yllätykseltä. Yllätyksellinen ero voi tuntua kriisitilanteelta ja ihminen voi käyttäytyä ja reagoida eroon, kuten kriisitilanteessa reagoidaan. Erotilanteessa jätetyn osapuolen voi olla vaikea hyväksyä tulevaa eroa. (Karttunen 2010, 77.) Toisille eroon sopeutuminen on helpompaa, mutta avioeron on todettu useimmissa tapauksissa olevan jollain tasolla menetys, riippumatta siitä onko se samalla myös hyvä asia. Ero on monella tavalla luopumista. Erossa siviilisäätty muuttuu ja mahdollisesti omaa identiteettiä tulee rakentaa uudelleen. Erossa puolison lisäksi saatetaan menettää unelmia, yhteisiä tavoitteita sekä tiettyjä rooleja. Eroon liittyy myös toisinaan kontrollin, luottamuksen ja turvallisuuden tunteiden menettämistä. Luopuminen aiheuttaa usein jonkinasteista surua ja suuria tunteita, joita kaikki eroon liittyvät osapuolet eivät aina tunnista. (Hokkanen 2005, 52; Taskinen 2001, 15.)

Eeroon liittyvän kriisin keskellä vanhempien on pystyttävä sopimaan yhdessä lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamiseen ja elatukseen liittyvistä asioista. Vanhempien on pää-

tettävä, kumman luona lapsi asuu ja miten lapsen huoltoon liittyvät vastuut jaetaan. Avioeroon liittyvä juridinen puoli sekä lasten huollosta päättäminen ovat monessa tilanteessa helpompi käsitellä kuin suhteen päättämiseen liittyvät tunteet (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 13), mutta aina lasten asioista päättäminen yhteistyössä eron jälkeen ei kuitenkaan ole helppoa suurten tunteiden vallitessa. (Taskinen 2001, 15.)

Valtaosassa jopa 93 prosentissa lapsen huoltoa koskevissa sopimuksissa vanhemmat sopivat yhteishuollosta, riippumatta siitä asuvatko vanhemmat yhdessä vai erikseen. (THL tilastoraportti 11/2019) Eron jälkeen on tyypillistä, että vanhempien välillä jatkuu yhteishuolto. Vanhempien välinen yhteishuolto mahdollistaa vanhempien yhteisen sitoutumisen lapsen huoltoon ja vanhemmuuteen sekä turvaa lapselle suhteen molempiin vanhempiin eron jälkeen. (Huttunen 2001, 53.) Eron jälkeinen yhteishuolto ja vanhemmuuden jatkuminen nähdään ihannetilana niin kulttuurisesta, ammatillisesta ja lainsäädännöllisestä näkökulmasta (Kuronen & Hokkanen 2008, 27).

Huoltomuodon lisäksi vanhempien on eron jälkeen päätettävä lapsen asuinpaikka. Suomessa on tavanomaista, että eron jälkeen lapset asuvat äitien luona, mikä vaikuttaa merkittävästi eron jälkeiseen isyyteen. Vuonna 2018 81 prosentissa asumissopimuksista päädyttiin ratkaisuun, että lapset asuvat äidin luona. (THL tilastoraportti 11/2019). Vaikka lapsen asumisesta päättävät vanhemmat, vaikuttaa vanhempien päätökseen kuitenkin taustalla olevat teoreettiset, ammatilliset ja kulttuuriset uskomukset (Hokkanen 2005, 94-101). Näkemys äidistä hoivaajana ja isästä elättäjänä on kulttuurissamme tiukka, isyyden muutoksesta huolimatta. Isien lähivanhemmuus voi aiheuttaa sekä isälle (Hokkanen 2005, 95) että äidille häpeän tunteita. Erityisesti äidit voivat kuulla etävanhemmuuden vuoksi ympäristöltään osalta kielteistä, syyllistäväää ja tuomitsevaa palautetta (Nousiainen 2004, 63).

Vanhempien valintoihin voi vaikuttaa edellä mainitut kulttuuriset odotukset siitä, missä lapsi asuu ja missä lapsen tulisi asua. Vanhemmat voivat toivoa lasten asumista luokseen myös taloudellisten syiden vuoksi. Vanhempien asuessa eri asunnoissa, on perhepoliittisiin etuuksiin oikeutettu vain se henkilö, jonka luona lapsi on virallisesti kirjoilla (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 36). Myös viranomaisten perheille tarjoamat palvelut perustuvat usein vain asumisperheen eli lähivanhemman ympärille (Mattila-Aalto 2012, 227). Vanhempi voi haluta lapsen asuvan luonaan, sillä se vanhempi, jonka kanssa lap-

set jäävät asumaan eron jälkeen, selviytyy erosta usein paremmin, sillä lapsista vastaa-
minen kannustaa elämänhallintaan ja tukee erosta selviytymistä. (Kiiski 2012, 160-162.)

Lapsen kannalta keskeistä vanhempien erossa on asumispaikasta ja huoltomuodosta
riippumatta se, että lapsen suhde kumpaankin vanhempaan jatkuu. Vanhempien eron
tulisi olla aikuisten välinen asia, eikä sen tulisi vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen
suhteeseen. (Bardy ym. 2001, 24.) Tilanne ei kuitenkaan ole vanhemmille aina helppo,
sillä vanhemmille ero aiheuttaa ristipaineen mukaisen olotilan. Vanhempi voi kokea
samanaikaisesti tarvetta toipua ja eheytyä parisuhteen jälkeen, mutta samalla yhteyden-
pito lasten takia entiseen puolisoon on tärkeää. Vanhemmalle voi olla suuri houkutus
viilentää lapsen suhteita toiseen vanhempaan, sillä yhteydenpito voi olla vaativaa, aikaa
vievää ja raskasta. Lapsen näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että vanhempi jaksaa
ylläpitää lapselle tärkeitä ihmissuhteita toiseen vanhempaan, sisaruksiin sekä sukulai-
siin. Erityisesti pienet lapset ovat riippuvaisia vanhemman ponnisteluista suhteiden säi-
lyttämisen takia. (Castrén 2009, 29-30.)

Lapsen ja vanhemman välistä suhdetta sekä lapsen hyvinvointia voidaan tukea tapaa-
misoikeudella (Broberg & Hakovirta 2005, 137). Vanhempien halu tukea etävanhem-
man eli usein isän ja lapsen välistä suhdetta sekä vanhempien välinen yhteydenpito vai-
kuttavat siihen, miten isät ja lapset tapaavat toisiaan (Huttunen 2001, 53). Vanhempien
yhteistyön toimivuus vaikuttaa lapsen ja etävanhemman suhteeseen. Jos vanhempien
välinen yhteistyö oli toimivaa, etävanhempi ja lapsi tapaavat toisiaan useammin. Van-
hempien välisen yhteistyön toimimattomuus ei kuitenkaan tarkoita välttämättä sitä, että
etävanhemman ja lapsen välillä ei olisi ollenkaan tapaamisia. (Broberg & Hakovirta
2005, 147.) Pelkästään se, että isä tapaa lapsiaan säännöllisesti ei takaa sitä, että lapsen
ja isän välinen suhde on hyvä ja lapsi voi hyvin. Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa myös
se, miten aktiivisesti isä on lapsen arjessa mukana, kantaa taloudellisen vastuunsa sekä
kuinka vanhempien välinen yhteistyö toimii (Broberg & Hakovirta 2009, 132).

Tutkijat ovat todenneet useissa tutkimuksissa isyyden ohenevan eron jälkeen (Huttunen
2001; Mykkänen & Aalto 2010, 33; Kiiski 2012, 178). Ero saattaa vaarantaa lapsen suh-
teen toiseen vanhempaan, joka useimmiten on isä (Broberg & Hakovirta 2009, 139).
Vanhemmuuden heikkeneminen ei välttämättä ole sukupuolittunutta, mutta se miten
vanhemmuuden heikkeneminen ilmenee, on. Erityisesti traditionaalista isyyttä toteutta-
villa isillä on ollut vaikeuksia ylläpitää suhdetta lapsiinsa eron jälkeen. (Koskela 2012,

97.) Joissakin tapauksissa isän on rakennetta suhde lapseen alusta alkaen uudelleen. On tärkeää muistaa, että vanhemmuuden taidot ovat opittavissa olevia, eikä synnynnäisiä ja sukupuolisidonnaisia (Hokkanen 2005, 127). Erotilanne antaa viimeistään mahdollisuuden isälle pohtia omaa isyyttään ja rooliaan isänä sekä sitä, mikä merkitys isyydellä on isälle itselleen. Ero itsessään voi olla yllätys miehelle tai tuntua vaikealta, mutta eron vaikutus isyyteen ei kuitenkaan välttämättä ole negatiivinen asia. Eron myötä isyys muuttuu muotoaan ja isyydestä voi muotoutua isälle ja lapselle uudella tavalla antoisaa. Isyys muuttuu mahdollisesti erilaiseksi, mitä se oli ennen eroa. Isä, joka tapaa lapsiaan säännöllisesti voi olla enemmän läsnä lapsen elämässä kuin isä, joka vain asuu lapsen kanssa samassa osoitteessa (Huttunen 2001, 50).

Perheen asuessa yhdessä, eivät isät aina ole välttämättä viettäneet aikaa yhdessä lasten kanssa tai sitten isän ja lasten yhdessä viettämä aika on ollut runsasta. Eron jälkeen, kun isän ja lapsen välisiin tapaamisiin on käytettävissä vähemmän aikaa kuin ehkä aikaisemmin. Tämän vuoksi yhdessä vietetty aika on useimmin hauskanpitoa. Lapsiaan viikonloppuisin tapaavat isät pyrkivät lasten tapaamisilla keskittymään lapseen, toimimaan lapsen ehdoilla ja kohtaamaan lapsen. (Hokkanen 2005, 110.) Isät, jotka tapaavat lapsiaan ainoastaan viikonloppuisin voivat kokea olevansa vierailijoita lastensa elämässä (Linnavuori 2008, 15) eikä etävanhempana isät pysty osallistumaan lasten arkeen kuten haluaisivat (Pusa 2006, 20). Isän ulkopuolisuuden kokemukseen voidaan vaikuttaa sillä, että lapsen tapaamisia on myös arkisin (Taskinen 2001, 37), jos se on lapsen edun mukaista.

Tuomi (2008, 78) on lisensiaatintyössään tutkinut eronneiden isien kokemuksia isyydestään eron jälkeen. Lapsistaan erillään olo aiheuttaa isille yksinäisyyttä ja tyhjyyttä. Isät voivat kokea ahdistusta, kun joutuvat eroamaan lapsistaan tapaamisten päätteeksi. Isät voivat kokea, että koti ei tunnu kodilta silloin kun lapset eivät ole paikalla. Isän kotona ei välttämättä ole paljoa lapsista muistuttavia lasten tavaroita, jos lapset viettävät siellä vain vähän aikaa. Lasten tavarat luovat tunnetta siitä, että myös lapset ovat läsnä. Tilanteissa, kun lapset ovat isän luona, kuluu isän aika lasten kanssa. Yksin ollessa jää isälle aikaa enemmän muuhun, kuten eron syiden pohtimiseen ja asioiden murehtimiseen. (Hokkanen 2005, 133-134.)

Eron jälkeiseen isyyteen vaikuttaa merkittävästi se, miten isä ja lapsi tapaavat toisiaan. Isän ja lasten välit ovat voineet viilentyä, sillä isä on ollut passiivinen erotilanteessa suhteessa lasten huoltoon, tapaamiseen tai asumiseen. (Koskela 2012, 97.) Suurin este sille, että isä ei tapaa lastaan on vanhempien keskinäiset välit ja jatkuva riitely. Isyys ja äitiys on tiiviissä yhteydessä toisiinsa ja muutokset toisessa, aiheuttavat myös muutoksia toiseen (Sinkkonen 2017a, 41-43). Äidit suhtautuvat iseihin myötämielisemmin eron jälkeen, mikäli isä huomioi lapsiaan ja haluaa heitä tavata. Isien suhde äiteihin liittyy eron jälkeiseen ositukseen ja siihen, mitä ja miten lasten elatuksesta on sovittu. (Hokkanen 2005, 79.) Elatusmaksut ovat eron jälkeen vallankäytön väline, jota hyödynnetään lasten tapaamisiin liittyen. Lähivanhempina äidit voivat yrittää kiristää isältä lisää rahaa lasten ja isän tapaamisten kustannuksella tai isä voi puolestaan jättää maksamatta elatusmaksuja tai viivyttämällä niiden maksamista (Hokkanen 2005, 86). Elatusmaksujen laiminlyönti voi olla isälle keino kostaa epäreilulta tuntunut erotilanne tai lasten asioiden sopiminen eron jälkeen (Koskela 2012, 98).

Valtaosassa tapauksissa vanhemmat saavat yhdessä sovittua lasten asioista ja pystyvät yhteishuoltajina toimimaan yhdessä lapsen parhaaksi (Hokkanen 2005, 46). Eron jälkeinen vanhemmuus vaatii kuitenkin jatkuvia neuvotteluja vanhempien kesken. Neuvotteluiden ja keskusteluiden avulla on mahdollisuus toteuttaa yhteistyövanhemmuutta, mutta jatkuvat neuvottelutilanteet luovat myös edellytyksiä konflikteihin ja loputtomalta tuntuvaan riitelystä. (Mattila-Aalto ym. 2012, 214.) Toisinaan konfliktit päättyvät siihen, että vanhemmat eivät pysty yhteisymmärryksestä sopimaan lapsen asioista ja hakevat asiaan ratkaisua tuomioistuimelta. Tuomioistuimeen päätettäväksi edenneet lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia riitoja kutsutaan huoltoriidoiksi. Huoltoriitojen ja erityisesti pitkittyneiden huoltoriitojen määrä on kasvanut Suomessa 2000-luvulla. Huoltoriitojen lisääntyminen ei ole seurausta avioerojen lisääntyneestä lukumäärästä, vaan enemmänkin eroamisen tavasta. (Hämäläinen 2012, 189.) Huoltoriidoissa on tyypillistä se, että lapsen tapaamisoikeus ei jostakin syystä toteudu kunnolla (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 18).

2.3 EROAUTTAMINEN JA ERONNEEN ISÄN KOHTAAMINEN PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Eroauttaminen muodostuu palveluista, jotka on suunnattu vanhemmille, jotka harkitsevat eroa ja tarvitsevat tukea pohdinnoilleen. Eroauttamiseen kuuluu myös eron jälkeiset

palvelut, jossa pyrkimyksenä on sovinnollisuus ja yhteisvanhemmuus lapsen edun näkökulmasta. Julkiset eropalvelut on tarkoitettu kaikille vanhemmille. Lisäksi järjestöillä on monipuolisesti palveluita, joista osa on järjestetty sukupuolittuneesti vain isille tai äideille.

Eropalveluihin hakeutumisessa on havaittavissa sukupuolittuneita käytäntöjä. Miehet hakeutuvat ammattilaisten tarjoamiin eropalveluihin harvemmin kuin naiset. Tämä ei johdu siitä, etteivätkö miehet tarvitsisi eropalveluita, vaan miehet hakevat apua ja tukea eroon useimmiten ystäviltä ja tuttavilta. Useat miehen tunnistavat olevansa ammattilaisten avun tarpeessa, mutta kynnyks turvautua apuun tuntuu olevan korkea. Avun hakeminen vaikuttaa olevan sukupuolittunut ilmiö ja avun hakeminen nähdään epämiehekkäänä. Avun hakeminen voi kariutua myös naisen haluttomuuteen saada apua. Miesten tarve apuun voi olla suurempi, jos tutkimustieto siitä, että ero tulee miehelle yllätyksenä pitää paikkansa. Miehet kaipaavat apua erotilanteeseensa ennaltaehkäisevässä vaiheessa sekä lastenhoidonkysymyksissä avioeron jälkeen. (Koskela 2012, 95, 141.)

Vanhempien ero ja lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvät asiat ovat kulttuurisamme yksityisiä ja perhekohtaisia. Yleinen oletamus on, että vanhemmat yhdessä tietävät parhaiten mikä heille ja heidän lapsilleen on hyväksi ja kuinka heidän tulee eron jälkeiset perhetilanteet ratkaista. Eronneiden vanhempien keskinäinen erimielisyys nähdään vanhempien välisenä vuorovaikutuksellisenä asiana, johon he halutessaan pystyvät vaikuttamaan. (Mattila-Aalto ym. 2012, 221-222.)

Erotilanteessa vanhemmat voivat sopia lasten asioista haluamallaan tavalla. Vanhemmat voivat sopia lasten asioista suullisesti tai vaihtoehtoisesti hakea laatimalleen sopimukselle vahvistuta käräjäoikeudesta tai sosiaalilautakunnalta, jossa lapsella on asuinpaikka. Useimmissa tapauksissa vanhemmat asioivat lastenvalvojan luona ja se on ensimmäinen eroon liittyvä sosiaalipalvelu, johon vanhemmat hakeutuvat. (Mattila-Aalto ym. 2012, 225.) Lastenvalvojan tehtävänä on vahvistaa vanhempien välinen sopimus lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisesta ja elatuksesta. Lastenvalvojan tehtävänä on huolehtia siitä, että sopimus on juridisesti täytäntöönpanokelpoinen. Lastenvalvojan työ on useimmissa kunnissa määritelty niin, että vanhemmat ovat sopineet asioista etukäteen ja lastenvalvoja vahvistaa sopimuksen. Vanhempien tehtävänä on ratkaista asiat heidän perheensä näkökulmasta parhaalla mahdollisella tavalla. (Mattila-Aalto 2012, 226-227.)

Aina vanhemmilla ei kuitenkaan ole yhteistä näkemystä siitä, mikä on heidän perheelleen paras ratkaisu. Vanhempien ajatuksiin lapsen parhaasta vaikuttaa merkittävästi se, mitä heidän ympärillään puhutaan eroista ja minkälaisia kannanottoja he kuulevat eroon ja lapsen asioiden järjestämiseen liittyen. (Mattila-Aalto ym. 2012, 221-222.) Ristiriitatilanteissa on tyypillistä, että vanhemmat lähtevät hakemaan apua erotilanteeseen ensin yksin eivätkä yhdessä. Apua ja ohjeita haetaan paitsi läheisiltä, niin myös internetin vertaispalveluista mutta myös eropalveluiden ammattilaisilta. Joskus vanhempien välit riitaantuvat vasta palveluiden piirissä, sillä vanhemmilla ei välttämättä ole riittävästi tietoa siitä, mitä asioista heidän on eron jälkeen sovittava lasten asioihin liittyen. Vanhemmilla usein on väärinkäsityksiä sovittaviin asioihin liittyen ja useimmat termit kuten yksinhuoltajuus voi aiheuttaa väärinkäsityksiä. (Mattila-Aalto 2012, 226-227.) Yksityisestä eroriidasta voi muodostua vanhempien välisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan odotusten ja eroon liittyvien palveluiden myötä kärjistävä kehä, jossa yksityisestä riidasta tulee julkista ja ammattilaisista osa vanhempien eroriitaa. (Mattila-Aalto ym. 2012, 221-222.)

Yleistä erotilanteissa on, että miehet kokevat työntekijöiden ja käytäntöjen suosivan äitejä isien kustannuksella. Miehet kokevat käytäntöjen ja tilanteiden olevan vahvasti sukupuolittuneita lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Miehet kokevat asioidessaan viranomaisten kanssa jäävänsä alakynteen. Tätä selitetään paitsi naispuolisilla työntekijöillä niin myös sillä, että naiset osaavat käyttää rakenteita hyödykseen. Myös naisten kyky puhua taitavasti mahdollistaa sosiaalitoimen väärinkäyttämisen, jos viranomaiset eivät ole toimissaan tarkkoja ja tasa-arvoisia. (Koskela 2012, 98.) On hyvä tiedostaa, että sosiaalityö on perinteeltään äitikeskeistä, johtuen sosiaalityön historiallisista lähtökohdista sekä miehen ja naisen asemasta perheessä vuosien saatossa. Sosiaalityöhön on vaikuttanut esimerkiksi kiintymyssuhdeteoreettinen ajattelu, joka korostaa äidin ensisijaisuutta. Vaikutusta on ollut myös erilaisilla historiallisilla tapahtumilla kuten sota-ajan tapahtumilla. Isän asema perheessä on ollut muutoksessa, mutta siitä huolimatta sosiaalityössä ja perhepalveluissa on edelleen havaittavissa rakenteita ja työtapoja, jotka ovat perinteisen äitiyttä korostavan asetelman mukaisia. (Hellstén & Salonen 2011, 8.)

Autonen-Vaaranieniemi (2019, 365-367) on tutkinut sitä, kohdataanko miehet ja naiset eriarvoisesti eroasioiden yhteydessä. Haastateltavat lastenvalvojat, sosiaalityöntekijät,

perheneuvolan työntekijät, käräjäoikeuden tuomarit sekä kaupungin lakimiehet kertoivat suhtautuvansa tasapuolisesti vanhempiin riippumatta heidän sukupuolestaan eivätkä kokeneet, että vanhempien on tarve perustella kyvykkyyttään toimia vanhempana. Kuitenkin tutkimuksessa havaittiin myös, että perheammattilaisten erilaiset työurat ja koulustaustat voivat vaikuttaa asiakkaiden yhdenvertaiseen kohtaamiseen. Ammatillaiset perustelivat suhtautumistaan vanhempiin lapsen edun näkökulmasta ja pyrkivät suosimaan yhteistyövanhemmuutta. Yhteistyövanhemmuuden vastakohtana ammatillaiset pitivät väkivaltaa ja vieraannuttamista. Lapsen edun näkökulmasta esimerkiksi tapaamisista sovittaessa asiaa ei voitu ratkaista määrällisen tasapuolisuuden nimissä, vaan mikä tilanne lapselle on paras. (Autonen-Vaaranieniemi 2019, 365-369.)

Viranomaisen roolista huolimatta perheammattilaisten omat kokemukset äitiydestä ja isyydestä voivat vaikuttaa merkittävästi siihen, miten he suhtautuvat vanhemmuuteen eron jälkeen (Autonen-Vaaranieniemi 2019, 373). Viranomaiset voivat vähätellä isyyttä ja isän kohtaamisen tarvetta, sillä heidän mielikuvissaan isä edustaa tietynlaista isän roolia. Ammatillainen ei aina välttämättä ole kiinnostunut tai hänellä ei ole mahdollisuutta selvittää miten isä oman isyytensä itse kokee. Isän oma näkemys ja kokemus isyydestään voi olla täysin toisenlainen kuin työntekijän, ja näissä tapauksissa isä ei tule kuuluksi eikä autetuksi. Työntekijä voi myös kokea, että ei osaa kohdata miehiä. Työntekijä voi kohdata miehen myös niin, että hän kokee työntekijän syyllistävän häntä, isän arvostelukyky ja uskottavuus asetetaan kyseenalaiseksi ja asiassa mennään äidin ehdoilla. Tämä on isien tyypillinen kokemus esimerkiksi erotilanteissa ja huoltajuudesta sovittaessa. Kohtaaminen ammatillaisen ja isän välillä voi kuitenkin olla myös sellaista, jossa isyys nähdään yhtä tärkeänä kuin äitiys. Vanhemmat määrittelevät kohtaamisessa itse oman tapansa olla äiti ja isä ja heidän toiveitaan tuetaan ja siinä heitä autetaan. (Hellstén & Salonen 2011, 18-21.)

Kuitenkin isien kokemus siitä, että heitä ei kuulla on vahva. Sosiaalipalveluista on löydetty erilaisia työtapoja, jotka mahdollisesti selittävät isien kokemuksia. Monet palvelut on rakentuneet perinteisesti äitiyden tukemiselle, ja isyyden tukeminen on jäänyt vähemmälle huomiolle. Isälle avun hakeminen ja avun vastaanottaminen voi olla uusi kokemus. Isät eivät ole välttämättä ole pohtineet omaa isyyttään ja isän rooli voi kapeutua tämän vuoksi. Äideille äitiyden pohtiminen on usein tutumpaa esimerkiksi äitiysneuvolassa tehtävän työn ansiosta. Isien kanssa työskentelyä haittaa myös se, että isät ovat päättäneet jo etukäteen, että työntekijät ovat äitien puolella. Isät voivat reagoida työnte-

kijöitä kohtaan hyökkäävästi, puolustelevasti tai välinpitämättömästi. (Hellstén & Salonen 2011, 22-24.)

Keskeistä erovanhempia kohdatessa on, että asiantuntija kohtaa vanhemmat niin, että puhe on tarkoitettu molemmille vanhemmille ja katseen on kohdistettu kumpaankin vanhempaan. Helposti työntekijät katsovat enemmän äitiä, jonka takia isälle jää sivusta seuraajan rooli, vaikka puhe on osoitettu kummallekin. Vanhemmat tulkitsevat tilanteen mahdollisesti niin, että vain äiti vastaa esitettyihin kysymyksiin. On tärkeä suhtautua vanhempiin sukupuolisensitiivisesti niin, että sukupuolen merkitys ymmärretään eikä sitä pyritä häivyttämään. Omien asenteiden kriittinen tarkastelu, sukupuolelle määritellyt kulttuuriset ja sosiaalisten odotusten ja roolien tunnistaminen, on tärkeä keino isien aidossa kohtaamisessa. (Hellstén & Salonen 2011, 26-28.)

Viranomaisen rooli eroauttamisessa on haasteellinen, sillä viranomaisen sanomia asioita voidaan käyttää hyödyksi ja vanhemman omien toimien oikeuttamiseen, tai viranomaisen sanomiset voivat aiheuttaa myös tahattomasti riitaa vanhempien välille. Jos vanhemmat asioivat tai hakevat viranomaisilta neuvoja yksin ilman, että toinen vanhemmista on kuulemassa keskustelujä, voi ammattilaisten osallisuudesta olla enemmän haittaa kuin hyötyä. (Mattila-Aalto ym. 2012, 228, 230.) Vanhemmat ottavat yhteyttä viranomaisiin, kun haluavat viranomaisten ottavan kantaa heidän erotilanteeseensa ja antavan vastakaikua vanhemman huolille. Viranomaiset kuitenkin korostavat vanhempien omaa vastuuta siinä, että vanhempien tehtävänä on määrittellä heidän lastensa etu ja sopia asiat vanhempien kesken. Tilanne voi kuitenkin tuntua vanhemmasta epätoivoiselta, sillä he eivät pysty vaikuttamaan toisen vanhemman toimiin. Virkamiehen tekemästä päätöksestä ei ole ratkaisemaan vanhempien välistä konfliktia eikä se takaa sitä, että päätös on vanhempien mielestä lapsen edun mukainen tai toteuttaa vanhempien oikeustajua millään tavalla. (Mattila-Aalto ym. 2012, 231.)

Eroauttaminen voi tuntua myös ammattilaisesta epätoivoiselta, jos vanhemmat eivät ole halukkaita sovittelemaan tai neuvottelemaan asioista, sillä keinoja puuttua tilanteeseen ei juurikaan ole. Erokkisissä ammattilaisten odotus siitä, että vanhemmat pystyisivät neuvottelemaan asioista, on usein ylimitoitettu eivätkä vanhemmat aina pysty ajattelemaan lapsen etua omassa tunnekuohussaan. (Mattila-Aalto ym. 2012, 232.) Vanhemmillä on usein toive siitä, että viranomaiset määräisivät miten tilanne tulisi ratkaista (Mattila-Aalto 2012, 234).

Asiakkaiden eroauttamisen palveluiden saamiseen vaikuttaa lisäksi se, että eroauttamisen palvelujärjestelmän on havaittu olevan hajanainen ja puutteellinen. Alkuvaiheen neuvottelua ja arjen kysymysten ratkaisuun tähtäävät palvelut ja keinot puuttuvat useimmista kaupungeista tai niihin pääsy on vaikeaa. Eroon liittyvät riidat eivät kuulu suoraan mihinkään sosiaalipalveluun, mutta riitaisat erot työllistävät siitä huolimatta useita palveluita. Lyhyt ja strukturoitu sovittelu tulisi olla ensisijainen apu vanhemmille erokriisissä. Vasta jos sovittelu, ei ole mahdollista tulisi yrittää muita palveluita. Sovittelussa on mahdollista sovittaa arjen asioita, joista vanhemmilla useimmissa tapauksissa on eniten kiistaa. (Mattila-Aalto ym. 2012, 237.)

3 VIERAANNUTTAMINEN

3.1 VIERAANNUTTAMINEN KÄSITTEENÄ

Vieraannuttamiselle ei ole yhtä yhtenäistä selitystä eikä määritelmää. Keskeistä kuitenkin useimmille vieraannuttamisen tunnustaneille tutkimuksille on se, vieraannuttaminen on tulosta toisen vanhemman tiedostetusta tai tiedostamattomasta käytöksestä. Vanhempi käyttäytyy lasta ja toista vanhempaa kohtaan niin, että lapsen ja toisen vanhemman välinen suhde vaikeutuu. Keskeistä vieraannuttamisessa on se, että lapsen ja toisen vanhemman välinen suhde on ollut aikaisemmin myönteinen ja tavanomainen, eikä vieraannutettu vanhempi ole vahingoksi lapselle. (Häkkänen-Nyholm 2010)

Vieraannuttamisesta puhuttaessa on eroteltava erilaisia toisiaan muistuttavia ja toisiinsa liittyviä termejä. Vieraannuttamiskeskustelussa käytetään termejä vieraannuttaminen, vieraannuttamisoireyhtymä ja vieraannuttava käytös. Vieraannuttamisesta käytetään englanninkielisessä kirjallisuudessa termiä PA (Parental Alienation). Lääketieteessä on käytössä termi PAS (Parental Alienation Syndrome), joka tarkoittaa vieraannuttamisoireyhtymää. Lisäksi on vieraantumista (estrangement) toisesta vanhemmasta olosuhteiden, kuten pitkä välimatka tai torjutun vanhemman todellisten ongelmien vuoksi. (Hannuniemi 2015, 24.)

Vieraannuttaminen (PA) on yleistermi, joka kuvaa tosiasiallista toimintaa. Vieraannuttamistermiä voivat käyttää maallikot sekä tuomarit. Vieraannuttaminen on yhden henkilön käytöstä ja sitä voidaan tutkia empiirissä tutkimuksissa. Vieraannuttamisesta puhuttaessa ei erotella syitä vieraannuttamiselle ja kyseessä voi olla myös itsestään tapahtuvaa vieraantumista. (Hannuniemi 2015, 24.) Vieraannuttamisoireyhtymä (PAS) on lääketieteellinen diagnoosi, jonka voi tehdä vain psykologi tai lääkäri. Vieraannuttamisoireyhtymän tunnistaminen edellyttää korkeatasoista ammatillista osaamista. Vieraannuttamisoireyhtymä koskettaa koko perhettä, eikä vain yksittäisiä henkilöitä. Empiirisessä tutkimuksessa aiheen tutkiminen on lähes mahdotonta. Vieraannuttamisoireyhtymä perustuu tahalliseen vieraannuttamiseen toisen vanhemman toimesta. (Hannuniemi 2015, 24.)

Vieraannuttavaa käytöstä kutsutaan myös englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa termillä PABs (Parental alienation behaviors) sekä termillä PAD (parental alienation

disorder). Vieraannuttava käytöksen tarkoituksena on vahingoittaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta, mutta se voi kohdistua myös toisiin perheenjäseniin tai sukulaisiin. Vieraannuttava käytös on sekoitus erilaisia strategioita, joiden avulla päästään haluttuun lopputulokseen. Vieraannuttavan käytöksen lopputulemaa kutsutaan vieraannuttamiseksi (Parental alienation). Vieraannuttaminen on yksinkertaisesti psykologinen tila, jossa lapsi tuntee yhteenkuuluvuutta vieraannuttavan vanhemman kanssa ja hylkii toista vanhempaa eikä halua luoda suhdetta tämän kanssa ilman oikeudellista perustetta. (Harman, Leder-Elder & Biringen 2019, 1.)

Vieraannuttavaa käytöstä ei aina erotella erilleen vieraannuttamisesta, sillä vieraannuttava käytös aiheuttaa lopullisen vieraannuttamisen. Tarkkaa rajanvetoa, missä vaiheessa kyseessä on vain yritys vieraannuttaa erilaisia keinoja käyttämällä ja lopullinen vieraannuttaminen, ei ole aina helppo tehdä. Tutkimuskirjallisuudessa aiheista puhutaan usein vain termillä vieraannuttaminen (parental alienation), jossa yhdistyy sekä vieraannuttava käytös että lopullinen vieraannuttaminen. (Harman, Leder-Elder & Biringen 2019.)

Vieraannuttamisesta puhuttaessa käytössä on lukuisat määrät erilaisia termejä, ja tutkijat määrittelevät vieraannuttamista jokainen vähän erilaisella tavalla. Vieraannuttaminen ja vieraannuttamisoireyhtymä on saanut osakseen sekä kritiikkiä että kiitosta useiden vuosikymmenien aikana. Aihepiiriä on tutkittu laajasti, mutta Sinkkonen (2017, 55) toteaa, että edelleenkin aihepiiristä ei ole riittävästi tietoa, eikä siitä mitä vieraannuttamisesta seuraa tai miten sitä tulisi hoitaa. Valtaosa kritiikistä kohdistuu vieraannuttamista ensimmäisten joukossa tutkineen Gardnerin tutkimuksiin, jotka on julkaistu vailla vertaisarviointia ja joissa hän on omien tutkimustensa perusteella tehnyt liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Gardner onkin myöhemmin korjannut aikaisempia lausumiaan, kuten sitä, että ainoastaan äidit vieraannuttavat lapsiaan. Gardnerin ajatuksia tukevat tutkijat kuitenkin tuovat esille, että Gardnerin tutkimuksille on saatu vahvistusta myöhemmin lukuisista vertaisarvioituista tutkimuksista.

Vieraannuttamiseen suhtaudutaan myös kriittisesti tutkijoiden keskuudessa. Tutkijat perustelevat kriittistä suhtautumistaan sillä, että vuosikymmenien aikana ei ole saatu luotua yhdenmukaista määritelmää vieraannuttamiselle ja se on edelleen hypoteesin tasolla, eikä se määritä edes vähäisempiä tieteellisiä standardeja. (Emery 2005) Lisäksi luotettavia mittareita vieraannuttamisoireyhtymälle tai vieraannuttamiselle ei ole onnistuttu laatimaan (O'Donohuen, Benuton & Bennettin 2016, 118). Kriittisesti vieraannut-

tamiseen suhtautuvat tutkijat tuovat esille, että mikään organisaatio ei ole vahvistanut vieraannuttamisoireyhtymää eikä sillä ole virallisen diagnoosin asemaa. Tietyt organisaatiot eivät halua käyttää termejä PAS, PA, PAD tämän vuoksi. (Thomas & Richardson 2015, 22.) Vieraannuttamistutkimusta on kritisoitu myös sen vuoksi, että se usein näkee vieraannuttamisen mustavalkoisesti niin, että toinen vanhemmista on hyvä ja toinen paha, eikä tunnista vieraannuttamisen taustalla mahdollisesti olevia muita selittäviä tekijöitä (Johnston & Kelly 2001, 249). Vieraannuttamistutkimus on suurilta osin tehty, niin, että tutkimuksen kohteena ovat vieraannuttamisen kohteeksi joutuneet vanhemmat tai aikuiseksi kasvaneet lapset.

Kriittisempien näkemysten mukaan vieraannuttamisoireyhtymä lisää ainoastaan kolmenlaisia uhreja, joita ovat äidit lapset ja yhteiskunta. Yhteiskunta käyttää resurssejaan siihen, että uskoo vieraannuttamista tapahtuvan. Vieraannuttamisoireyhtymää on kritisoitu siitä, että se on sukupuolittunut käsite, sillä isät käyttävät sitä erityisesti huoltoriatilanteissa. (O'Donohuen, Benuton & Bennettin 2016, 118-132.)

3.2 VIERAANNUTTAMISEN TUNNISTAMINEN JA SYYT JA KEINOT VIERAANNUTTAMISELLE

Vieraannuttamiselle ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää ja sen vuoksi vieraannuttamisen tunnistaminen on jokseenkin hankalaa. Vieraannuttamista on pyritty tunnistamaan erityisesti tiettyjen taustatekijöiden, toisen vanhemman käyttävien vieraannuttavien keinojen avulla sekä vieraantuneiden lasten näkökulmasta. Vieraannuttamisen tunnistamiselle ja vakavuuden arvioinnille on laadittu joitakin mittareita esimerkiksi Baker (2020), Rowlands (2017) ja Baker & Darnall (2007), mutta niissä on kuitenkin puutteita, eikä niiden avulla pystytä tarkasti mittaamaan vieraannuttamista ja sen vakavuutta.

Kompleksisuuden vuoksi vieraannuttaminen voi olla vaikea tunnistaa varhaisessa vaiheessa. Vieraannuttajan toiminta saadaan näkyväksi esimerkiksi käyttämällä haastattelussa avoimia kysymyksiä, joiden avulla pyritään selvittämään kohdevanhemman kykyä ja halua kasvattaa lasta. Avoimessa haastattelussa on mahdollista saada paljastettua vieraannuttajan suureellinen omanarvontunto, kohdevanhemman mitätöinti sekä miten hän suhtautuu lapsen ja kohdevanhemman väliseen suhteeseen. (Häkkänen-Nyholm 2010, 504.)

Vieraannuttamista ei voida tunnistaa vanhempien iän perusteella. Tutkimusten mukaan vieraannuttaminen ei näytä olevan sidoksissa vanhempien ikään tai asuin- tai synnyinmaahan (Harman, Leden-Elder & Biringer 2016, 63). Vieraannuttamistapauksia yhdistäväksi tekijäksi on kuitenkin havaittu, että taustalla on usein riitaista ero ja eron jälkeinen psykologinen konflikti. Suhteessa esiintynyt manipulointi ja perheen sisäinen dynamiikka vaikuttavat vanhempien ja koko perheen elämään myös eron jälkeen. Nämä toimintamallit voivat eskaloitua erilaisissa tilanteissa kuten toisen vanhemman uudelleen avioitumisen tai puolisisaruksen syntymän vuoksi, jonka jälkeen myös vieraannuttamista ilmenee. (Harman, Leden-Elder & Biringer 2016, 66.)

Vieraannuttamisen voi tunnistaa myös sen vakavuuden perusteella. Puolet vanhemmista, jotka olivat kokeneet vieraannuttamista, olivat kokeneet sen olevan vakavaa vieraannuttamista. Vieraannuttamistutkimuksissa on aina mahdollista, että vanhemmat ovat kohdanneet vieraannuttavaa käytöstä eivätkä niinkään vieraannuttamista. On myös vanhempia, jotka ovat itse vieraannuttajia ja syyttävät vieraannuttamisen kohteena olevaa vanhempaa vieraannuttamisesta, vaikka todellisuudessa he ovat itse käyttäytyvät vieraannuttavasti. (Harman, Leden-Elder & Biringer 2016, 66.)

Hannuniemi (2010) toteaa, että PAS (Parental Alienation Syndrome) näkyy kahdeksana erilaisena oireena, joista kolme on esiinnyttävä. 1. vanhempaa kohtaan esiintyvä panettelu kampanja, 2. vähäpätöiset ja absurdiltakin tuntuvat perustelut torjunnalle, 3. lapsi pitää toista vanhempaa täysin hyvänä ja toista täysin pahana, 4. lapsi vetoaa lapsen omaan itsenäiseen ajatteluun, 5. lapsi todellisuudessa tukee vieraannuttavaa vanhempaa, 6. lapsi ei tunne syyllisyyttä siitä, että on julma toista vanhempaansa kohtaan, 7. lapset puhuvat aikuisilta lainatuilla sanoilla ja mielikuvilla, 8. lapsen käyttämä vihamielisyys koskee myös vanhemman sukulaisia ja ystäviä.

Vieraannuttamisen tunnistaminen on tehtävä niin, että lapsen käyttäytymistä perheessä kuvataan mahdollisimman tarkasti. Vieraannuttamisen määritelmä itsessään ei kuvaa tuomareille tai muille asiantuntijoille itsessään mitään, vaan tärkeämpää on tarkka kuvaus toiminnasta ja puhetavoista. (Johnston & Kelly 2001, 250.)

Vieraannuttamisen taustatekijät

Kuten edellä mainittiin, vieraannuttaminen on yleisempää, kun vanhemmat ovat eronneet kuin yhdessä. Vieraannuttavien keinojen käyttäminen edistää lapsen hylkäävän

toisen vanhemman perusteettomasti (Baker & Verrocchio 2015, 3051). Usein vieraannuttavasti käyttäytyvät ovat lähivanhempia, mutta vieraannuttajana voi toimia myös etävanhempi. Etävanhemman vieraannuttava käytös ei ole niin tehokasta, sillä hänellä ei usein ole niin läheistä suhdetta lapsen kanssa kuin lähivanhemmalla. (Hannuniemi 2015, 31.) Vieraannuttaminen on yleisempää tilanteissa, joissa avioeroa on haettu yksipuolisesti. Tilanteissa, joissa avioerohakemus on tehty vain toisen vanhemman toimesta, on havaittu joka kolmannessa tapauksessa kyseessä olevan vakavaa vieraannuttamista. (Häkkänen-Nyholm 2010, 499.) Vieraannuttaminen näkyy erityisesti high-conflict eroissa ja huoltoriidoissa (Johnston & Kelly 2001, 254; Viljoen & Van Rensburg 2014, 253).

Monenlaiset taustatekijät vaikuttavat siihen, kuinka lapset vieraantuvat vanhemmastaan. Tällaisia taustatekijöitä ovat perheen historia, huoltoriidan intensiteetti ja kesto, nöyryyttävä kohtelu, ammattilaisten ja sukulaisten mukana olo huoltoriidassa, vanhempien persoonalliset tekijät, lapsen ikä, kognitiivinen kyvykkyys ja lapsen temperamentti. Lapsen reaktio riippuu paitsi taustatekijöistä niin myös vanhempien uskomuksista ja käytösmalleista, sisaruussuhteista, lapsen asemasta perheessä, perheen dynamiikasta ja lapsen omista haasteista. Edellä mainitut asiat voivat joko lisätä tai vähentää lapsen reaktiota vanhempaansa kohtaan. Vaikka lapsi ei ole vieraannutettu kaikkien kriteerien mukaisesti, on kuitenkin huomattava, että lapsi on riskissä vieraantumiseen tulevaisuudessa. Vieraantuminen on prosessi ja sen vuoksi on tärkeää huomioida etukäteen, että vieraannuttaminen ei onnistuisi varsinkaan, kun kyse on pienistä lapsista. (Johnston & Kelly 2001, 245-255.)

Death ym. (2019, 2, 9) ovat tulleet tutkimuksensa perusteella siihen tulokseen, että vieraannuttamisyrietykset ovat sukupuolittuneita ja useimmissa tapauksissa äidit pyrkivät vieraannuttamaan lapsia heidän biologisista isistänsä. Äitien vieraannuttava käytös on usein manipuloivaa ja he kärsivät mielenterveyden ongelmista, ovat epäluuloisia sekä aiheuttavat lapsilleen vaikeuksia rankaisemalla käytöksellään lasten toista vanhempaa. Useimmissa tapauksissa äitien esittämät syytökset isiä kohtaan ovat todistettu vääriksi. (Death ym. 2019, 2,9.) Samaan lopputulokseen ovat päätyneet myös Harman, Leden-Elder ja Biringen (2016). Heidän tutkimuksensa perusteella isät ovat joutuneet kohtaamaan vähän enemmän vieraannuttamista kuin äidit. Tilastollisesti merkittävää eroa vanhempien välillä ei kuitenkaan löytynyt. (Harman, Leden-Elder & Biringen 2016, 63.)

Toisten tutkijoiden mukaan vieraannuttavat vanhemmat ovat jaettu lähes tasapuolisesti naisiin ja miehiin. Oleellisinta on se, kumman luona lapsi on asunut eron jälkeen. Vieraannuttaja on useimmiten lapsen huoltaja ja lähivanhempi. (Lavadera, Ferracutti, Togliatti 2012, 338.) Sukupuolittuneita eroja vieraannuttamisen keinoissa on mahdollisesti olemassa ja tutkimuksen perusteella isät saattavat olla vieraannuttamisen keinoissa aggressiivisempia kuin äidit (Balmer, Matthewson & Hainesin 2018, 95).

Vieraannuttamisen syyt

Vieraannuttamisen syistä tai taustalla vaikuttavista tekijöistä on verrattain vähän tutkimustietoa. Syynä vähäiseen tutkimustietoon on se, että vieraannuttajat eivät ole helposti tutkijoiden tavoitettavissa eivätkä he useinkaan myönnä toimivansa vieraannuttavasti. Vieraannuttajille keskeistä on se, että he pyrkivät kaunistelemaan omaa käyttäytymistään. (Häkkänen-Nyholm 2010, 502.) Joitakin taustalla olevia syitä on kuitenkin tutkimusten perusteella löydetty, kun on tutkittu vieraannuttamista vieraannuttamisen kohteeksi joutuneiden vanhempien tai lasten näkökulmasta. Vieraannuttava käytöstä näiden tutkimusten perusteella mahdollisesti selittävät erokriisi tai eronjälkeiseen tilanteeseen liittyvät asiat ja tunteet sekä vanhemman mielenterveysongelmat. (Johnston & Kelly 2001.)

Vieraannuttavan käyttäytymisen motiivina on usein vieraannuttajavanhemman kokema eronjälkeinen viha ja katkeruus toista osapuolta kohtaan (Häkkänen-Nyholm 2010, 499). Vieraannuttavat vanhemmat ovat usein kokeneet narsistisen haavan, joka johtuu hylätyksi tulemisesta, nolostumisesta sekä raivosta. Haava voi johtua eroamisen tavasta esimerkiksi, jos ero tapahtuu ilman varoitusta. Erotilanteen aiheuttama kriisitilanne voi johtaa siihen, että vanhempi sekoittaa mielessään vanhemman ja lapsen rajat. Vanhempi voi kokea virheellisesti, että erossa toinen vanhempi olisi hylännyt sekä vanhemman että lapsen. (Johnston & Kelly 2001, 256.) Vanhemmat eivät tunnista rajoja itsensä ja lapsensa välillä eron jälkeen, eivätkä pysty tunnistamaan lapsen tarpeita vaan projektoivat omat tunteensa lapsen tunteiksi (Garber 2011, 328).

Vieraannuttajavanhemman taustalla on usein persoonallisuushäiriö (Sinkkonen 2018, 465). Vakavaa vieraannuttamista harjoittava, psykopaattisia piirteitä omaava vanhempi osaa esittää vakuuttavasti viranomaisille keksittyjä tarinoita siitä, miten toinen vanhempi on lapselle haitaksi tai vaarallinen, ja hän itse on pitänyt lasta turvassa. Vieraannutta-

jilla on usein hyvät manipulointi- sekä vuorovaikutustaidot, jotka joissakin tapauksissa harhauttavat viranomaisia uskomaan vieraannuttajaa. (Häkkänen-Nyholm 2010, 504.)

Johtuen psykologisista syistä, vanhempi voi kokea toisen vanhemman olevan lapselle haitallinen. Vanhemman mielestä parempi olisi, jos lapsi ei olisi missään tekemisissä toisen vanhemman kanssa. Nämä syytökset ja pelot eivät ole välttämättä täysin keksittyjä, mutta ne ovat äärimmäisen liioiteltuja, eikä lapselle aidosti haitallisia. Vanhemmalla on vakaa uskomus siitä, että lapsi ei tarvitse toista vanhempaa. Vieraannuttava vanhempi on vakuuttunut siitä, että toinen vanhempi on lapselle haitallinen jollakin tavalla, kuten väkivaltainen tai kaltoinkohteleva eikä vanhempi ole koskaan rakastanut lasta (Johnston & Kelly 2001, 257-258).

Vieraannuttamisessa käytetyt keinot

Tutkijat ovat tunnistaneet tiettyjä keinoja, joiden avulla vanhempi yrittää kääntää lasta toista vanhempaa vastaan. Näitä keinoja ovat toisen vanhemman haukkuminen lapselle, lapsen ja vanhemman yhteydenpidon ja vuorovaikutuksen häiritseminen, pyrkimys luoda lapselle tilanteita, joissa lapsen on pakko päättää valita tai hylätä toinen vanhempi, lasta kehoitetaan vakoilemaan toista vanhempaa tai pitämään salaisuuksia toiselta vanhemmalta. Vieraannuttava vanhempi osoittaa toiminnallaan ja käytöksellään lapselle, että lapsella ei ole suotavaa olla rakastavaa suhdetta toiseen vanhempaan. Edellä mainitut vieraannuttavat käyttäytymistavat ovat linkitetty tutkijoiden näkemysten mukaan huonoihin lopputuloksiin sekä lasten psykologiseen kaltoinkohteluun. (Baker & Verrocchio 2015, 3048.) Vanhempien kertoessa suoraan lapselleen vahingoittavia asioita toisesta vanhemmasta, tai näyttää sopimatonta käytöstä toista vanhempaa kohtaan vaikuttaa se lapsen ja toisen vanhemman väliseen suhteeseen. Lapsi saattaa kopioida toisen vanhemman tyyliä kohdata toista vanhempaa tai alkaa etäännyä vanhemmasta toisen vanhemman puheiden vuoksi. (Moné ym 2011, 650.)

Häkkänen-Nyholm ym. (2013) ovat koonneet edellä mainittujen keinojen lisäksi ulko- maisista tutkimuksista ja tutkimuskirjallisuudesta seuraavanlaisia yleisiä toimintatapoja, joiden avulla vanhempi vieraannuttaa lasten toisesta vanhemmasta. Vanhempi voi kieltäytyä kuulemasta toisesta vanhemmasta mitään hyvää, kieltäytyä puhumasta vanhemmalle tai näkemästä häntä, perättömien ja valheellisten tietojen kertominen vanhemmasta, vanhemman mielipiteiden ja läsnäolon huomiotta jättäminen, vanhemman kasvatuk-

sellisten periaatteiden vastustaminen ja pilkkaaminen lapsen läsnäollessa, lapsen puolelle asettuminen hänen ja vanhemman välisissä ristiriidoissa, vanhemman syyttäminen lapsen ongelmista, perusteettomien rikosilmoitusten tekeminen vanhemmasta, perusteettoman lähestymiskiellon hankkiminen, muuttaminen mahdollisimman kauas vieraannuttavasta vanhemmasta, vanhemman yhteydenottoyritysten huomiotta jättäminen, vanhempaan kohdistuvan perusteettoman pelon aiheuttaminen lapsessa, uhriutuminen lapsen silmissä, itsen esittäminen syyttömänä eroon sekä lapsen uhkaaminen, kiristäminen esimerkiksi huolenpidon tai taloudellisen tuen avulla jos lapsi pitää yhteyttä vanhempaansa. (Häkkinen-Nyholm ym. 2013, 22-24.)

Vanhempien käyttämissä vieraannuttamisen keinoissa on tutkimuksissa löydettävissä sekä yhtenäisyyksiä että eroavaisuuksia äitien ja isien välillä. Sekä äidit että isät puhuivat toisistaan negatiivisesti lapselle sekä osoittivat tuntevansa epämiellyttäväksi sen kun lapsi puhui toisesta vanhemmasta tai katsoi toisen vanhemman kuvia. Äidit säätelivät lasten ja isän välistä yhteydenpidon mahdollisuutta, tulivat kylmiksi lasta kohtaan, kun lapsi osoitti positiivista huomiota toista vanhempaa kohtaan sekä äidit uskoutuivat lapsilleen. (Baker & Verrocchio 2015, 3051.)

Vanhemman negatiivinen suhtautuminen toista vanhempaa kohtaan näkyy erityisesti tavassa, miten vanhempi puhuu lapselle toisesta vanhemmasta. Puheessa on vähättelyä ja vihaa. Vähättelyn ja vihan vuoksi lapsi ei luota toiseen vanhempaan, mahdollisesti kyseenalaistaa rakkautensa vieraannutettua vanhempaansa kohtaan ja alkaa lopulta viroksua tätä. Vanhempien käyttäytyminen voi olla myös hienovaraista, epäsuoraa tai olevan vanhempaa perättömästi mustamaalaamaa. Mustamaalaaminen näkyy erityisesti virheellisissä syytöksissä, joissa vanhempaa syytetään lapsen kaltoinkohtelusta tai vanhempi määrittellään vaaralliseksi (Johnston & Kelly 2001.)

Vanhemmat voivat sallia lapsen vierailun toisen vanhemman luona, mutta tuovat käytöksellään ilmi, että se ei ole aidosti sopivaa. Vanhempi voi häiritä puheluiden ja viestien avulla lapsen ja toisen vanhemman yhdessäoloa. Tietoja koulusta ja harrastuksista ei välitetä toiselle vanhemmalle eikä lapsen terveyteen tai sosiaalisiin tapahtumiin liittyviä asioita tuoda toisen vanhemman tietoon. Vanhempi pyritään näillä keinoilla sulkemaan pois lapsen elämästä. Äärimmäisissä tapauksissa vanhempi poistaa asunnosta kaiken, mikä muistuttaa toisesta vanhemmasta kuten valokuvat tai muut tavarat, joiden avulla lapsi voi muistaa toisen vanhemman. (Johnston & Kelly 2001.)

Lapsen näkökulma vieraannuttamiseen

Joidenkin tutkijoiden mukaan vieraannuttamista pitäisi lähestyä erityisesti keskittyen lapsen näkökulmaan, eikä vanhemman käyttämiin keinoihin. Vieraannuttamisen voi havaita erityisesti kuuntelemalla lapsen kertomuksia. Lasten kertomukset ovat kuin pieniä koosteita vanhempien kokemuksista ja tarinoista vailla suurempaa tausta-ajatusta. Lasten tuottamat asiat ovat aikuismaisia harjoiteltuja lauseita, jotka ovat kontekstistaan irrallisia. Lapset eivät tunne syyllisyyttä tuodessaan esille kertomuksiaan ja näyttävät siltä, että nauttivat kertoessaan ikäviä asioita toisesta vanhemmasta. (Johnston & Kelly 2001, 263.) Lapsen reagointi vanhempaa kohtaan voi näkyä myös vihana, hylkäämisenä tai pelkona. Tärkeää olisikin selvittää miksi lapsi näin kokee ja sopiiko lapsen kuvaukset siihen, että lapsi on vieraannutettu vai onko kyseessä jokin muu syy lapsen käyttäytymiselle. Lapset ja erityisesti nuoret voivat ajatella negatiivisesti toisesta vanhemmasta, kieltäytyä tapaamasta häntä tai alkaa pelkäämään vanhempaa ilman, että toinen vanhempi olisi siihen vaikuttanut. (Johnston & Kelly 2001, 249, 251.) On tärkeä tunnistaa, milloin kyseessä on vieraannutetut lapset ja milloin lapsi normaaleista kehityksellisistä ja realistisista syistä johtuen kieltäytyy tapaamasta vanhempaansa. Lapsi voi normaalin kehityksellisen eriytymisen vuoksi, vaikean erotilanteen vuoksi, vanhemman kasvatus-tyylin vuoksi tai lapsi voi olla huolissaan tai peloissaan, eikä uskalla jättää toista vanhempaa yksin tai lapsi voi osoittaa mieltään vanhemman uuden puolison vuoksi. Useimmissa tapauksissa kaikki nuorten viilentyneet välit vanhempiin luokitellaan vieraannuttamiseksi erotilanteissa. (Johnston & Kelly 2001, 251.)

Lapset voivat kokea luonnollisesti toisen vanhemman läheisemmäksi kuin toisen yhtäläisen temperamentin, vanhemmuuskäytäntöjen, sukupuolen tai yhteisten kiinnostuksen kohteiden vuoksi. Nämä asiat ovat muuttuvia ja siksi tärkeää olisi, että lapsen suhde molempiin vanhempiin säilyy. Eron jälkeen lapset voivat tukeutua tähän vanhempaan ja suosia häntä. Ero vieraannuttamiseen on kuitenkin siinä, että lapsi ei katkaise vanhempaan kokonaan välejä. Normaalina on, että lapsi osoittaa myös jonkinasteista ambivalenssia vanhempaansa kohtaan kuten vihaa, surua, rakkautta sekä kontaktin jatkuvuutta. Lapsen asettuminen toisen vanhemman puolelle voi olla lapsen oma keino moraalisen järjestyksen synnyttämä keino asettua väärin ymmärretyn ja jätetyn vanhemman puolelle. Nämä ovat lapsille usein tilapäisiä toimintatapoja ja keinoja, jos heillä on mahdollisuus

käsitellä vanhempiensa eroa esimerkiksi terapeutin tai luotettavan aikuisen kanssa. (Johnston & Kelly 2001, 252.)

Vieraannuttaminen on erotettava siitä, että lapsi on luonnollisista syistä etäännyttänyt vanhemmastaan. Syitä voi olla esimerkiksi perheväkivalta, hyväksikäyttö tai kaltoinkohtelu. Lapset voivat tuntea olonsa turvallisiksi ainoastaan hylkäämällä väkivaltaisen tai muulla tavoin lapselle haitallisen vanhemman eron jälkeen. Lapsen ei ole tarvinnut itse nähdä väkivaltaa, vaan lapsi on aistinnut väkivallan vanhemmista ja kodin ilmapiiristä. (Johnston & Kelly 2001, 253.) Lapset, jotka ovat vieraantuneet vanhemmastaan vanhemmasta johtuvista syistä, erottaa siitä, että vieraantuneilla lapsilla ei ole yhtä yleisesti oireita kuten psykologista jakautumista kuin vieraannutetuilla lapsilla. (Harman, Leder-Elder & Biringen 2019; Bernet, Wamboldt & Narrow, 2016.)

Vieraannuttamisen voi tunnistaa myös lapsista ja heidän käytöksestään. Lapset, joilla on diagnosoitu olevan vieraannuttamisoireyhtymä (PAS) ovat pääasiallisesti perheen ainoita lapsia. Vieraannuttamisoireyhtymästä kärsivillä lapsilla on usein identiteettiongelmia sekä ilmennyt manipuloivaa käytöstä. (Lavadera, Ferracuti, Togliatti 2012, 334.) Vieraannutetut lapset ovat ajatusmaailmaltaan usein mustavalkoisia ja heillä on vaikeuksia läheissuhteissa kavereiden sekä auktoriteettien kanssa. Vieraannutetun vanhemman kotona lapsen käyttäytyminen näkyy kuitenkin erityisen ongelmallisena ja häiriintyneenä. Lapset voivat rikkoa tavaroita, käyttäytyä nenäkkäästi, omituisesti ja julkisesti haukkua ja väheksyä vanhempiaan. Vieraannutettu lapsi väheksyy jatkuvasti vanhemman sanomisia, ruokaa, kotia, käyttäytymistä ja persoonallisuutta. Lapsi haluaa jatkuvasti olla yhteydessä vieraannuttavaan vanhempaan ja jos vieraannutettu vanhempi sen pyrkii estämään, on mahdollista, että vastavuoroisesti vieraannutetun vanhemman ja lapsen kaikki yhteydenpito estetään ja vaaditaan, että vanhempi ei saa olla missään yhteydessä lapseen. (Johnston & Kelly 2001, 263-264.)

3.3 VIERAANNUTTAMISEN VAIKUTUKSET LAPSEEN JA VANHEMPAAN

Jo lyhytkestoiset lapsen ja vanhemman yhteydenpidon ja tapaamisten katkokset aiheuttavat lapsille usein stressiä, vaikka lapset ovat itse kieltäytyneet kontaktista (Karttunen 2010, 152). Vieraannuttamisella on havaittu olevan kauaskantoisia vaikutuksia lapseen ja vieraannuttamisen kohteeksi joutuneeseen vanhempaan. Koska vieraannuttamisessa keskeistä on vieraannuttajavanhemman, joka usein on lapsen lähivanhempi, puutteelli-

nen kyky tuntea empatiaa ja mahdottomuus sietää lapsen erillisiä tarpeita ja käsityksiä. Nämä samat tekijät ovat yhteydessä myös lapsen psykologiseen kaltoinkohteluun. (Baker & Ben Ami 2011, 473.) Vanhempien toimesta tehty psykologinen kaltoinkohtelulla on pitkäkestoiset ja kauaskantoiset vaikutukset lapsen elämässä (Baker & Verrocchio 2015, 3047; Harman, Leder-Elder & Biringen 2019, 12).

Lapsen vieraannuttajavanhempi voi olla lämmin ja rakastava lastaan kohtaan, mutta kun lapsi osoittaa lämpimiä tunteita toista vanhempaa kohtaan, voi vieraannuttava vanhempi osoittaa omalla käytöksellään, että se ei ole hyväksyttävää. Lapselle kokemus rakastavan, välittävän, moraalisen ja kannustavan vanhemman käytöksen muuttumisesta voi olla paitsi pelottavaa, myös vaikuttaa lapsen ja vieraannuttavan vanhemman väliseen suhteeseen. Samalla vanhempi viestittää lapselle, että lapsi ei ole arvokas. (Baker & Verrocchio 2015, 3048.) Vieraannuttamistapauksissa on yleistä, että lapsi tuntee olonsa arvottomaksi tai hänellä on arvottomuuden kokemuksia. Lapsen arvottomuuden kokemukseen vaikuttaa mahdollisesti kaksi tekijää. Ensimmäinen on se, lapsi identifioituu vanhempiinsa ja kun vanhempi haukkuu toista vanhempaa voi lapsesta tuntua kuin vanhempi haukkuisi lasta itseään. Ja toiseksi, jos vieraannuttaminen onnistuu, voi lapsi joutua kokemaan rakkaan ihmisen hylkäyksen ja luulla, että toinen vanhempi ei rakasta häntä. Molemmissa tapauksissa lapsi saa negatiivisia viestejä toisesta vanhemmasta, jotka lapsi kokee negatiivisina viesteinä häntä itseään kohtaan. (Baker & Verrocchio 2015, 3054.)

Vieraannuttamisen on havaittu aiheuttavan lapsissa monia kielteisiä reaktioita. Vieraannuttaminen vaikuttaa lapseen ja nuoriin lisäten syyllisyyden tunnetta, surullisuutta sekä masennusta, joka johtuu mahdollisesti lojaliteettiristiriidasta. Lapsilla voi olla alentunut itsetunto ja itseluottamus, ahdistusta, stressiä, ongelmia impulssikontrollissa, eroahdistusta, pelkoja, fobioita, psykosomaattista oireilua, itsemurhayrityksiä, itsemurhaajatuksia, nukkumis- ja syömisongelmia sekä ongelmia oppimisessa. (Sher 2017, 23.) Kun on tutkittu vieraannuttamisen kohteeksi joutuneiden vanhempien kokemuksia lasten oireista, on havaittu, että vieraannuttaminen voi aiheuttaa lapselle ongelmia liittyen koulunkäyntiin ja lapselle erilaisia pelkotiloja ja uni- ja nukahtamisvaikeuksia. Melko tavanomaista on, että lapsi osoittaa toistuvia vihantunteita vieraannuttamisen kohteeksi joutunutta vanhempaa kohtaan. Lisäksi vanhemmat ovat myös kertoneet lapsen aggressiivisuudesta, haluttomuudesta kertoa omasta elämästään, itsetuhoaikaisesta, liiallisesta

käsienpesusta, itsetarkkailusta, jännittämisestä koulussa, vertaissuhteissa manipuloinnista, apaattisuudesta, regressio-oireista (peukalonimeminen & yökastelu), pää- ja vatsakivusta, koulupoissaoloista, itseä vahingoittavasta toiminnasta (alkoholin ja päihteidenkäyttö, syömisongelmat, itsensä satuttaminen) sekä lomaantuneisuudesta ja raivokohtauksista. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 72-73.) Vieraannuttamisen vakavuudella on havaittu olevan merkittävä yhteys lapsen oirehdintaan ja myös vieraannuttamisen kestolla on yhteys lapsen oireiden lukumäärään. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 73.)

Vieraannuttaminen vaikuttaa merkittäväällä tavalla lasten lisäksi myös vanhempaan, josta lapsi on vieraannutettu. Väkivallan uhriksi joutuneiden sekä vieraannuttamista kokeneiden vanhempien ja lasten lyhytaikaiset sekä pitkäaikaiset vaikutukset ovat samanlaisia. Vieraannuttamisen ja väkivallan uhriksi joutuneet henkilöt kärsivät mielenterveyden ongelmista, kuten ahdistus, masennus tai trauma, sopeutumishäiriöistä sekä jopa itsemurha-ajatuksista. (Harman, Leder-Elder & Biringen 2019, 1; Balmer ym. 2018, 96.) Harmanin ym. (2019, 11) tutkimuksen perusteella lähes puolet vieraannuttamisen kohteeksi joutuneista vanhemmista oli hakenut apua mielenterveysongelmiin tai lainopillista apua vieraannuttamiseen liittyen joko itselleen tai lapselleen. (Harman, Leder-Elder & Biringen 2019, 11.) Häkkänen-Nyholmin (2013, 74) tutkimuksessa 66 prosenttia vanhemmista oli hakenut ammattiapua vieraannuttamisen vuoksi.

Vieraannuttamisen kohteeksi joutuneet vanhempien oirehdinta viittaa Häkkänen-Nyholm. ym. (2013, 74) tutkimuksen mukaan erittäin vakavaksi luokiteltavaan traumaperäiseen stressireaktioon. Vanhemmat kuvailevat oireidensa olevan nukahtamis- ja nukkumisvaikeuksia, hikoilua, hengenahdistusta, pahoinvointia, keskittymisongelmia, hermostuneisuutta ja säpsähtelyä. Vieraannuttamisen kohteeksi joutuneilla vanhemmilla päätöksentekokyky voi olla vaikeutunut, sillä jatkuvan uhan alla oleminen on äärimmäisen stressaavaa ja vaikuttaa vanhempien nykyiseen ja tulevaan hyvinvointiin merkittävästi (Balmer ym. 2018, 96). Vieraannutettujen isien näkökulmaa tutkittaessa on havaittu, että isät voivat reagoida vieraannuttamisen aiheuttamaan toivottomuuteen, voimattomuuteen ja kasvavaan epätoivoon lääkitsemällä masennuksen oireita alkoholilla, lääkkeillä tai muilla päihteillä. (Sher 2017, 23.)

Luonnollisesti vieraannuttaminen vaikuttaa myös kokemukseen vanhemmuudesta. Vieraannutetut vanhemmat voivat kokea tuskaa siitä, että heillä ei ole kontaktia lapseen, mutta myös siitä, että heillä ei ole mitään tietoa lapsen elämästä. Vieraannutetut van-

hemmat voivat olla huolissaan lapsestaan sekä siitä, mitä lapsi vanhemmasta ajattelee. (Häkkänen-Nyholm 2010, 501.) Vieraannutetuilla vanhemmilla on usein suuri tarve purkaa vieraannuttamistilannetta ja saada itselleen varmistusta siitä, että ei ole omalla toiminnallaan aiheuttanut tilannetta. (Häkkänen-Nyholm 2010, 502.) Vanhemmat, jotka ovat kohdanneet vieraannuttamista, mutta he tapaavat lasta edelleen ja heillä on jonkinlainen suhde lapsen kanssa, kokivat vanhemmuuden tyydyttävänä, olevansa vanhemmuudessaan kyvykkäitä, osaavansa asettaa rajoja lapsilleen, osaavansa kommunikoida lapsen kanssa hyvin, sekä pitkäjänteisiä omassa vanhemmuudentyytyksessään. (Balmer ym. 2018, 97.)

3.4 VIERAANNUTTAMINEN HUOLTORIIDOISSA

Vieraannuttaminen erojen ja huoltoriitojen yhteydessä on tutkijoiden näkemyksen mukaan lisääntynyt. Yhdeksi vieraannuttamisen yleistymistä selittäväksi tekijäksi on nostettu esille se, että molemmilla vanhemmilla on yhtäläinen oikeus saada lasten huoltajuus itselleen. Yhtäläinen oikeus lapsen huoltoon saattaa lisätä riskiä vanhempien välille sekä riskiä vieraannuttamiseen. Lapsen edun nimissä kuitenkin usein lapsen vanhemmille määrätään yhteishuoltajuus. (Viljoen & Van Rensburg 2014, 259–260.)

Vieraannuttaminen on noussut yleiseksi keinoksi vaikuttaa oikeudenkäyntiin ja tuomarin päätöksentekoon. Vieraannuttaminen nostetaan usein miesten oikeuksia korostavissa ryhmissä esille, kun puhutaan miesten kokemista eroista lapsiperheissä sekä perhelainsäädäntöön liittyvistä asioista. (Death ym. 2019, 4.) Vieraannuttaminen voi tapahtua myös laillisesti lainsäätäjien toimesta. Toinen vanhempi voi esittää vääriä syytöksiä tai manipuloida perheoikeuden systeemiä niin, että toinen vanhempi jää vaille kontaktia omaan lapseensa. (Bates 2019, 4.)

Huoltoriitaprosessi pitää sisällään kilpailuasetelman, jossa toisesta vanhemmasta etsitään virheitä ja omaa paremmuutta korostetaan. Tämä lisää vihamielisyyden, polarisoidun ja mustavalkoista ajattelua. Huoltoriidoissa kokemukset ja tunteet esitetään faktoina ja vihan purkautuminen on osittain sallittua. Huoltoriidan intensiteetti ja jatkuvuus voi toimia myös masennuksen vastavoimana, mikä pyrkii lisäämään vanhempien jaksamista huoltoriitaan. (Johnston & Kelly 2001, 258.) Huoltoriitojen yhteydessä voin esiintyä vääriä epäilyjä lapsen hyväksikäytöstä tai väkivallasta. Syytökset voivat toimia keinona vaikuttaa huoltajuusjärjestelyihin. (Häkkänen-Nyholm 2010; Death, Ferguson, Bur-

geness 2019, 1) Vieraannuttaminen voi olla keino saada avioero- tai huoltajuusriidoissa taivuteltua toinen osapuoli suostumaan oikeudellisiin vaatimuksiin. Vieraannuttamisen avulla voidaan pyrkiä myös vaikuttamaan oikeusprosessin ratkaisuun. (Häkkänen-Nyholm 2015, 503; Death ym. 2019, 2.) Pienten lasten kohdalla vääriä epäilyjä voi syntyä väärinymmärryksen vuoksi, lapsen käytöksen tulkinnan tai johdattelevien kysymysten vuoksi (Joki-Erkkilä & Korkman 2015, 988). Jotkut vieraannutetut vanhemmat luovuttavat yhteydenpidon lapseen tai tulevat siihen johtopäätökseen, että oikeusjärjestelmä on toimimaton. Toiset vetäytyvät taloudellisten syiden vuoksi tai toivottomuuden kokemusten vuoksi, sillä he eivät tiedä miten korjata lapsen ja vanhemman välinen suhde. Vieraannutetut lapset voivat kokea vanhemman toimet hylkäämisinä. Vanhempia tulisi kehottaa pitämään yhtyettä lapseen jollakin tavalla siitä huolimatta, että tapaamisia ei välttämättä ole. (Johnston & Kelly 2001, 259.)

Huolto- ja tapaamisriidoissa lapsi ei ole useinkaan luopunut kokonaan toisesta vanhemmasta, eikä hänen lojaaliutensa ole täysin kadonnut, joten kyseessä ei ole PAS (Parental Alienation Syndrome). Vanhemman ja lapsen tapaamiset ovat usein ainakin riidan alkuvaiheessa sujuneet jotenkin ja tapaamisten palauttamiseksi on vielä toivoa. Vakavasti vieraannutettuja lapsia ei tämän vuoksi ole kovin paljon huoltoriidoissa, vaikka kiista kestäisi yli kaksi vuotta. Täysin kehittynyt PAS on harvinainen. Jos tutkittaisiin huoltoriitojen kohteina olevia lapsia, joilla on täysin loppuun asti kehittynyt PAS, tutkimusotoksen tulisi olla suuri, jotta heitä löytyisi. (Hannuniemi 2015, 21–22.)

Vieraannuttamisen näkyminen huoltoriidoissa on vaikeasti selvitettävissä oleva asia. Lapsi on voinut luonnollisesti vanhempien eron jälkeen vieraantua vanhemmasta ankaran ja empatiakyvyttömän vanhemmuuden vuoksi tai jos vanhempi on hyvin itsekeskeinen ja kypsymätön persoona eikä pysty asettamaan lapsen toiveita omien toiveidensa edelle. Vanhemman kasvatustyyli on voinut olla äärimmäisen vaativa ja lapsi irtaantuu vanhemmasta eron jälkeen tämän vuoksi, kun siihen tarjoutuu mahdollisuus. Saman aikaisesti toinen vanhemmista voi olla ylisuojeleva lasta kohtaan. Vanhempi voi kokea lapsen irtaantumisen vieraannuttamisena. Vieraannuttamista kokevan vanhemman näkökulmasta lapsen reagointi on toisen vanhemman aikaansaamaa eikä lapsen omaa kokemusta ja reagointia uuteen tilanteeseen. Vieraannuttamista kokeva vanhempi voi kokea erosta ja lapsen reagoinnista johtuen vihaa toista vanhempaa kohtaan, jonka vuoksi vanhempien välinen erokriisi ajautuu huoltoriitaan. Huoltoriidan takia on suurempi to-

dennäköisyys sille, että lapsi aidosti vieraantuu vanhemmastaan. (Johdnson & Kelly, 259-260.)

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vieraannuttamista isien näkökulmasta. Kiinnostukseni vieraannuttamiseen heräsi kesällä 2019 sosiaalityön syventäviin opintoihin kuuluvan harjoittelun myötä. Harjoittelussa tutustuin vieraannuttamisen käsitteeseen, perehdyin aihepiiriä koskevaan kirjallisuuteen ja työskentelin vieraannuttamisen kohteeksi joutuneiden asiakkaiden kanssa. Tätä tutkimusta ohjaa ensisijaisesti oma kiinnostukseni isien näkökulmaan ja vieraannuttamiseen, vaikka vieraannuttamista voi kokea molemmat vanhemmat. Vieraannuttamistutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että vieraannuttamisessa yleisempää on, että vieraannuttajana toimii lähivanhempi ja vieraannuttamisen kohteena on etävanhempi. Suomessa isät ovat useimmiten etävanhempia ja äidit lähivanhempia. Isien kokemuksen tutkimukseen vaikutti myös se, että isät kokevat olevansa altavastaajina asioidessaan sosiaaliviranomaisten kanssa, ja kokevat sosiaaliviranomaisten ja oikeusjärjestelmän suosivan äitejä. Sen vuoksi tuntui mielekkäältä ja tarpeelliselta pureutua erityisesti isien kokemuksiin. Vieraannuttaminen termin käyttö on yleistynyt lasten huoltoa koskevissa oikeudenkäynneissä ja erityisesti isät vetoavat joutuneensa kokemaan vieraannuttamista äitien toimesta.

Tutkin sitä, miten isät selittävät vieraannuttamista eli mitä syitä ja keinoja isät näkevät vieraannuttamiselle. Lisäksi haen vastauksia siihen, miten vieraannuttaminen on vaikuttanut isien elämään ja heidän hyvinvointiinsa. Tutkimuskysymykset ovat:

Tutkimuskysymys 1. Miten isät selittävät vieraannuttamista?

Tutkimuskysymys 2. Miten vieraannuttaminen on vaikuttanut isien elämään ja hyvinvointiin?

Olen halunnut saada isien äänen kuuluviin ja tuoda esille isien kokemuksia vieraannuttamisesta. Isien äänen ja arkisten kokemusten kuuleminen on yleinen tapa tutkia isyyttä. Äänen kuuleminen perustuu usein autenttisuuden idealle ja pyrkimyksenä on löytää oikea totuus. Äänen kuuleminen on kuitenkin Aallon (2012, 238-240) mukaan myös keino vahvistaa isien ”äänettömyyttä” ja osittain vahvistetaan käsitystä siitä, miten isä on syrjässä äitikeskeisestä vanhemmuuden kulttuurista. Näen kuitenkin asian itse niin,

että on tärkeää nostaa esille ihmisten omaa ääntä, jotta vieraannuttamisen ilmiö tulisi näkyviin ja samanaikaisesti isän ja äidin roolit mahdollisesti monipuolistuisivat ja laajentuisivat. Jokaisella vanhemmalla tulisi olla mahdollista toteuttaa vanhemmuuttaan omalla tavallaan, niin että lapsen etu on kuitenkin keskiössä. Isien äänen kuuleminen on perusteltua myös siitä näkökulmasta, että erilaisten kirjoitusten, tarinoiden ja muisteluiden avulla pystytään ymmärtämään toimijoita paremmin, sillä materiaali on heidän itsensä tuottamaa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2016, 217). Itse tuotetun materiaalin käyttö tutkimusaineistona pitää sisällään oletuksen siitä, että ihminen pystyy ilmaisemaan itseään kirjallisesti ja kirjallinen ilmaiseminen on tutkittavalle luonteva keino tuoda asiansa julki. Tutkittavien henkilöiden kirjalliset taidot nousevat usein kynnyksymykseksi ja aineisto voi jäädä hyvin suppeaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 97.) Omassa aineistossani myös monet isät ilmoittivat, että eivät koe kirjoittamista itselleen ominaiseksi tavaksi kertoa vieraannuttamiskokemuksistaan. Heille luontevampaa olisi keskustella asiasta haastattelun muodossa. On myös huomioitava, että tähän tutkimukseen oman tekstinsä kirjoittaneet isät ovat niitä, jotka ovat asiaan perehtyneitä. Minulle kirjoittaneet isät ovat niitä, joita aihe on jollakin tavalla puhutellut, ja he kaikki ovat kokeneet heillä olevan vieraannuttamiseen liittyen jotakin sanottavaa. He myös mahdollisesti halusivat tuoda omalla panoksellaan asiaan tunnetuksi.

Koska tämän tutkimuksen kohderyhmänä oli eronneet isät ja heidän kokemuksensa vieraannuttamisesta on tässäkin tutkimuksessa havaittavissa erotutkimukselle keskeisiä yhdenmukaisuuksia ja keskiarvoja, mutta myös yksilöllisiä ja perhekohtaisia piirteitä, joiden ansiosta jokaisesta erosta piirtyy oma yksilöllinen erotarinansa. (Kääriäinen, Hämäläinen & Pölkki 2009, 11).

4.2 TUTKIMUSMENETELMÄ, AINEISTO JA ANALYSOINTI

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa usein pyrkimyksenä on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkittavaa aihepiiriä pyritään lähestymään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym. 2016, 161.) Tutkimukseni tarkoituksena ei ole hakea vastakkainasettelua äitien ja isien välillä eron jälkeisessä vanhemmuudessa, mitä esimerkiksi Kuronen ja Hokkanen (2008, 27-28) toteavat eron jälkeisen vanhemmuuden tutkimisen usein olevan. Pyrkimyksenäni on ottaa huomioon sukupuolen merkitys ja sukupuolittuneet käytännöt, jotka vaikuttavat

mahdollisesti isien kokemuksiin isyydestään sekä kokemuksiin vieraannuttamisesta. Tarkastelemalla kokemuksia pyrin avaamaan sitä, miten isät itse kokevat sukupuolen merkityksen sekä roolinsa lasten isänä eron jälkeen.

Tutkimuksen aineisto koostuu kirjoitusaineistosta, joka on kerätty ainoastaan tätä tutkimusta varten. Tutkielmassa käytetty aineisto kerättiin eroperheitä sekä erityisesti eronneita isiä kohtaavien yhdistysten tai järjestöjen kautta. Yhteistyötahot, jotka jakoivat tutkimustiedotetta eteenpäin, olivat Ensi- ja turvakotien liitto, Miessakit ry sekä Isät lasten asialla ry. Edellä mainittujen tahojen kanssa ei ollut muuta yhteistyötä, kuin sähköpostiviestittely tiedotteen julkaisemiseen liittyen. Aineiston keruu pyyntö lähetettiin yhteistyökumppaneille marraskuussa 2019. Yhteistyökumppanit jakoivat omissa kanavissaan (ainakin sähköpostilistalla, Facebookissa ja tapahtumissa) kirjoituspyyntöäni (liite 1.) Kirjoitusaineistoa kerättiin 15.1.2020 asti.

Valitsin kirjoitusaineiston aineistonkeruumenetelmäksi, sillä se antaa mielestäni mahdollisuuden isille jäsenellä omia ajatuksiaan haastattelua paremmin. Samanaikaisesti koen, että itse kirjoitusprosessin on mahdollista herättää oivalluksia liittyen eroon, vanhemmuuteen ja vieraannuttamiseen. Kirjoitusaineisto on myös tutkijalle aikaa säästävä menetelmä, sillä aikaa ei kulu itse haastattelutilanteeseen. Kirjoitusaineiston avulla mielestäni isien ääni pääsee hyvin kuuluviin ja isän on mahdollista kirjoittaa teksti silloin kuin se hänelle itselleen sopii.

Lopullisia analyysiin valittuja kirjoituksia on 16 kappaletta. Tekstiaineistoa oli yhteensä 53 sivua. Yksittäisten tarinoiden laajuus vaihteli suuresti. Toiset kirjoittivat lyhyitä, mutta todella tunnepitoisia tekstejä ja toiset pidempiä tarinoita. Lyhyimmillään kirjoitukset olivat muutaman lauseen mittaisia ja pisimmillään kuusi sivua. Keskimäärin yksi kirjoitus oli kolmen sivun pituinen. Kirjoitukset oli laadittu erilaisilla tavoilla. Jotkut olivat yhtenäistä tarinaa, mikä alkoi parisuhteen aikaisesta yhdessäolosta tai erosta jatkuen nykypäivään. Toisten kirjoituksissa oli katkelmia päiväkirjamerkinnöistä ja yksi kirjoitus oli kirjoitettu lapsen näkökulmasta kirjoitettu tarina. Osa kirjoituksista oli luetelomaisempia kuvauksia vieraannuttamisesta kuvaillen konkreettisesti vieraannuttamisen ilmenemistä ja toiset kirjoitukset sisälsivät syvällisempää pohdintaa isien kokemuksista ja tuntemuksista vieraannuttamiseen liittyen. Kerätty aineisto oli monipuolinen ja kuvasti monenlaisia näkökulmia ja tapoja tuoda omia kokemuksia julki.

Minulle kirjoittaneiden isien joukossa on sekä lapsen yksinhuoltajana, lähivanhempana sekä etävanhempana olevia isiä. Etävanhempana olevista isistä osa oli lapsen yhteishuoltajia, ja osa ei ollut ikinä ollut lapsen huoltaja ja osa isistä oli menettänyt lapsen huoltajuuden tuomarin päätöksellä. Jotkut isät ovat lapsen lähivanhempia ja yksinhuoltajia niin, että äiti on lasta tapaava vanhempi. Kirjoittaneiden joukosta löytyy myös isiä, joista toiset olivat lapsen lähivanhempia ja toiset etävanhempia niin, että lapsi asuu vuoroviikoin molempien vanhempiansa kanssa. Kirjoittaneissa on myös isiä, jotka tapaavat lapsia joka toinen viikonloppu, kerran kuukaudessa tai eivät ollenkaan. Kaikki isät huoltomuodosta tai lapsen asuinpaikasta riippumatta kokevat joutuneensa vieraannuttamisen kohteeksi. Tästä voikin päätellä, että näinkin pieneen aineistoon mahtuu hyvin erilaisia kuvauksia isyydestä ja isien kokemasta vieraannuttamisesta. Yhdenmukaisesta ja yhdellä tavalla ilmenevästä ilmiöstä ei siis ole kyse ja jokainen tarina on omanlaisensa.

Isien kirjoittamien tarinoiden lisäksi sain itselleni useita liitteitä erilaisista viranomaisten kirjeistä, kopioita oikeudenpäätöksistä ja tapaamissopimuksista sekä vinkkejä erilaisiin kirjoihin ja blogeihin. Sain myös äidin kirjoittaman tarinana eron jälkeisestä vieraannuttamisesta, uuden puolison kirjoittaman tarinan siitä, miten äiti vieraannuttaa lapsia isästä eli naisen uudesta puolisoista sekä kirjoituksen siitä, miten viranomaiset eli sosiaalityöntekijät vieraannuttavat lapsia vanhemmistaan sijoitusten ja huostaanottojen avulla. Näitä edellä mainittuja tarinoita en kuitenkaan ole ottanut mukaan tutkimukseen. Perehdyin kuitenkin mainittuihin blogikirjoituksiin sekä kirjoihin. Lisäksi sain erilaisia yhteydenottoja, ja keskustelua tutkimuskohteesta heräsi yllättävän paljon. Sain useita yhteydenottoja miehiltä, isiltä, jotka pitivät aiheen tutkimista tärkeänä ja halusivat osoittaa tukensa ja kannustuksensa tutkimukselle. Lisäksi yhteydenottoja tuli toisilta ammattilaisilta sekä muutamalta äidiltä, siitä näkökulmasta, että tutkimuksen kohteena pitäisi olla isien lisäksi myös äidit.

Aineisto on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Teoriaohjaavan analyysillä tarkoitetaan sitä, että teoria toimii analysoinnin apuna, mutta ei rajoita sitä. Teoriaohjaavassa analyysissä aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa analyysia. Analyysista voi tunnistaa aikaisemman teorian vaikutuksen ja sen tarkoituksena on laajentaa näkökulmaa aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 109.) Aluksi kävin aineiston läpi lukien ja merkiten huomioilla niitä kohtia, mitkä ovat oleellisia tutkimuksen kannalta, jonka jälkeen keräsin merkityt asiat erilleen muusta aineistosta. Tulostin aineistoni paperille, johon

merkitsin tutkimukseni kannalta oleelliset osat, käyttäen yliviivauskyniä apunani. Tämän jälkeen poistin tutkimukseni kannalta tarpeettomat kohdat pois tietokoneen avulla. Aloitin aluksi ryhmittelemään aineistoani, jonka jälkeen vasta lopulliset teemat syntyivät. Aluksi huomiot olivat yksittäisiä ja pieniä, jonka jälkeen niitä yhdistelemällä niistä muodostui luokkia ja lopulta suurempia ryhmiä ja teemoja.

Olen pyrkinyt ensisijaisesti etsimään aineistosta samankaltaisuuksia, mutta olen myös ollut kiinnostunut erilaisuudesta. Aineistosta tekemäni ryhmittelyt, luokat ja huomiot on tehty teorian ohjaamana aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisyys on keskeistä, sillä en ole voinut määritellä tarkemmin mistä isät minulle kirjoittavat. Olen kirjoituspyynnössäni korostanut isien vapaata ilmaisuja ja oman tarinan kerrontaa, mutta kirjoituspyyntöni sisälsi joitakin apukysymyksiä, joihin isät saivat halutessaan tukeutua. Teorian ohjaavuus näkyy tutkimustulosten jäsenyksissä, sillä aineiston analyysi perustuu aikaisempien tutkimusten löydöksiin. Vieraannuttamisen keinoja, syitä ja vaikutuksia kohde vanhempaan on tutkittu aikaisemminkin. Aineistosta oli melko helposti löydettävissä aikaisempien tutkimusten mukaisesti syyt sille, miksi ja miten isät kokevat vieraannuttamisen vaikuttaneen ja mistä tekijöistä vieraannuttaminen johtuu, mutta myös itselleni uusia oivalluksia. Vieraannuttamista käsittelevä teoria on toiminut kehikkona tai linssinä, jonka läpi olen lukenut aineistoa ja pyrkinyt vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Aineiston analysointi on ollut vuoropuhelua isien kirjoittaman aineiston, teorian ja omien valintojeni välillä, kuten myös tähän tutkimukseen päätyneet teemat. Teemat, jotka olen nostanut ovat mielestäni keskeisiä, kun puhutaan vieraannuttamisesta eron jälkeen.

4.3 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkimus ja etiikka ovat yhteydessä toisiinsa. Eettisyys ohjaa tutkimuksen tekemistä ja samanaikaisesti tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 147.) Eettisyys koskee myös tutkimuksen laadukkuutta ja sitä onko tutkija eettisesti sitoutunut tutkimukseensa (Tuomi & Sarajärvi 2017, 149). Tieteellisen tutkimuksen hyväksyttävyyttä ja luotettavuutta lisää se, että se on tehty hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tässä tutkimuksessa on toimittu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeita noudattaen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta vaatii tutkijan toimintatavoilta rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta. Rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden on näyttävä paitsi itse tutkimustyössä niin myös tulosten

tallentamisessa, esittämisessä ja tulosten arvioinnissa. Eettiseen tutkimustyöhön kuuluu toisten tutkijoiden työn arvostaminen, oikeanlainen viittausmenettely sekä kestävä tiedonhankintamenetelmät. Tiedeviestinnässä keskeistä on avoimuus ja vastuullisuus, joita tässä työssä on noudatettu (TENK 2019).

Tässä tutkielmassa olen toiminut eettisesti säilyttäen aineistoa salasanalla suojatussa tietokoneessa, johon muilla henkilöillä ei ole ollut pääsyä. Lisäksi olen huolehtinut vastaajien anonymiteetistä, sillä kaikki kirjoittajat esiintyvät nimettöminä. Lisäksi olen huolehtinut siitä, että ketään tutkimukseen osallistunutta ei voi tunnistaa katkelmien perusteella. Jos minulla on ollut syytä epäillä, että joku olisi ollut tunnistettavissa, en ole ottanut heidän sitaattejaan suoraan tähän työhön. Olen myös huomionut, että lainauksia yhdistelemällä ei ole mahdollista tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Olen kuitenkin käyttänyt vastaajien suoria lainauksia mahdollisuuksien mukaan, sillä se lisää tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009, 233). Olen pyrkinyt käyttämään monipuolisesti eri isien lainauksia. Työn luotettavuutta olen pyrkinyt lisäämään sillä, että työ etenee johdonmukaisesti ja muodostaa omanlaisensa kokonaisuuden (Tuomi & Sarajärvi 2017, 149).

Laadullisessa tutkimuksessa näkemys totuudesta ja tutkijan objektiivisuudesta nostetaan usein esille (Tuomi & Sarajärvi 2017, 159). Omana pyrkimyksenäni on ollut tarkastella isien kirjoittamia tekstejä puolueettomasti ja kuuntelemaan isiä itsejään ja heidän kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteuksiaan ja vähentämään tutkijan itsensä vaikuttavuutta tutkimuksen tuloksiin. Kuitenkin laadullisessa tutkimuksessa on väistämätöntä, että tutkija vaikuttaa tuloksiin jollakin tavalla, sillä hän on paitsi tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 160.) Olen pyrkinyt ottamaan sen huomioon, että minun tulkintani isien kokemuksista värityy paitsi sukupuoleni, äitiyden, ikäni ja sosiaaliviranomaisasemani kautta. Koen niin, että en voi näille edellä mainituille asioille mitään, mutta ne tiedostamalla otan ne myös tutkimukseni analysoinnissa ja raportoinnissa huomioon.

Tutkimukseni tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkien eronneiden isien kokemuksiin vieraannuttamisesta. On otettava huomioon, että kirjoituskutsuuni vastanneet isät ovat valikoitunut otos. Otos ei edusta kaikkia isiä, ei kaikkia eronneita isiä eikä kaikkia vieraannuttamista kohdanneita isiä. Tutkimukseni on näkökulmaltaan marginaalinen isien vieraannuttamisen kokonaisuudessa. Isät keskittyivät kertomaan kokemuksistaan ja tun-

temuksistaan, eikä se välttämättä edusta kokonaiskuvaa vieraannuttamisesta tai edes heidän erostaan. Kirjoittaessaan tekstejään ja tarinoitaan isät ovat tehneet sen aktiivisina toimijoina ja tehneet itse valintoja sen eteen mitä haluavat kertoa, miten ja kuinka laajasti. Minun tehtävänäni ei ole mielestäni ottaa kantaa siihen enkä edes pysty ottamaan kantaa siihen ovatko kaikki tarinansa kirjoittaneet isät kohdanneet vieraannuttamista vai eivät. Tutkimuskirjallisuudessakin on havaittu, että vanhemman kokemus vieraannuttamisen kohteeksi joutumisesta on eri asia kuin se, että heidät on aidosti vieraannutettu lapsensa elämästä. Vieraannuttavaa käytöstä kohdanneet ihmiset voivat kokea joutuneensa vieraannutetuiksi tai sitten he, eivät edes tunnista vieraannuttamista. Tämän vuoksi on vaikeaa arvioida ihmisten kokemusten todenperäisyyttä pelkästään kuulemalla heidän omakohtaisia kokemuksiaan. (Harman ym. 2019, 2.) Tässä tapauksessa kyseessä ei ole yleistettävyyteen tai vieraannuttamisen ”todeksi toteamiseen” perustuva tutkimus, vaan keskeistä on isien ajatukset, tunteet ja näkökulmat.

5 VIERAANNUTTAMISEN SYYT JA KEINOT ISIEN NÄKÖKULMASTA

5.1 YHTEISKUNNAN ROOLI VIERAANNUTTAMISESSA

Vanhempien ero vanhempien välinen yksityinen asia. Yhteiskunnalla on kuitenkin merkittävä rooli vanhempien erotilanteissa, jos vanhempien ero on riitaisa. Vanhempien erotilanteissa vanhempien apuna on eropalveluihin erikoistuneet viranomaiset, joiden toimintaa ohjaa laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Isät tuovat kirjoituksissaan vahvasti ja tunteikkaasti esille sen, miten yhteiskunta asenteineen ja naispuolisine sosiaalityöntekijöineen ja asiantuntijoineen on isien eron jälkeisen isyyden ja ennen kaikkea lähivanhemmuuden tiellä. Lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyen isät kokevat olevansa epätasa-arvoisessa yhteiskunnallisessa asemassa äitien kanssa. Isät kokevat nykyisen järjestelmän olevan huonosti rakennettu, ja sen suosivan äitien lähivanhemmuutta ja isien etävanhemmuutta. Isät selittävät yhteiskunnassa vallalla olevien asenteiden ylläpitävän näkemystä siitä, että äiti on lapsen ensisijainen vanhempi ”äitimyytin” mukaisesti. Isät eivät tarkemmin avanneet äitimyytin sisältöä ja mitä sillä tarkoittivat, mutta esimerkiksi Väestöliiton asiantuntijat määrittelevät äitimyytin olevan kuva äidistä, joka on aina hyvä, lempeä ja jaksaa kärsivällisesti hoitaa lastaan odotusten mukaisesti (Riihonen, Oulasmaa & Laru 2020).

Isät kokevat, että suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden vuoksi isillä ei ole tasa-arvoista mahdollisuutta lapsen lähivanhemmaksi. Isät kokevat joutuvansa todistelemaan omaa kykyään toimia vanhempana ja perustelemaan lukemattomia kertoja sitä, miksi he olisivat äitiä sopivampia lapsen lähivanhemmaksi ja huoltajaksi. Isien on todistettava samanaikaisesti paitsi omaa kyvykkyyttään, niin myös äidin kyvyttömyyttä lapsen lähivanhemmaksi. Erotilanteissa sosiaaliviranomaiset edustavat yhteiskuntaa ja sen normeja ja määrittelevät sitä, minkälaista isyyttä ja äitiyttä yhteiskunta pitää lapselle hyvänä (Nousiainen 2004, 72).

” Ollut todella vaikeaa saada huoltajuutta ja tapaamisia lapsen edun mukaan isänä, vaikka äidistä tehty yli 50 lastensuojeluilmoitusta eri taholta. Minä taas olen isä, jolla ei minkäänlaista rikostaustaa, tarjoan lapselle

vakaan ja kehittävän kasvuympäristön ja joka tutkimusten (vanhemmuuden arviointi 3kpl) mukaan hoitaa lapsia ns. "moitteettomasti" T5

" Pääasiallisena asiasta jäi mieleen viranomaisten täysin sokea asennoituminen naisen puolelle. Naiselta uskotaan miten tahansa järjenvastainen väite ja miehen näkökulmaa ei kuunnella lainkaan (sähköpostejani ei oltu edes luettu)."T12

Isät tuovat tarinoissaan esille sitä, miten sosiaaliviranomaiset ovat toimissaan ja näkökulmissaan lähtökohtaisesti äitien puolella tai joko keinottomia tai haluttomia toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla. Isät kokevat, että heidän näkökulmansa ei tule kuuluksi. Isien tarinoista saa käsityksen siitä, että isät kokevat mahdollisesti sosiaaliviranomaisten toimivan tietyllä tavalla, koska sosiaalityöntekijät ovat naisia. Isät kokevat sosiaaliviranomaisten asettuneen äitien kanssa kuin yhteiseen "naisrintamaan" miehiä ja isiä vastaan. Isien kokemuksen mukaan sosiaaliviranomaiset eivät toteuta viranomaisintointia ohjaavia lakisääteisiä vaatimuksia vanhempien tasa-arvoisesta kohtaamisesta. Aina kuitenkin kokemus siitä, että isä ei tule kuulluksi erotilanteessa ei johdu siitä, että hän on mies ja äiti on nainen. Lapsistaan erillään asuvat äidit kuvaavat samanlaisia kokemuksia siitä, että heitä ei ole kuultu tai heidät on kohdattu epäoikeudenmukaisesti. (ks. Nousiainen 2004, 72.)

Viranomaisten toimintaa kohtaan esitetty kritiikki näkyy erityisesti isien suhtautumisena lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työhön. Isät kokevat sosiaalityöntekijöiden käyttämien sanavalintojen kuten "tasa-arvo" ja "lapsen etu" olevan vain sanahelinää, vailla syvällisempää merkitystä. Isät kokevat, että huoltoriitoihin ja vieraannuttamiseen ei puututa lastensuojelun toimesta riittäväällä vakavuudella. Isien käyttämät nimitykset sosiaalityöntekijöistä kuten "pääton kanalauma" kuvaavat mahdollisesti sitä, miten tyytymättömiä isät ovat sosiaalityöntekijöiden toimintaan liittyen huoltoriitoihin ja vieraannuttamiseen. Isien sanavalinnat tarinoissa ovat tunteikkaasti latautuneita ja värittyneitä ja niistä paistaa turhautuminen, viha ja katkeruus. Isät kokevat viranomaisten tekemät toimet riittämättömiksi tai viranomaisten joko sivuuttaneen tai vähätelleen isien kokemuksia. Isät tuovat esille tyytymättömyyttään palveluiden ja avun saamiseen. Hellstén & Salosen (2011, 33) mukaan lastensuojelun kontekstissa isyys on nähty usein negatiivissävytteisenä. Isä on nähty perheestä puuttuvana osana, hankalana tai väkivaltaisena. Erotilanteissa isien ulkopuolisuuden kokemus voi käydä ilmi ja näkyä voimakkaammin.

Isien reagointi viranomaisia kohtaan on usein omiaan lisäämään varautunutta suhtautumista isiä kohtaan.

Isät, joilla on kokemusta useita vuosia, jopa yli vuosikymmenen, kestävästä huolto- ja tapaamisriidoista sekä vieraannuttamisesta, tuovat esille lukuisia palveluita, joissa joko isä yksin tai he ovat perheenä asioineet. Isät kertovat olleensa yhteydessä tai yrittäneensä palveluita kuten: pariterapia, perheneuvola, perheoikeudelliset palvelut sekä lastensuojelu. Isät ovat olleet myös sovittelupalveluissa kuten perheasioiden sovittelussa, sekä tuomioistuin sovittelussa, jota kutsutaan myös Follo-sovitteluksi, ennen asioiden etenemistä käräjäoikeuteen. Isät kokevat, että näissä palveluissa perhe ei ole tullut autetuksi ja se on aiheuttanut heille toivottomuuden kokemuksia.

”Otin yhteyttä lastensuojeluun, joka ohjeisti olemaan yhteydessä lastenvalvojaan ja sieltä neuvottiin olemaan yhteydessä lastensuojeluun”. T3

Isien kokemuksen perusteella viranomaiset eivät ole paneutuneet ja ”ottaneet asiakseen” isän ja perheen asiaa, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Pirstaloitunut eropalveluiden kenttä, josta avun saaminen voi olla vaikeaa, on havaittu myös tutkijoiden toimesta eikä huoltoriidat näytä kuuluvan suoraan mihinkään sosiaalipalveluun (ks. Hämäläinen 2012; Mattila-Aalto ym. 2012). Isät ovat kokeneet voimattomuutta ja keinottomuutta muuttaa tilannettaan parempaan, eikä viranomaisilla tunnu löytyvän sen enempää keinoja puuttua tilanteeseen kuin heillä itselläänkään. Samanlaisia tuloksia on havaittu Mattila-Aalto ym. (2012, 229) tutkimuksesta.

”Lastenvalvojat tunnustivat tilanteen ja käyttivät termiä vieraannuttaminen, mutta eivät voineet/halunneet tehdä asialle mitään”. T9.

Tarinoista käy ilmi, että lastenvalvojat ovat kuulleet ja tunnustaneet vieraannuttamisen ilmiönä ja isät ovat saaneet osakseen ymmärrystä ja tukea asialleen. Mutta kokemus palvelusta ja autetuksi tulemisesta on jäänyt silti vaillinaiseksi. Isät olisivat toivoneet lastenvalvojalta toimenpiteitä vieraannuttamiseen liittyen. Isät tuovat esille saaneensa ainoastaan ohjeistuksen hakea muutosta asiaan käräjäoikeuden kautta. Viranomaisen antama neuvo riitauttaa asia käräjäoikeudessa mahdollisesti pahentaa konfliktia vanhempien välillä (Mattila-Aalto 2012, 228). Vanhemmilla voi olla toive siitä, että asian tuntijat ratkaisivat heidän ongelmansa, sillä vaikean ongelman ratkaisu ei useinkaan ole

helppoa ja yksinkertaista. Lisäksi vastuun antaminen jollekin toiselle osapuolelle on usein mielekästä sen helppouden vuoksi.

Isät tuovat ilmi, että äidit voivat käyttää hyödykseen sosiaalipalveluita ja sosiaaliviranomaisia, kun heillä on pyrkimyksenä vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta. Yleistä erotilanteissa on, että vanhemmat hakevat neuvoja ammattilaisilta ja pyrkivät ammattilaisten kommenttien avulla saamaan vahvistusta omille näkökulmilleen (Mattila-Aalto ym. 2012, 235). Isien kertoman mukaan äidit voivat muunnella totuutta tai valehdella toisesta vanhemmasta, jotta viranomaisten päätökset tai toimenpiteet olisivat heidän toiveidensa mukaisia. Äidit ovat väittäneet isien olleen väkivaltaisia äitejä tai lapsia kohtaan, käyttäytyneen aggressiivisesti, käyttäneen alkoholia lasten seurassa, antaneen lapsille huumeiksi luokiteltuja aineita, suojelleen seksuaalirikollisia tai tuovat ilmi epäilevänsä isän käyttävän lapsia seksuaalisesti hyväksi. Väitteiden ajaksi sosiaalitoimi on reagoinut ja selvittänyt äitien esittämät väitteet. Isät ovat näissä tilanteissa olleet tietämättömiä lastensuojelun toimenpiteistä, rikosepäilyistä ja poliisitutkintojen aloittamisesta. Toimenpiteiden ajaksi isien ja lasten tapaamiset ovat olleet joko kokonaan poikki tai toteutuneet rajoitetusti esimerkiksi tuettuina tai valvottuina tapaamisina.

Tuomioistuimien voi määrätä lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset valvotuiksi tilanteissa, joissa on turvallisuusriski lapsen näkökulmasta, kuten vanhemman mielenterveyshäiriö, päihdeongelmat, väkivaltiasuus tai lapsen kaappausuhka. Valvotut tapaamiset voidaan määrätä myös lyhyeksi ajaksi, jotta oikeudelle kertyy tietoa lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutussuhteesta. Valvotut tapaamiset poikkeavat luonnolliseksi koetusta vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta. (Forsberg & Pösö 2009, 146-148.)

Nousiaisen (2004, 68) tutkimuksessa lapsistaan erillään asuvat äidit kertovat samanlaisista valheellisista syytöksistä tai asioiden vääristelystä lasten huolto- ja tapaamisriidoissa. Äidit tuovat esille, että oikeuteen menevissä riitatilanteissa näkyy vahvempana pyrkimys tehdä toisesta vanhemmasta huonompi. Näiden tutkimusten perusteella tulokset näyttävät olevan samanlaisia, eikä ero välttämättä rakennu niinkään isyyden tai äitiyden mukaan vaan enemmänkin lähivanhemman ja etävanhemman mukaan.

Viranomaisten toimintaa ohjaa jo aikaisemminkin mainittu laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Isät tuovat esille tyytymättömyyttään paitsi viranomaisten toimintaan niin myös itse lakiin. Isät tuovat esille sitä, että laki on vanha eikä se ota huomioon tä-

män päivän perheiden elämäntilannetta ja tarpeita. Isät kokevat lain suosivan äitejä ja syrjivän isiä. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on säädetty vuonna 1984 ja sen tarkoituksena on ollut turvata lapsen suhteen jatkuminen vanhempien eron jälkeen. Lain tarkoituksena on ollut tukea vanhemmuutta myös tilanteissa, joissa lapsi syntyy erossa asuville vanhemmille. (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 40.) Lakia uudistettiin 1.12.2019 ja pyrkimyksenä oli ottaa huomioon paremmin erilaiset perhesuhteet.

”Suomen laki antaa tähän (lisätty tarkennus: muutto toiselle paikkakunnalle) mahdollisuuden yhteisvanhemmuudesta huolimatta. TÄMÄ on suurin epäkohta, todellista vallan väärinkäyttöä ja vierottamista pahimmillaan. Ainoa asia minkä voin tehdä, on se, että vien asian käräjille, mutta tilastojen valossa äidit voittavat nämä tappelut lähes 70%:sti, tai näin minulle on kerrottu.” T1

Lapsen yhteishuoltajina isät kokevat olevansa eriarvoisessa asemassa suhteessa äiteihin, jos isät ovat etävanhempia ja äidit lähivanhempia. Isät kokevat, että heillä ei ole samantaisia mahdollisuuksia vaikuttaa lapsen asioihin, vaikka huolto on määrätty vanhemmille yhteiseksi. Erityisesti tämä näkyy siinä, että lähivanhempi on pystynyt muuttamaan kauemmas etävanhemmasta ilman toisen huoltajan suostumusta. Isät kokevat, että heidän ainoa keinonsa on riitauttaa asia oikeusjärjestelmässä, mutta kynnys siihen on joillakin isillä suuri. Isillä on ajatus siitä, että äidit voittavat riidat useimmissa tapauksissa. Kynnystä lisää myös se, että oikeudessa riitelemine on kallista. Isät tuovat esille tyytymättömyyttään järjestelmään, joka suosii lähivanhempia eli äitejä, sillä äideillä ei ole riskiä oikeudenkäyntikuluihin.

”Isoin muutos pitäisi tehdä oikeusjärjestelmään. Riitaisissa tilanteissa lähivanhempi on täysin kuluriskitön, vaikka kyseessä selvä huoltokiista. Molemmat samalle viivalle oikeuden edessä.” T15

Oikeudenkäynnissä peruseriaatteenä on asioissa, joissa sovinto on mahdollista, että asian hävinnyt osapuoli maksaa toisen osapuolen oikeudenkäyntikulut. Jos asia on sellainen, että siitä ei saa sopia, vastaavat asianosaiset omista kuluistaan. Kun riitaa on lapsen elatukseen liittyen, tulkitaan asiaa poikkeuksellisesti. Elatusmaksuasiassa kantajana on lapsi ja haastajana etävanhempi. Useimmissa tapauksissa lapsi, jota lähivanhempi edustaa, eivät hävitessään joudu maksamaan etävanhemman oikeudenkäyntikulu-

ja. Etävanhemman hävitessä kiistan, voi etävanhempi joutua maksamaan myös lapsen oikeudenkäyntikulut. Elatusmaksuihin liittyvissä kiistoissa hyödynnetään korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja 2003:104 ja 2003:105 ilmenevää oikeusohjetta, jossa oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus lapsen elatusta koskevassa asiassa määräytyy lapsen osalta oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 2§:n mukaan ja elatusvelvollisen hävitiesä asian hänen osaltaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1§:n mukaan. (Vaasan HO 6.7.2006)

Joiden isien kohdalla joulukuussa 2019 uudistettu laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tuonut helpotusta lapsen tapaamisiin liittyen. Isät kertovat lainmuutoksen tultua voimaan erityisesti vuoroasumisen kirjaaminen on tuntunut helpottavan heidän asemaansa lapsensa huoltajina.

”Ilman uutta vuoroasumislakia tuskin itsekään saisin asioita eteenpäin”T15

Isä on nimennyt uudistetun lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ”vuoroasumilaiksi” ja kokee sen pystyvän edistämään erityisesti hänen ja lapsen välisiä tapaamisia ja suhdetta lapsen kanssa. Uudistuneessa laissa on ensimmäistä kertaa mainittuna erityisesti lapsen mahdollisuus vuoroasumiseen vanhempiensa kanssa. Aikaisemmin tätä on sovelluttu laajana tapaamisoikeutena, mutta se ei ole antanut kuvaa siitä, kuinka paljon lapset todellisuudessa asuvat vuorotellen vanhempiensa kanssa. Hallituksen esityksessä HE88/2018 on tuotu ilmi se, että vuoroasuminen olisi mahdollista kirjata väestötietojärjestelmään tietona siitä, että lapsi asuu molempien vanhempiensa luona vuorotellen yhtä paljon tai lähes yhtä paljon. (HE 88/2018, 7-8.) Lapsen asuessa vuoroasumisessa kulkeutuu viranomaisille tieto siitä, että lapsi asuu molempien vanhempiensa kanssa vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta toisen vanhemman kanssa. Aikaisemmin tätä mahdollisuutta ei ollut ja isät kertovat siitä, että vuoroviikkoasumisessa olevissa tilanteissa tieto etävanhempia on ei ole saanut lapsen huollon kannalta oleellisia tietoja viranomaisilta oikea-aikaisesti. Nämä tilanteet on liittynyt esimerkiksi lapsen koulunkäyntiin tai terveydenhuoltoon, jossa ei ole ollut tiedossa lapsen vuoroasuminen.

5.2 VANHEMMAN VAIKEUDET TUNTEIDEN SÄÄTELYSSÄ JA MIELENTERVEYSONGELMAT

Isät kokevat vieraannuttamisen syynä olevan myös toisen vanhemman vaikeudet tunteiden säätelyssä sekä mielenterveysongelmat. Tunteiden säätelyn vaikeudet näkyvät negatiivisten tunteiden säätelyssä ja tunteiden hallinnassa. Myös vanhempien mielenterveyteen liittyvät ongelmat kuten masennus on isien kertomusten perusteella mahdollisesti yksi syy vieraannuttamiseen. Tunteiden säätelyn haasteet sekä mielenterveysongelmia esiintyy tarinoiden perusteella molemmilla vanhemmilla. Erotuksena on, että isien kokemuksen perusteella äitien mielenterveysongelmat ovat johtaneet vieraannuttamiseen ja isien mielenterveysongelmat ovat seurausta vieraannuttamisesta.

Isät selittävät vieraannuttamisen takana olevan ensisijaisesti äitien mielenterveysongelmat. Isät kertovat lapsen äidin sairastaneen masennusta tai persoonallisuushäiriötä. Persoonallisuushäiriöt olivat joko lääkärin diagnosoimia persoonallisuushäiriöitä tai sitten isien omia päätelmiä äitien käytöksen perusteella. Diagnosoiduissa persoonallisuushäiriöistä mainittiin epäluuloinen persoonallisuushäiriö ja vaativa persoonallisuushäiriö.

Persoonallisuushäiriöt, jotka on diagnosoitu, johtuvat isien kertoman mukaan mahdollisesti äitien lapsuuden aikaisista tapahtumista tai muista ympäristössä ilmenevistä asioista. Isät kertovat, että parisuhteessa ja heidän perheensä elämässä äitien käytös näkyi poissaolevuutena sekä epäluuloisuutena. Isät kuvailevat, että äitien kanssa yhteisymmärryksessä tehtävä keskustelu on täysin mahdotonta. Äidit kokevat jatkuvasti asioissa olevan piilomerkityksiä ja kokivat olevan jatkuvan juonittelun kohteena. Isät kertoivat, miten äidit kokivat ihmisten piilottelevan heidän tavaroitaan töissä, kokivat ihmiset uhkaavina ilman syytä, sekä luulevan ihmisten ja puolison vakoilevan heitä ja heidän toimiaan. Tämän vuoksi persoonallisuushäiriötä sairastava äiti haluaa määrätä kaikesta itse. Samalla äiti voi olla havaitsematta omaa sairauttaan ja nähdä isän käytöksen johtuvan mielenterveysongelmista.

” Äiti ei ymmärtänyt henkistä tilaansa, miten hän käyttäytyi lasten läsnä ollessa ja miten ”harhaisia” asioita hän koki ympärillään olevan. Hän ei huomannut käytöksessään mitään outoa vaan näki maailman täysin päinvastaisella tavalla kuin mitä se oli: hän koki olleensa juonittelun uhri ja minun kärsivän mielenterveysongelmista. En uskonut hänen voivan toimia lähivanhempana ongelmiansa takia.” T10

Isät kuvaavat lasten äitien mielenterveysongelmien ilmenemistä heidän elämässään ja äitien käytöksessä. Isät kokevat, että äidit eivät pysty toimimaan lähivanhempina vakavien mielenterveysongelmiensa vuoksi. Isä tuo havaintonsa perusteella näkyväksi sen, miksi hän on mahdollisesti halunnut lähteä hakemaan lapsen lähivanhemmuutta itselleen yllä olevassa lainauksessa.

”Alusta asti suhteen kolmas pyörä olivat hänen jonkinasteiset mielenterveysongelmansa. En ole alan ammattilainen, mutta varsin paljon asiaan jälkeinpäin perehtyneenä (erosta ja huoltajuuskiistasta johtuvan oman masennukseni vuoksi) uskallan nimetä hänen käytöksensä narsistiseksi monessakin mielessä. Lisäksi vakavatkin tunteiden hallinnan ongelmat ja itsenäisyyden puute suhteessa johtivat jossain vaiheessa siihen, että pelkäsin enkä enää osannut olla rennosti omassa kodissani.” T1

Eräs isä kuvailee äidin mielenterveysongelmien olleen kuin ”kolmas pyörä” heidän parisuhteessaan. Parisuhde on länsimaisessa ajattelussa perinteisesti ajateltu olevan kahden henkilön välillä, eikä tilaa toisille osapuolille ole. Äidin mielenterveysongelmien nimittäminen ”kolmanneksi pyöräksi” viittaa paitsi ei toivottuun asiaan niin myös asiaan, mikä on sotkenut mahdollisesti jotain mikä olisi muissa tapauksissa onnistunut, eli parisuhteen ja perhe-elämän.

Mielenterveysongelmien olemassaolo kuvautuu isien kertomuksissa aiheuttaneen kotiin turvatonta sekä epämurkavaa oloa. Isät kertovat, miten eivät halunneet viettää aikaa kotona, kodissa vallitsevan ikävän ilmapiirin vuoksi. Lähes puolet tarinansa kirjoittaneista isistä oli eronnut lapsensa äidistä vauvavuoden aikana. Nämä isät kuvaavat äidin muuttuneen raskauden aikana ja lapsen synnyttyä persoonaltaan täysin erilaiseksi. Tämä oli siitäkin huolimatta, että toisilla vanhemmilla kyseessä ei ollut perheen ensimmäinen yhteinen lapsi.

”Välittömästi lapsen synnyttyä nainen muuttui aivan täysin. Sain huutoa esimerkiksi siitä, että ilmoitin tekstiviestillä lapsilleni (2 aiemmasta liitosta), että heille on syntynyt pikkuisarus, sekä minun ja naisen vanhemmille, että lapsi syntyi ja kaikki on hyvin. Vanhemmat lapseni eivät saaneet ottaa pikkuisiskoa syliin tai edes koskea, koska ”voi tarttua jotain”. Päättelin toiminnan olevan normaalia raskau-

denjälkeistä masennusta tms, mutta kun asiat eivät vuodessa helpottaneet, päivästään pahenivat --” T3

Aikaisempien tutkimusten perusteella on havaittu, että äiti voi suhtautua lapseen liiallisen symbioottisesti. Vastasyntynyt vauva voi jossain tapauksissa syrjäyttää täysin äidin kiintymyksen ja huolenpidon puolisoaan kohtaan. Isän rooliksi tulee tyhjiys ja lapset joutuvat ottamaan roolin, mikä heille ei kuulu. Näille lapsilla ilmaantui vaikeuksia kasvaa yksilöinä ja psykologisesti eriytyä vaativasta ja riippuvaisesta vanhemmasta, joka usein on äiti. Toinen vanhempi on työnnetty pois vanhemman roolistaan tai hän on ollut kiinnostunut huolehtimaan lapsestaan epäsäännöllisesti. Nämä tilanteet ajavat usein vanhemmat pahoihin huoltoriitoihin ja samalla ajavat lapsen suurempaan riskiin joutua vieraannutetuksi. (Johnston & Kelly 2001, 255.)

” Pian lapsen synnyttyä äiti alkoi oireilemaan ja omimaan lasta; Asioista syntyi erimielisyyksiä joita nostettiin esiin mm. neuvolassa. Neuvolassa ei kuitenkaan puututtu asiaan vaan äidin raivostuttua tilanne eskaloitui lastensuojelun asiakkuudeksi josta tähän asti kestänyt kierre ja lapsen erotaminen pysyvästi alkoivat. ” T11

Isät tuovat esille lapsen syntymän myötä äitien alkaneen ”omimaan” lasta. Isät kuvailevat äidin alkaneen omia lasta esimerkiksi suojelemalla lasta isän vanhempien lasten läheisyydeltä sekä siltä, että lapsen ja äidin voinnista ei saanut kertoa isovanhemmille. Muita tarkempia kuvauksia konkreettisesta omimisesta ei tarinoissa ollut, mutta omiminen on aiheuttanut kuitenkin ristiriitoja vanhempien välille, joita vanhemmat ovat yrittäneet selvittää keskenään tai viranomaisten avustuksella. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että isä voi tuntea kateutta tai yksinäisyyttä äidin ja lapsen välisen tiiviin suhteen vuoksi, mikä tuntuu isästä estävän isän ja lapsen välisen suhteen muodostumisen. Äideille esimerkiksi imetys luo luonnollisen ja läheisen suhteen vauvan kanssa ja isästä voi tuntua, että hän ei voi tehdä mitään vauvan kanssa, joka vain syö ja nukkuu. Äidit voivat kuitenkin toimia myös ikään kuin portinvartijoina isän ja lapsen välisessä suhteessa, säädellen sitä kuinka paljon isä ja lapsi voivat viettää aika yhdessä ja kuinka tarpeelliseksi isä nähdään vauvalle. Äidillä on tällä tavoin keino säädellä myös isyyden tunnekokemuksia ja minkälainen tunne isälle syntyy omasta isyydestään. (Mykkänen & Huttunen 2008, 178-180.) Isät voivat kokea äitien toimivan portinvartijoina tilanteissa,

joissa isät itse ovat neuvottomia isyydessään tai kykenemättömiä itse löytämään tai ottamaan paikkaansa isänä (Mykkänen & Huttunen 2008, 184).

Masentunut äiti purkaa tyypillisesti pahoinvointinsa puolisoaan kohtaan, jonka vuoksi synnytyksen jälkeinen masennus olisi tunnistettava riittävän ajoissa ja tarjottava apua sekä äidille että isälle. Isien huomioiminen isänä on äärimmäisen tärkeää tilanteissa, joissa perhe on kriisin keskellä ja tarvitsee apua. Isälle on tyypillistä ajatella ensin puolisoa ja lapsia ja vasta viimeisenä itseään kriisitilanteen keskellä. (Hellstén & Salonen 2012, 13-14.) Joissakin tapauksissa ristiriidat vanhempien välillä johtivat isien tarinoiden perusteella siihen, että äidit olivat väkivaltaisia isiä tai lapsiaan kohtaan ja joissakin tapauksissa kaikkia perheenjäseniä kohtaan. Isät kuvaavat äitien saaneen raivokohtauksia, huutaneen, olleen väkivaltainen. Jotkut äidit olivat väkivaltaisia lastensa isiä kohtaan sekä lapsiaan kohtaan. Väkipalva näkyi paitsi henkisenä väkivaltaana, haukkumisena ja uhkailuna niin myös fyysisenä pahoinpitelynä. Erossa jätetty osapuoli voi purkaa pahaa oloaan olemalla aggressiivinen kumppaniaan tai itseään kohtaan, esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai olemalla itsetuhoinen (Kiiski 2012, 170).

Erotilanteen herättämät tunteet ohjaavat vanhempien toimintaa

Eroon liittyvät tunteet kuten kateus tai katkeruus olivat myös syytä, miksi isät olivat päättelleet äitien alkaneen vieraannuttaa lasta isästä. Isät kertovat, että äideillä on mahdollisesti vaikeuksia säädellä omia tunteitaan ja reaktioitaan tilanteisiin. Erityisesti negatiivisten tunteiden säätely mainittiin isien tarinoissa syyksi, jonka vuoksi äidit vieraannuttavat lapsiaan heidän isästään.

Isät selittävät äitien käytöksen johtuvan eroon liittyvistä katkeruuden, kaunan ja vihan tunteista. Isien tarinoista käy ilmi, että äidit ovat purkaneet omaa pahaa oloaan ja huonoja kokemuksiaan lapsensa isästä kostamalla toiminta isälle lapsen kautta. Jotkut isät kertovat, että äidit eivät olleet pitäneet siitä, että isät ovat halunneet erota. Ero päätöksen takia äidit ovat mahdollisesti tunteneet vihaa ja olleet katkeria ja tunteet olonsa hylätyiksi. Vastaavanlaisia tuloksia on saatu myös muista tutkimuksista, sillä esimerkiksi Kiiskan (2012, 168) tutkimuksessa vanhemmat kertovat, että avioliiton purkautumisen jälkeisten tunteiden käsittely saattaa olla todella vaikeaa masennuksen ja ahdistuksen vuoksi. Isät kuvaavat äitien tunteneen vihaa heitä kohtaan, joka on antanut samanaikai-

sesti voimaa äideille vieraannuttaa lapsia isästä. Isät kuvailevat, miten äidit ovat kertooneet aikovansa tuhota isän ja toivovansa, että isä tekisi itsemurhan.

”Itse vieraannuttamisen koen johtuvan vieraannuttajan heikosta itsetunnosta, oman persoonan eheyttämättömyydestä, itsekkyydestä, katkeruudesta sekä näiden yhdistelmästä. Usein vertaisryhmien tapauksia tutkineena viimeisen 10 vuoden aikana, voi todeta, että taustalla ei aina tarvitse olla sosiaalisia ongelmia, väkivaltaa tai päihdekäyttäytymistä.” T16

”Usein kyseessä tuntuisi olevan luonnehäiriöisen henkilön kyvyttömyys käsitellä omaa tunne-elämäänsä katkeruuden ja vihan motivoimana. Vanha sanonta, ”vahvassa uskossa sotia käydään”, sopii hyvin sekä vieraannuttajan että vieraannutetun arkeen. Molempia ohjaa moraaliset valinnat ja arvopohja, jotka koetaan oikeaksi.” T16

Isät mainitsivat, että äitien toiminnan motiivina voi olla kosto tai mahdollisesti lasten menettämisen pelko. Isät kuvailevat tilanteita, joissa äiti olisi toivonut parisuhteen jatkuvan edelleen, mutta kun isä ei ole siihen suostunut on äiti yrittänyt kiristää isää jäämään suhteeseen lapsen avulla. Äidit ovat voineet pelätä lastensa menettämistä omien ongelmiansa tai olosuhteidensa vuoksi. Pelon takia äidit ovat mahdollisesti alkaneeet mustamaalaan isää viranomaisille ja luomalla isästä mielikuvaa huonona huoltajana ja vanhempana.

Monen isän tarinassa vieraannuttaminen on alkanut tilanteissa, joissa isä on muuttanut pois perheen kotoa lapsen ollessa vielä vauvaikäinen. Isän jatkuvan ja päivittäisen läsnäolon katoaminen pienen lapsen päivittäisestä elämästä vaikuttaa luonnollisesti siihen, kuinka läheiseksi lapsi tuntee isänsä. Jos isä ja lapsi tapaavat toisiaan harvakseltaan on luonnollista, että lapsi vieraantuu isästään enemmän kuin silloin, jos isä näkisi päivittäin lastaan. Tarinoissa isät tuovat esille, että ovat olleet itse aktiivisia lähtemään perheen kotoa tai isät ovat muuttaneet myös äidin toiveesta tai yhteisen päätöksen vuoksi. Tavannaista on, että kun vanhempi ei asu lapsensa kanssa samassa kodissa, lapsen ja vanhemman välinen yhteinen aika pienenee.

Isien tarinoissa syyt vieraannuttamiselle paikantuvat hyvin vahvasti liittymään ainoastaan äitien toimintaan tai äitien mielenterveydellisiin pulmiin. Isien tarinoissa isät eivät

suoraan selittäneet vieraannuttamista millään syyllä, mikä johtuisi heistä tai heidän toiminnastaan. Isien tarinoissa on kuitenkin löydettävissä viitteitä siitä, että jollakin tavalla mahdollisesti isien oma toiminta on vaikuttanut siihen, että isät kokevat vieraannuttamista tapahtuvan suhteessa lapseen. Tarinoiden perusteella kaikissa äitien tekemissä toimissa ei välttämättä ole kyse vieraannuttamisesta, vaan lapsen suojelemisesta isän toiminnalta ja aidosti lapsen edun turvaamisesta. Isät tuovat viitteitä omasta alkoholinkäytöstään sekä kertovat saamistaan lähestymiskielloista. Isät itse perustelevat, että alkoholinkäyttö on heidän mukaansa tavanomaista sekä lähestymiskielto on perusteeton. Lähestymiskielloa haetaan poliisilta tai käräjäoikeudesta ja ennen lähestymiskiellon määräämistä tulee antaa perustelut ja tehtävä selvitys lähestymiskiellon määräämiseksi. Jonkinasteinen syy lähestymiskiellon myöntämiselle on siis aina olemassa. On ymmärrettävää, että isät ei ajattele omaa toimintaansa uhkaavana, mutta lapsen äiti on voinut sen niin kokea.

5.3 VANHEMMAN VALLANKÄYTTÖ VIERAANNUTTAMISESSA

Vanhemman vallankäyttö näkyy vieraannuttamistapauksissa isien näkökulmasta tarkasteltuna moninaisesti. Isät kirjoittavat, kuinka äitien vallankäytön keinot vieraannuttamistapauksissa ovat laajat. Äitien vallankäyttö näkyy siinä, että äidit eivät suostu kommunikoimaan lasten asioista isien kanssa, kiristävät ja taivuttelevat isät suostumaan äitien toiveisiin, tekevät kiusaa lapsen asioissa, pyrkivät vaikuttamaan lapseen tai mahdollisesti muuttavat kauemmaksi lapsen isästä.

” Jokainen asiaan vihkiytynyt osanee tunnistaa lukemattoman määrän arkisia olosuhteita, tapahtumia, tunteita ja asioiden tiloja, jotka ovat omiaan toimimaan mahdollisuuksina, työkaluina, jarruina, kapuloina, kitkana tai minkälaisena tahansa keinona vieraannuttamiselle ja henkilölle, jonka pääasiallisena moottorina toimii perisyntimme viha, kauna ja katkeruus.

” T15

Edellä näkyvässä lainauksessa eräs isä kuvaa sitä, miten erilaisissa tilanteissa ja erilaisin keinoin vieraannuttamista on mahdollista toteuttaa. Vieraannuttamisen keinot voivat olla niin hienovaraisia ja pienieleisiä, että niiden tunnistaminen voi olla mahdotonta. Isä kuvaa vieraannuttamisen näkyvän erilaisina tunnetiloina, joiden avulla vieraannuttamis-

ta on mahdollista toteuttaa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että lapset ovat hyviä aistimaan vanhempiensa tunnetiloja ja toivomuksia, ilman että vanhemman tarvitsee niitä edes sanoa ääneen. On kuitenkin olemassa myös helpommin havaittavissa olevia keinoja, joiden avulla vieraannuttaminen on helpommin tunnistettavissa.

Äidit kieltäytyvät kommunikoimasta isien kanssa

Yleisimmin isien kirjoituksissa mainittu vieraannuttamisen keino on se, että äidit eivät suostu neuvottelemaan tai kommunikoimaan millään tavalla lasten asioista isän kanssa. Isät kertovat yrittäneensä neuvotella äitien kanssa lasten tapaamisista lukuisia kertoja ja käyttäen erilaisia keinoja. Isät kertovat ensin yrittäneensä neuvotella äitien kanssa lapsen asioista. Tuloksia vahvistaa Kiiskan tutkimuksen (2012, 168) tulokset. Kiiski on päättellyt, että eron käsittelemättä jättäminen voi olla keino pyrkiä pakenemaan vaikeasta tilanteesta. Pettynyt puoliso voi myös kostaa eron, katkaisemalla kaiken yhteydenpidon entiseen puolisoonsa.

Kun äidit eivät ole olleet halukkaita keskustelemaan lapsen asioista, ovat isät yrittäneet lähestyä asiaa ottamalla yhteyttä äidin sukulaisiin ja pyrkineet sitä kautta selvittämään asioita. Kun edellä mainitut keinot eivät ole tuottaneet tulosta ovat isät lähestyneet avuntarpeessaan sosiaaliviranomaisia. Sosiaaliviranomaiset joihin isät ovat olleet yhteydessä ovat pääosin olleet lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä tai muita eroperheitä auttavia asiantuntijoita kuten lastenvalvojia tai perheneuvolan työntekijöitä. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että eron jälkeen miehet ovat päätyneet hakemaan apua sukulaisilta, ystäviltä ja ammattilaisilta, jos lapsen toinen vanhempi ei ole ollut halukas asioista neuvottelemaan. (Kiiski 2012, 168.)

Jotkut isät toivat esille, että ovat pyrkineet neuvottelemaan äitien kanssa mahdollisimman pitkälle ja pyrkineet välttämättään oikeuteen menemistä lasten edun vuoksi. Nämä isät ovat toivoneet, että sovittelu olisi erotilanteessa pakollinen ja vanhemmat siihen velvoitettaisiin. Norjassa eroaville lapsiperheiden vanhemmille on käytössä pakollinen perheasioiden sovittelu, jossa painotetaan vanhemmuuden jatkumisen merkitystä lapsen näkökulmasta myös eron jälkeen (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 54). Suomessa eroasioissa sovittelua on mahdollista tehdä perheasioiden sovitteluna, asiantuntija-avusteisena tuomioistuinsovitteluna sekä tapaamisten täytäntöönpano sovitteluna. Tuomioistuinsovittelun on havaittu toteuttavan lapsen etua paremmin, kuin perinteinen oikeudenistunto

(Hämäläinen 2012, 206). Hämäläinen (2012, 208) on esittänyt, että sovitteluun osallistuminen tulisikin olla huoltoriidan vireillepanon edellytyksenä. Tämä oli myös monen tarinansa kirjoittaneen isän toiveena.

Kiristys ja taivuttelu, äidin toiveisiin suostuminen

Isät kertovat kokemuksistaan myös, että heitä on kiristetty tai taivuteltu sopimukseen, joita he eivät olisi halunneet tehdä. Isät kokevat, että heillä ei ole ollut muuta vaihtoehtoa kuin tyytyä äitien laatimiin sopimukseen, jotta ovat saaneet tavata lastaan.

Minulta vaadittiin alusta asti sopimusta, jossa olisin lapsen kanssa vain joka toinen viikonloppu ja yhden illan viikolla. Suurin virheeni oli, että menin tähän suostumaan ensimmäisellä visiitillä lastenvalvojalle. -- Lapsen äiti myös kiristi minua sopimukseen piilottelemalla lasta eli en saanut tavata lasta koska ei ollut sopimusta. Tämäkin on lain mukaan mahdollista.” T2

Isät kertovat siitä, että ovat ensimmäisellä lastenvalvojan tapaamisella suostunut sopimukseen, johon ei ole olleet tyytyväisiä. Erotilanteessa vanhemmat eivät aina ole tietoisia siitä, mistä asioista heidän on tehtävä sopimus lapsen asioissa. Vanhemmat eivät ole välttämättä luoneet mielikuvaa vielä siitä, miten asiat tulisi ratkaista. Eroasioissa auttavan viranomaisen, kuten lastenvalvojan tai asianajajan, kysymykset voivat johtaa siihen, että vanhemmat tekevät hätiköityjä päätöksiä ja sitoutuvat kiireessä tehtyihin sopimuksiin, vailla ymmärrystä sopimuksen sisällöstä. (Mattila-Aalto 2012, 234.) Hätiköiden tehdyt sopimukset ja vain toisen vanhemman halu sopimusten muuttamiseen voivat olla yksi syy siihen, että vanhemmat ajautuvat suurempaan konfliktiin, kuin jos sopimus olisi alusta alkaen tehty sen mukaisesti, että molemmat vanhemmat voivat siihen sitoutua.

Isät kokevat keinovalikoimansa hyvin ohueksi liittyen lasten tapaamiseen ja vieraannuttamisen ehkäisemiseen. Isät kertovat tarinoissaan siitä, että ovat yrittäneet kaikin keinoin toteuttaa äitien toiveita, mutta mikään toive ei tunnu olevan riittävä. Taustalla vaikuttaa olevan äidin kokemus siitä, että isä ei ole riittävän hyvä riippumatta siitä, mitä hän tekee ja yrittää. Neuvotteluyhteyden puuttuessa keinoksi jää hakea asiaan muutosta käräjäoikeudesta.

” Eron jälkeen tapaamiset olivat täysin poikki. Siis täysin. Puoli vuotta meni kunnes sain käräjäoikeudesta jonkinlaiset tapaamiset. Olin tietenkin yrittänyt tätä ennen puhua äidin kanssa. Parisuhdeterapia, Perheasioiden sovittelu, Seurakunta, Erovanhemman neuvo, Miessakit, Narsistien uhrien tuki. Yritin tehdä yhteistyötä äidin sukulaisten kanssa. Seurauksena oli että äiti katkaisi välit näihin sukulaisiinsa. -- Olin tietysti yrittänyt ja yrittänyt monesti myöhemminkin antaa vain äidille sen mitä hän vaatii, mutta kun sekään ei riitä. Aina keksitään jokin uusi vaatimus, jonka mukaan kaikkien pitäisi hypätä. Kun äiti kun on päättänyt, että isä ei kelpaa ei keinoja ole.” T4

Isien kokemuksen mukaan äidit ovat päättäneet asian, eivätkä isät voi äitien päätökseen vaikuttaa. Isän turhautuminen näkyy erityisesti siinä, miten mikään tapa miten isä yrittää tilannetta ratkaista tai muuttaa parempaan ei onnistu.

Kiusanteko vallankäytön muotona

Aina vallankäyttö ei ole sitä, että ei suostu neuvottelemaan ja sopimaan asioista, vaan tilanne voi näkyä myös näennäisesti sen kaltaisena, että vanhemmat yrittävät sopia asioista. Vallankäyttö voi näkyä myös siinä, että äidit ovat varanneet viranomaistapaamisiin, kuten esimerkiksi lastenvalvojan tapaamisiin tai koulun vanhempaintapaamisiin, sellaisia aikoja, jotka isän on vaikea toteuttaa työaikojensa puolesta. Isät kertovat pyytäneensä töistä päivän vapaaksi, jotta pääsevät osallistumaan tapaamiseen. Näissä tilanteissa isät kertovat kokemuksistaan siitä, että äiti ja joissakin tapauksissa myös lapsi, eivät ole tulleet sovittuihin neuvotteluihin. Isä on pyytänyt ja saapunut turhaan paikalle pitkänkin matkan päästä todetakseen, että äiti ja lapsi eivät ole paikalla sovitusti. Näiden tapaamisten peruuntuminen paitsi tuhlaa isän aikaa niin sillä on myös taloudellisia vaikutuksia isän taloudelliseen tilanteeseen.

Käräjäoikeuden tai lastenvalvojalla tehtyjen sopimusten voimassaolo ei kuitenkaan ole tae isän ja lapsen välisille tapaamisille ja niiden toteutumiselle. Isät kertovat lukuisista keinoista, joita ovat kohdanneet äitien toimesta, joilla äidit ovat estäneet isän ja lasten välisten tapaamisten toteutumisen. Isät kertovat äitien käytäneen tapaamisten peruuntumisen tai estymisen perusteina lapsen tahtoa, sairastumista, harrastuksia, muuta tekemistä, sukulaisten juhlia tai jopa valmistautumista esimerkiksi päiväkodin valokuvauk-

seen seuraavalle päivälle. Joissakin tapauksissa äiti ei vain ole tuonut lapsia sovitusti vaihtopaikalle eikä ole vastannut isän yhteydenottoihin. Isät kertovat ”lasten piilottelusta”, jossa isällä ei ole tietoa siitä, missä lapset ovat.

” Äiti ei noudattanut väliaikais määräystä vaan milloin milläkin verukkeella perui tapaamiset, lapsen minulle antamisen ym. asiat ” T11

Isät kertovat havainneensa kyseessä olevan tahallista tapaamisten hankaloittamista, sillä aitoja perusteita tapaamisten epäämiselle ei ole. Isät kertovat, että lapsen harrastuksia on sovitettu juuri isän ja lapsen tapaamisten päivälle, eikä äiti ole suostunut tapaamisia muuttamaan. Samanaikaisesti isän ja lapsen väliset tapaamiset ovat jääneet siihen, että isä on katsomassa lapsen harrastuksia eikä muita tapaamisia ole. Lapselle äiti on esittänyt asian niin, että jos isä ei tule katsomaan harrastuksia, ei isä välitä lapsesta. Harrastuksiin liittyen näkyy myös päinvastaisia keinoja, joita isät ovat kohdanneet. Isät olisivat toivoneet lapsen kanssa yhteistä harrastusta, mutta äidille se ei ole sopinut, eikä äiti ole suostunut vaihtamaan tapaamispäivää toiselle päivälle harrastuksen mahdollisuuden vuoksi. Isät kokevat, että muuta perustetta ei ole siihen, miksi äiti ei voisi tapaamisia siirtää kuin haluttomuus ja mahdollisuus vaikeuttaa isän ja lapsen yhdessäoloa.

” Olet sovitussa paikassa, sovittuna aikana, mutta lapset eivät olekaan siellä. Äiti onkin päättänyt, että heillä on nyt jotakin muuta menoa. Pienet lapset ovat täysin äidin johdateltavissa. Siinä isä voi rakentaa vaikka kuinka hyvää suhdetta lapseen. Askarrella, tavata muita vanhempia lasten kanssa, käyttää lapsia sukulaisissa (myös niiden äidin sukulaisten luona, jotka ovat joutuneet äidin boikottiin), liikkua, harrastaa, halata ja kuunnella. Mutta kun äiti tarjoaa, Disney on Ice-reissua ja saisi vielä hodorinkin! Kyllä se lapsi on niin helposti lahjottavissa ja kyllä lapsi oppii nopeasti mikä on "oikein", ettei äiti saa raivaria. -- Sitten alkaa ne unetomat yöt, jolloin mietit sitä, kuinka kauan tätä jatkuu? Pitääkö reagoida? Miten? Laitat äidille ystävällistä sähköpostia, jossa toivot, että seuraavalla kerralla lapset olisivat paikalla. Jos seuraava kerta ei toteudu et ole nähnyt lapsia kuukauteen.” T4

Kirjoituksissa yleisesti näkyvä tapa peruuttaa isän ja lapsen tapaamisia on lapsen sairastuminen. Tarinoissa kerrotaan yksittäisistä sairastumisista usein esimerkiksi flunssaan sekä lapsen sairauden ylikorostaminen tapaamisten kustannuksella. Isän kokemuksen perusteella äiti ylikorostaa lapsen sairautta, jotta isän ja lapsen väliset tapaamiset eivät toteutuisi.

Kiusanteko voi näkyä myös niin vakavana, että siinä toisella vanhemmalla on pyrki- myksenä saada toinen vanhempi ajettua niin huonoon vointiin, että tekisi itselleen jota- kin, kuten alla olevassa lainauksessa.

”Äiti totesi myös, että tulee kiusaamaan minua lasten tapaamisilla niin kauan kunnes teen itsemurhan. Olen ollut todella törkeä ja tulen olemaan jatkossakin. En tapa itseäni.” T4

Äidit toiminnan tarkoituksena on, että vanhempi kokisi ainoan keinonsa tilanteen ratkai- semiseksi olevan itsemurha. Isä kuitenkin sanoo olevansa ”törkeä” eikä aio toimia niin, kuten äiti toivoisi. Isän kuvaamassa tilanteessa vaihtoehtoina kummankaan vanhemman näkökulmasta ei näytä olevan se, että isä luovuttaisi lasten tapaamisen suhteen vaan vastakkain on, että äiti estää lapsen tapaamiset kiusanteolla tai isä tekee itsemurhan.

Lapseen vaikuttaminen ja tiedonsaannin hankaloittaminen

Isät kertovat myös siitä, että lasten tahtoon tavata toista vanhempaa vaikutetaan syyllis- tämisen, lahjonnan tai manipuloinnin keinoin. Isät kertovat, miten äidit tuovat lapsen vaihtotilanteissa esiin liioitellun suurta ikävää lasta kohtaan ja luovat vaihtotilanteista tarpeettoman tunnepitoisia. Lapsi joutuu vaihtotilanteessa hankalaan tilanteeseen, jossa lähivanhempi tuo esille omaa kokemustaan siitä, että lapsi menee tapaamaan etävan- hempaansa. Äiti voi suhtautua lapseen myös sillä tavoin, että lapsi aistii, mikä on lapsel- le ”oikea tapa toimia”. Äiti voi osoittaa mieltään tai suuttua lapselle, jos näyttää viihty- vän toisen vanhemman seurassa tai ilmaisee haluavansa tavata toista vanhempaansa. Vanhempi voi myös vaikuttaa lapsen halukkuuteen tavata toista vanhempaa on keksi- mällä lapselle mielekkäämpää tekemistä hänen kanssaan, jotta lapsi kieltäytyisi tapaa- masta toista vanhempaansa. Isät tuovat myös esille, miten äidit kertovat lasten kieltäy- tyneen tapaamisista isän kanssa.

Vallankäyttö voi näkyä myös erilaisten lapseen liittyvien asioiden hankaloittamisena. Isät kertovat esimerkiksi hankaluuksistaan lastan koskevien asioiden tietojen saantiin liittyen. Isät kertovat, että esimerkiksi päiväkodista tieto ei kulje molemmille vanhemmille samalla tavalla ja tietojen saanti on tehty erityisen hankalaksi. Lapsen ollessa kouluikäinen, vanhemmat kertovat, että vaikka nykyisin useimmat viestit kulkevat sähköisesti ja molemmilla vanhemmilla viestit näkyvät yhtäläisesti, on edelleen paljon viestejä, jotka tulevat paperisena lapsen kotiin. Isät kertovat, että tämänkaltaisen viestintä jää heiltä täysin saamatta, sillä äidit eivät heille siitä viesti.

” Sillä (yhteishuoltajuudella) ei ole mitään merkitystä ”isi ei saa mitään tietoja minusta nähdä”, koska äiti ei anna. Äiti haluaa sulkea isin kokonaan päiväkotielämästäni. Isi joutuu kaikki päikkytiedotteeni erikseen pyytämään tulostettuna päiväkodista, jotta pysyisi elämässäni mukana.”

T3

Isät kertovat, että monen viranomaistahon kuten koulun ja terveydenhuollon olettamuksena on, että vanhempien ollessa lapsen yhteishuoltajina he myös päättävät lapsen asioista yhdessä ja välittävät tietoa lapsen asioista toisilleen. Vanhemmat tuovat tarinoissaan esille sitä, miten lapsen koulua on pyritty muuttamaan toiselta vanhemman asiasta tietämättä ja lapsen jouduttua sairaalaan leikkaukseen ei asiasta ole tiedotettu toista vanhempaa. Näissä kokemuksissa vanhemmat ovat hyödyntäneet tilaisuutta tehdä lasta koskevia päätöksiä ilman toisen vanhemman suostumusta. Vanhemmalla, jolla on tietoa lapsen tilanteesta, on valta tehdä päätöksiä, toisin kuin sillä vanhemmalla, jolla tietoa ei ole. Isät kertovat esimerkiksi siitä, että lapsen koulua, osoitetta, nimeä, terveyteen vaikuttavia päätöksiä on yritetty tehdä yksin ilman toisen huoltajan suostumusta. Isät kertovat, että monissa tapauksissa on onnistuttu, mutta isien vastustaessa viranomaiset ovat muuttaneet päätöksiään. Viranomaisilla kun ei aina ole tietoa vanhempien eriävistä mielipiteistä kyseessä olevien asioiden suhteen.

Muutto ja uudet puolisot

Vieraannuttamisen yhtenä vallankäytön välineenä on vanhemman muuttaminen lapsen kanssa kauemmas lapsesta. Lapsen asuessa kauempana tapaavasta vanhemmasta ei samankaltaiset tapaamisjärjestelyt enää onnistu kuin jos aikaisemmin vanhemmat asuivat lähekkäin. Isät kertovat, että lapsen muuttaessa kauemmaksi ei vuoroviikkoasuminen

enää onnistu eikä lapsen tapaaminen viikoittain tai muutoinkaan lapsen arkipäivän tilanteisiin osallistuminen. Arkipäivän tilanteilla isät kuvaavat esimerkiksi lapsen päiväkotiin/ kouluun vientiä sekä harrastuksiin osallistumista.

Pahimmassa tapauksessa äidit ovat onnistuneet viemään lapsen ulkomaille, maahan, joka on ei kuulu lapsikaappausopimukseen. Isät kertovat myös kokemuksistaan liittyen siihen, että äiti on vienyt lapsen omaan kotimaahansa eikä ole antanut isän tavata lasta. Tämän vuoksi on nähty perusteettomaksi se, että vanhemmilla olisi yhteishuolto. Tiheät tapaamiset eivät myös ole perusteltuja tilanteissa, joissa vanhempien kotimaiden välimatka on todella suuri.

Isien kertomien tarinoiden perusteella äitien haluan muuttaa vallitsevia olosuhteita ja tapaamisia on vaikuttanut erityisesti uudet puoliset. Jos äiti on löytänyt uuden puolison, ovat isät kokeneet, että äidit haluavat unohtaa lapsen isän. Isät kokevat, että äidit pyrkivät tekemään uudesta puolisosta lapselle isän lapsen oikean isän kustannuksella.

” Nainen yritti saada minulta lupaa vaihtaa lapsen sukunimi sekä yksinhuoltajuutta. Kaikki isästä muistuttava yritettiin pyyhkiä lapsen elämästä.” T3

Tapauksissa, joissa isä on löytänyt uuden puolison, on äiti halunnut vaikuttaa siihen, miten usein ja tiivisti lapset tapaavat isäänsä ja tämän puolisoa. Isät kertovat äidin vaatineen, että lapsi ei saa olla samassa paikassa kuin isän uusi puoliso tai uuden puolison lapset. Isät ovat kokeneet, että näihin äitien esittämiin toiveisiin ei ole mitään järkeviä perusteita. Isät ovat kokeneet, että äidit ovat olleet turhankin kiinnostuneita lapsen olosuhteista isän luona.

” Kun tietoisuus yhteisen kodin perustamisesta tavoitti ex-puolisoni, koki hän pakottavaa tarvetta lähestyä uutta kotiamme, jopa pyrkien sisään katsomaan poikamme huonetta. Jätän tässä yhteydessä kuvaamatta oman moraalisen käsitykseni tahdikkuudesta, yksityisyyden kunnioituksesta tai muusta sellaisesta tilannesidonnaisesta käytöksestä, joka lasten äidiltä tuossa yhteydessä jäi puuttumaan ja jota kohtuudella olisi voinut odottaa.” T16

Lasten tapaamisten yhteys elatusapuun

Vanhemman ja lapsen tapaamiseen vaikuttaa isien kokemuksen perusteella suuresti myös elatusapuun liittyvät asiat. Isät kertovat miten lapsen oikeus elatukseen ja lapsen tapaamiset ovat joissakin tapauksissa tiiviissä yhteydessä toisiinsa. Isät kertovat äitien kiristäneen isältä lisää rahaa lapsen elatukseen tapaamisten toteutumisen kustannuksella.

Elatusavun suuruuden arvioinnissa lastenvalvojilla on usein käytössä oikeusministeriön laatima: ohjeistus lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Ohje on luonteeltaan suositus ja se on laadittu niin, että se ottaa huomioon tavanomaiset elatustilanteet. Ohjeessa ei ole otettu huomioon perheiden mahdollisia erikoistilanteita. Elatusavun määrä on aina arvioitava yksilöllisesti, sillä ohjeen käytön kaavamaisuuteen vaikuttaisi se, että elatusavut olisivat useimmissa tapauksissa kohtuuttomia. (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007.) Erikoistilanteina voidaan pitää esimerkiksi lapsen vuoroviikkoisin tapahtuvaa asumista vanhempien kodeissa tai mahdollisesti sitä, että lapset asuvat yhdessä kodissa ja vanhemmat vuorottelevat asumistaan. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi on laadittu siksi, että sosiaaliviranomaisilla olisi käytössä yksi yhteinen ohjeistus, jonka perusteella elatusavun määräytyminen laskettaisiin. Yhdenmukaisilla määräytymisperusteilla on pyritty ennakoimaan elatusapuun liittyviä ratkaisuja, ja vanhemmat voivat itse myös yleisesti saatavilla olevilla ohjeilla itse myös selvittää mikä on oikea elatusavun määrä heidän tapauksessaan. Pyrkimyksenä on ollut se, että elatusavun määrän vahvistaminen tapahtuisi sopimusteitse. (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007, 4-5.)

Isät arvelevat myös elatuksella eli rahalla olevan vaikutusta siihen, miksi joissakin tapauksissa äidit ovat pyrkineet vieraannuttamaan lapsen isästä. Tämä mahdollisesti johtuu siitä, että kun isällä ja lapsella on vähän tapaamisia ei elatusmaksuista voida vähentää luonapitokorvausta. Oikeusministeriön ohjeistuksen mukaan, jos lapsi viettää tapaavan vanhemman luona alle 7 yötä kuukaudessa ei elatusapuun tehdä vähennyksiä. Vähennyksiä voidaan tehdä kolmessa eri portaassa, jossa ensimmäisessä vähennyksiä tehdään, jos lapsi on 7-9 yötä kuukaudessa tapaavan vanhemman luona, 10-12 yötä kuukaudessa ja suurin vähennys tehdään, jos lapsi on 13-15 yötä kuukaudessa tapaavan vanhemman luona. Vähennettävät summat ovat riippuvaisia lapsen iästä niin, että pienin vähennys tulee lapsen ollessa 0-6-vuotias ja suurin jos lapsi on 13-17-vuotias. (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007, 67.)

” Oikeastaan tästä asti valta-asema huoltajuusasioissa oli selvä ja sain kuulla heti ensimmäisten kuukausien aikana varmaan kymmeniä kertoja, että ”Et näe lastasi kuin pari päivää kuussa” ja että ”Maksat kaiken viimeiseen senttiin!”. Ja näin asia sitten menikin hyvin pitkään.” T1

Joistakin isien kertomista tarinoista on pääteltävissä, että myös isät käyttävät lasten tapaamisia keinona säädellä elatusavun määrää. Tarinoista käy ilmi, että isät ovat vaatineet tapaamisia lapsen kanssa tietyn verran, jotta elatusta laskettaessa sillä olisi enemmän vaikutusta. Isät kertovat joutuneensa taistelemaan jokaisesta lisäpäivästä lasten kanssa ja lopputuloksena heillä on niin paljon päiviä, että se katsotaan olevan vuoroasumista ja sen vaikuttavan lapsen elatusavun määrään.

Lasten tapaamisiin on myös isällä mahdollisuus vallankäyttöön, joka käy ilmi alla olevassa tarinassa. Isä kertoo, että aikoo muuttaa ulkomaille, jos ei saa vuoroviikkoasumisessa tällä hetkellä olevan lapsensa lähivanhemmuutta itselleen. Isälle muuton ensisijaisena perusteluna on oman mielenterveyden hyvinvoinnin lisäksi se, että hän ei halua maksaa elatusta. Tekstistä käy ilmi, että isä kokee lapsen elatusavun maksamisen olevan äidin uuden perheidyllin asuntolainan maksamista, eikä lapsen välttämättömiin kuluihin osallistumista.

” Suurin tekijä tulee olemaan se, että minä en taivu siihen, että menetän lapseni vaan olen jo päättänyt jatkaa elämäni muualla jos en saa lähivanhemmuutta. En yksinkertaisesti kykene nöyryyttämään itseäni enää tällä tavoin, on ajateltava myös omaa mielenterveyttä. Käytännössä joudun muuttamaan ulkomaille jos en halua maksaa ex-vaimon uuden perheidyllin asuntolainaa.” T1

Oikeusministeriön ohjeistuksen mukaan vanhemman asumiskustannukset otetaan huomioon sen suuruisina, kun hän niitä maksaa. Jos vanhemman asumiskustannukset ylittävät selvästi paikkakunnalla kohtuullisina pidettävät asumiskustannukset, voidaan asumiskustannukset laskea kohtuullisten asumiskustannusten mukaan. Asumiskustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon perheen koko ja muualla asuvan lapsen tapaamisoikeus. Perheeseen lasketaan kuuluvan lasten lisäksi avio- tai avopuoliso. Puolisoiden katsotaan maksavan asumiskustannukset puoliksi näissä tapauksissa. Asumiskustannuksiin luetaan vuokra, asunto-osakeyhtiössä hoito- ja rahoitusvastike,

asumisoikeusasunnon kohdalla käyttövastike sekä asuntolainan korot ja lyhennykset. Lisäksi huomioon otetaan asumiseen liittyvät välttämättömät menot kuten vesi- ja sähkö sekä vakuutusmaksut. (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi, 64-65.) Elatusavun suuruuden laskemisen jälkeen on vielä arvioitava, onko lopputulos kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioiden kohtuullinen. (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi, 70.) Ohjeistuksen mukaisesti, jos asumiskustannukset kuten lainanhoitokulut ovat huomattavan suuret, ei niitä tulisi elatusapulaskelmaan ottaa mukaan. Jos asumiskulut ovat hyvin suuret muuttaa se vanhempien elatuskyvyn suhdetta, mikä voi vaikuttaa lapsen elatusavun määrään.

Lastenvalvojalla lapsen elatuksesta sopimisessa kyseessä on vanhempien välinen sopimustilanne, jossa sosiaaliviranomaisen on lähtökohtaisesti vahvistettava vanhempien välinen sopimus sellaisenaan. Lapsen elatuksesta annettavan lain (laki tähän) mukaan sosiaaliviranomaisen on kuitenkin ennen sopimuksen vahvistamista arvioitava, onko sopimus kohtuullinen, kun otetaan huomioon sekä lapsen oikeus riittävään elatukseen että molempien vanhempien maksukyky. Elatusapua voidaan muuttaa olosuhteiden muututtua 15 prosenttia vahvistetun elatusavun määrästä eikä kyseessä ole lyhytaikainen muutos tai elatusavun muuttaminen on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olosuhteet huomioon ottaen kohtuullista. (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007, 6, 70.)

6 VIERAANUTTAMISEN KOETTU VAIKUTUS ISIEN ELÄMÄSSÄ

6.1 VAIKUTUS ISIEN HYVINVOINTIIN

Isät kuvailevat vieraannuttamisen vaikuttaneen hyvin paljon heidän elämäänsä, kuten taloudelliseen tilanteeseen sekä terveyteen. Jotkut isät pohtivat tarinoissaan paljon sitä, että mikä lopulta on syy ja mikä seuraus vieraannuttamiselle ja heidän olotilaansa eron jälkeen. Tarinoissa isät kuitenkin kertovat vieraannuttamisen ja huoltoriidan olevan ennen kaikkea kokonaisvaltainen olotila ja sen vaikuttavan isän elämän eri osa-alueeseen jollakin tavalla. Isät kuvaavat vieraannuttamisen vaikuttaneen heidän hyvinvointiinsa negatiivisesti siten, että vieraannuttaminen on heikentänyt isien hyvinvointia.

Monet isät kertovat kärsivänsä masennuksesta tai masennuksen oireista. Miehet kuvaavat sairastuneensa masennukseen eron jälkeen ja lasten tapaamisiin liittyvien riitojen syventäneen masennuksen oireita. Jotkut isät kertovat hetkittäisistä alakulon hetkistään esimerkiksi tilanteissa, joissa lapset eivät sopimuksen mukaisesti kuitenkaan tule tapaamisiin. Isät kertovat masennuksen tai masennusoireiden vaikuttavan paitsi isän omaan vointiin, niin sen vaikuttavan myös isän mahdollisen perheen vointiin ja olotilaan. Isän pettymys ja suru peruuntuneesta tilanteesta luo varjon koko isän perheen ylle. Joillakin isillä masennusta oli ollut jo aikaisemmin, ennen eroa lapsen äidistä. Nämä isät kertovat myös, masennuksen oireiden kuten toivottomuuden, alakulon ja väsymyksen tunteiden lisääntyneen entisestään.

”Kärsin edelleen masennuksesta ja nämä viimeiset uutiset veivät taas vähätkin yöunet. Vaikka tyttö on kanssani joka toinen viikko edelleen, on tulevan ajattelukin niin raskasta, etten osaa nauttia nykyhetkestä millään tasolla. En edes isänpäivän kaltaisista asioista, tai ehkä varsinkaan niistä.”

TI

Isät kuvaavat heille aiheutuneen uniongelmia vieraannuttamisen vuoksi. Uniongelmat vaikuttavat merkittävästi isien jaksamiseen ja hyvinvointiin arjessa. Monet isät kertovat tarinoissaan siitä, että eivät saa nukuttua kunnolla ja että, he jäävät helposti pohtimaan öisin lasten huoltoon ja tapaamiseen liittyviä riitaisia asioita. Uniongelmat ovat yksi masennuksen oireista, mutta voi johtua myös pitkäkestoisesta stressaavasta elämäntilanteesta. Isät tuovat esille sitä, että eivät osaa nauttia nykyhetkestä, jossa saa tavata las-

taan, sillä pelko tulevista tapahtumista painaa mieltä. Isät tuovat esille sitä, että erilaiset merkkipäivät kuten isänpäivä, syntymäpäivä ja joulukuu ovat erityisen kuormittavia, sillä silloin lapsen tapaamiseen liittyvät asiat nousevat erityisesti mieleen. Arjessa jaksaminen voi onnistua isältä suhteellisen hyvinkin, mutta arjen katkaisevat juhlapäivät voivat nostaa kipeät tunteet pintaan.

Vieraannuttaminen on prosessi ja isien tarinoista käy ilmi, että vieraannuttamisprosessi tuntuu kuormittavalta ja vie voimavaroja.

*” Ilmassa on aina pienoinen jännitys että mikä haaste milloinkin posti-
luokkuun kolahtaa.” T9*

*”Koko ajan on myös pakko ennakoida, mitä ex tekee seuraavaksi ja varau-
tua siihen.” T14*

Isät kertovat tuntevansa kuormitusta vieraannuttamiseen liittyvästä loputtomalta tuntu-
vasta tilanteesta. Isät kuvaavat joutuvansa jatkuvasti olemaan varuillaan vieraannuttami-
seen liittyen, eivätkä voi hetkeksikään ”huokaista helpotuksesta”. Isät kuvaavat joutu-
vansa pelkäämään uusia haasteita käräjäoikeuteen, rikosilmoituksia, lastensuojeluilmoi-
tuksia. Isät kuvaavat elämäntilannettaan taisteluiksi, joissa heidän on puolustauduttava.
Isät kertovat oppineensa vuosien aikana useita tapoja, joiden avulla tilanteita pystyy
ennakoimaan sekä hillitsemään. Isät kuvaavat esimerkiksi suostuvansa lastensa äitien
vaatimuksiin, sovittavansa omia ja perheensä menoja lapsen äidin aikatauluihin sopi-
vaksi ja välttelemällä kaikin keinoin konfliktia.

Tarinoissa kuvautuu se, että vieraannuttamisessa kaikenlaisten keinojen käyttäminen on
sallittua eikä vieraannuttaminen ilmene vain tietynlaisissa tilanteissa ja paikoissa, vaan
useissa tilanteissa, joissa pystyy vaikuttamaan, estämään tai hidastamaan jotenkin asioita,
niin että lapsen ja toisen vanhemman tapaamiset vähentyvät ja suhde heikkenee. Isät
kokevat joutuvansa jatkuvasti puolustamaan paitsi itseään, omaa kykyään toimia van-
hempana sekä omia oikeuksiaan. Isät kertovat joutuneensa puolustautumaan äitien esit-
tämistä syytöksistä vastaan ja todistelemaan niitä vääriksi. Isät kertovat syytöksistä, joita
ovat kohdanneet esimerkiksi liittyen alkoholin käyttöön, päihteiden tai lääkkeiden vää-
rinkäyttöön, lasten pahoinpitelyyn, lasten asettamiseen vaarallisiin tilanteisiin, lasten
hoidosta ja huolenpidosta huolehtimattomuuteen sekä liittyen lapsen seksuaalisen hy-
väksikäytön mahdollistaviin tilanteisiin.

Lapsen huoltoriitojen ja vieraannuttamisen kokonaisvaltaisuus näkyy siinä, että kyseessä ei pahimmassa tapauksessa ole riita vain lapsen huollosta ja tapaamisista vanhempien välillä. Isät kertovat kuulevansa heistä puhuttavan pahaa ja heitä mustamaalataan myös sukulaisille, ystäville ja tuttaville ja he tulevat osallisiksi tahtomattaankin vanhempien välisiin huoltoriitoihin. Isät kertovat, että heidän ystävyys- ja perhesuhteitaan on katkennut äitien esittämien valheiden takia. Isät kertovat kokevansa yksinäisyyttä, sillä vieraannuttaminen prosessina vie paljon aikaa ja tilaa muulta elämältä. Isät kuvaavat välien viilentyneen joidenkin aikaisemmin läheisten ihmisten kanssa, sillä aikaa eikä jaksamista sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen ole samalla tavalla, koska lasten tapaamiset, sovitteluun pyrkiminen sekä oikeudenkäynnin suunnittelu vievät paljon aikaa.

”Työpaikalleni tehtiin palaute saamastani lähestymiskiellosta, näin yritettiin järjestää minulle potkut.” T9

Isien mustamaalaaminen ei välttämättä jää siihen, että heitä mustamaalataan lapsille, sukulaisille, ystäville ja tuttaville vaan myös yritetään horjuttaa isän asemaa työpaikalla. Palkkatyö on tärkeä osa suomalaisten persoonallisuutta sekä ihmisten sosiaalisia suhteita (Jokinen & Saaristo 2006, 201). Isät kertovat äitien ottaneen isän työpaikkaan yhteyttä ja kertoneet huoltoriitatilanteista, esittäneet valheita isien toiminnasta sekä ilmoittaneet isän saamasta lähestymiskiellosta, kuten edellisestä lainauksesta ilmenee. Eron jälkeisissä huoltoriidoissa toisen vanhemman pyrkimyksenä voi olla toisen vanhemman kokonaisvaltainen koko elämän horjuttaminen ja vanhemman asettaminen huonoon valoon erilaisissa yhteyksissä.

Isien kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin vieraannuttaminen vaikuttaa paitsi edellä mainittujen asioiden suhteen, niin vieraannuttamisella on myös vaikutusta isien taloudelliseen tilanteeseen. Lasten asioista riitely oikeudessa on kallista. Isät kertovat oikeudenkäynteihin kuluneen paljon rahaa. Jotkut isät ovat tämän vuoksi joutuneet edustamaan itse itseään käräjäoikeudessa, sillä heillä ei ole ollut varaa maksaa itselleen lainopillista apua. Palkkatyössä ollessa heillä ei ole oikeutta ilmaiseen oikeusapuun.

Vieraannuttamisen vastainen toiminta vie isiltä paljon aikaa ja se muodostuu keskeiseksi osaksi isien elämää. Joidenkin isien elämä kuvautuu pyörivän yksinomaan lasten huolto- ja tapaamisriitojen ympärillä sekä toimina vastustaa vieraannuttamista. Isät tuo-

vat tarinoissaan esille sitä, miten toivottomalta kokonaisuudessaan vieraannuttamisen vastustaminen tuntuu.

” Lasten tapaamiset, käräjäointi (sen suunnittelu), jatkuvat sovittelut ovat niitä asioita, jotka minulla pyörivät mielessä. Tajusin jossakin vaiheessa, että en haaveile mistään. Muut isät haaveilevat lomista, miesten-leluista ja urasta. Tekevät sijoituksia, ostavat autoja ja taloja. Itse en haaveile mistään. Toivon vain että ensi kerralla tapaaminen toteutuisi.” T4

Yllä olevassa lainauksessa isä kuvailee sitä, miten on herännyt ajatukseen siitä, että hänellä ei ole mitään haaveita, muuta kuin että saisi tavata omaa lastaan sovitun mukaisesti. Toivottomuuden kokemukset näyttäytyvät tarinoissa varsinkin pitkäkestoisissa huoltoriita- ja vieraannuttamistapauksissa. Huoltoriidan alkuvaiheessa isät tuntuvat saavan jostakin voimaa jaksaa taistella lapsen oikeudesta molempiin vanhempiin, mutta ajan kuluessa toiveikkuus näyttää hiipuvan. Tapauksissa, joissa äiti on onnistunut vieraannuttamaan lapsen isästä, esimerkiksi muuttamalla pois maasta tai saamalla lapsen manipuloitua vastustamaan isän tapaamisia, on isien toiveikkuus hyvin minimaalista. Isät ovat kuitenkin löytäneet erilaisia keinoja, joiden avulla heidän on helpompi selviytyä vaikeista tilanteista.

”Olen oppinut jo olemaan provosoitumatta kaikkiin eksän hyökkäyksiin ja ne ovatkin jonkin verran laimenneet. Yritän myös ymmärtää, että kaikki tämä on sairaan mielen tuotosta ja ettei hänelläkään ole raivossaan helpoa.” T14

Koska isät eivät pysty vaikuttamaan toisten ihmisten käytökseen ovat he mahdollisesti sen vuoksi, oppineet hallitsemaan omaa käytöstään, omia tunteitaan sekä oppineet itsensä uusia asioita ja uusia näkökulmia. Vaikeat tilanteet, eivät ole poistaneet kaikkien isien kohdalta empatiaa ja toisen asemaan asettumisen taitoa. Toisen asemaan asettumisen avulla isien on mahdollista tarkastella asiaa laajemmin ja se mahdollisesti auttaa isää toimimaan rationaalisesti lapsen parhaaksi.

Vieraannuttamisprosessin kuluttavuus on saanut isät pohtimaan sitä, miten kauan he jaksavat taistella vieraannuttamista vastaan. Jotkut isät kertovat luovuttaneensa lopulta, sillä omat voimat ovat loppuneet. Tarinoissa käy ilmi, että varsinkin oikeudessa asiassa riitely on ollut toisille isille vaikeampaa ja osa vieraannuttamista kokeneista isistä ei ole

vielä halunnut lähteä viemään asiaa käräjäoikeuteen. Isät kertovat tämän johtuvan siitä, että tietävät oikeudenkäynnin ja mahdollisen olosuhdeselvityksen repivän lapsia entistä enemmän. Isät ovat pohtineet toimiensa vaikutusta lasten näkökulmasta lapsen edun mukaisesti. Isät kertovat yrittäneensä suojella lapsiaan vanhempien riidoilta joka käännteessä ja pyrkineet neuvottelemaan lapsen äidin kanssa. Tarinoissa isät kertovat siitä, että vuosien päästä, lasten kasvaessa suhde lapsiin on korjaantunut ja lapset ovat tunnistaneeet äitien vieraannuttamisen vahingollisuuden. Prosessin pitkittyminen ja jatkuva taistelu vieraannuttamista vastaan on herättänyt isissä ajatuksen siitä, että onko toiminut kaikilta osin oikein.

6.2 VAIKUTUS ISYYTEEN JA VANHEMMUUTEEN

Isät kertovat vieraannuttamisen vaikuttaneen paljon heidän kokemukseensa isyydestä ja isän roolista sekä näkemykseen vanhemmuudesta. Isät kertovat vieraannuttamisen vaikuttaneen suuresti isän ja lapsen väliseen suhteeseen sekä lapsen hyvinvointiin nyt sekä mahdollisesti tulevaisuudessa.

Isä voi kokea myös vieraannuttamisen vaikuttavan oleellisesti hänen kokemukseensa isyydestä ja siitä minkälainen on hyvä isä. Joillakin isillä on omakohtaisia kokemuksia siitä, miltä tuntuu, jos oma isä ei ole läsnä. Tämä on mahdollisesti muodostanut isälle halun tehdä itse toisin kuin on joutunut omassa lapsuudessaan kokemaan. Nämä isät haluaisivat olla erilaisia isiä omille lapsilleen, kuin mitä hänen isänsä on ollut hänelle. Isä voi kokea satuttavaksi sen, että ei ole pysty toteuttamaan isyyttään sillä tavalla kuin toivoisi. Asiasta tekee mahdollisesti vielä kipeämpää se, että aikaisemmin rakas ihminen, lapsen äiti, tietoisesti satuttaa isää keinoilla, joiden tietää olevan isälle merkityksellisiä. Isä joutuu omasta haluttomuudestaan riippumatta tietyllä tavalla toteuttamaan isyyttään samalla haitallisella tavalla kuin on joutunut itse sitä kokemaan.

”Minuun tämä on tietysti vaikuttanut suuresti. Äiti on tietoisesti satuttanut minua asialla jolla hän voi minua eniten satuttaa. Omien lasten tapaamisesta taistelevinen vuosien ajan ja varsinkin se epätoivoinen rooli jossa mies on suomessa, ajaa varmasti monen miehen umpikujaan. -- Kärsin siitä etten saa olla sellainen isä joka haluaisin olla. Oma isäni koki oman tunkon tuskia koska teki uraa ja perhe oli vasta kolmosena arvoasteikossa.

Halusin olla lapsilleni läsnä, eli sitä mitä oma isäni ei ollut. Oma isäni oli hyvä isä, mutta oman aikansa lapsi.” T4

Yllä mainitussa lainauksessa näkyy isän kokemus siitä, että äidin toiminta on isän kokeman mukaan ollut systemaattista ja tarkoitushakuista. Isä selittää sitä, miksi omista lapsista taisteleva vaikuttaa isään negatiivisesti. Isä kokee isän roolin Suomessa olevan huono. Mutta isä kärsii myös siitä, että ei saa toteuttaa isyyttään sillä tavalla kuin haluaisi. Isän kokemuksiin vaikuttaa erityisesti se, että hänellä itsellään ei ole ollut läsnäolevaa isää. Tarinan kertonut isä kuitenkin pitää omaa isäänsä hyvänä isänä ja antaa läsnäolon puutteen anteeksi sen vuoksi, että aikakausi oli silloin eri. Nyt kun hän on isänä erilaisella aikakaudella, hän haluaisi toteuttaa isyyttään toisella tavalla. Hänelle lapset ovat mahdollisesti arvoasteikossa korkeammalla, mutta mahdollisuutta isyyden toteuttamiseen ei ole. Isyys kietoutuu tässä tarinassa paitsi omien kokemusten niin myös omien toiveiden, odotusten ja pettymysten vyyhdiksi, joka satuttaa isää suuresti.

” Ero lasten äidistä tapahtui ennen nuoremman lapsen syntymää. Minusta tuli vain tarpeeton ja minua ei tarvittu muuhun, kuin elatusmaksun maksamiseen. Joulu/syntymäpäivälahjan ostajaksi. Lapset olivat äidin mielestä hänen projekti.” T4

Isät tuovat ilmi tyytymättömyyttään siihen, minkälaiseksi heidän perhe-elämänsä ja vanhempien roolit perheessä muodostuivat lapsen syntymän jälkeen. Isä tuo esille sitä, että hän ei ole tyytyväinen rooliin, jonka äiti hänelle antoi. Isät vahvistavat kertomuksillaan omista toimistaan sitä, että äideillä on valta määrittellä se, minkälainen isän rooli lasten elämässä on ja isän on tyydyttävä siihen rooliin, minkä äiti isälle määrittelee.

Isät kertovat vieraannuttamisen vaikuttaneen myös isän ja lasten väliseen suhteeseen sekä lasten hyvinvointiin. Isät kertovat ajautuneensa kauemmaksi lastensa arjesta, eivätkä ole täysin tietoisia siitä, mitä lasten elämässä tapahtuu. Isät kuvaavat, että tiedotteiden lukeminen esimerkiksi lapsen koulusta tai päiväkodista ei ole saman asia kuin se, että olisi mahdollisuus keskustella asiasta lapsen tai lapsen äidin kanssa. Isät kuvaavat, että eivät tiedä lastensa ystäviä eikä heidän terveydentilaansa. Huoltajina heillä on lapsen asioista tiedonsaantioikeus, ja he mahdollisesti tietävät viralliset asiat lastensa elämästä. Isät kuitenkin ennen kaikkea kuulua lastensa elämään ja olla osa sitä. Isät kerto-

vat lastensa vierastavan isäänsä sekä isän kotia. Lapset ovat tuoneet esille olemuksellaan tai puheillaan sitä, että isän koti ei ole heidän kotinsa vaan he ovat siellä ”kuin vieraina”. Eronneiden isien koteja tutkittaessa onkin todettu, että lapset tekevät isien kokemuksen mukaan kodista kodin (Autonen-Vaaraniemi 2009, 252).

Isien tarinoissa isät kuvaavat lasten oirehtivan hyvin eri tavoin vieraannuttamistilanteisiin. Lapset saattavat olla erityisen kilttejä ja pärjäävän koulussa mainiosti. Isä kokee tilanteen samanaikaisesti helpottavana ja huolestuttavana, sillä hän toivoo ennen kaikkea lasten hyvinvointia. Lasten pahoinvointi voi jäädä kuitenkin näennäisen pärjäämisen ja ”kiltteyden” varjoon, jonka vuoksi lasten tilanne ja huono olo ei herätä viranomaisissa huolta. Toiset lapset taas saattavat reagoida hyvinkin voimakkaasti. Isät kuvaavat sitä, että äidin vieraannuttavan käytöksen takia lapset ovat pelänneet isää ja isän tapaamisia. Tapaamisten toteuduttua isien kertoman mukaan aiheeton pelko on vähitellen väistynyt, kun taas toisissa tapauksissa se on edennyt niin pitkälle, että isän ja lapsen välisiä tapaamisia ei enää ole ollenkaan.

Isät ovat tuoneet esille myös huolta siitä, että lapset eivät voi rentoutuneesti olla isän kodissa eikä välttämättä äidin kodissa. Isät pohtivat sitä onko äidin luona mahdollisuutta puhua isästä ollenkaan vai saako isästä puhua vain negatiivisia asioita ja kuinka se vaikuttaa lasten hyvinvointiin sekä isän ja lapsen väliseen suhteeseen. Isät kertovat äidin puhuvan kotona lapsille isästä etunimellä, jonka vuoksi lapset puhuvat isästään myös etunimellä. Vieraannuttaminen on herättänyt isät myös pohtimaan sitä, että miten tilanteen näyttäytyvät lapsille myöhemmin ja minkälaisen mallin lapset oppivat vanhempien toiminnasta. Minkälaisen mallin äidin toiminta antaa naiseudesta ja äitinä toimimisesta ja samanaikaisesti minkälaisen mallin lapset saavat miehistä, isyydestä ja isän roolista. Ajatteleminen aiheuttaa isässä pelkoa lasten tulevaisuuteen liittyen ja sen vuoksi he pyrkivät keskittymään nykyhetkeen, niin paljon kuin mahdollista.

6.3 KIINNOSTUS YHTEISKUNNALLISEEN VAIKUTTAMISEEN

Vieraannuttaminen on vaikuttanut isiin lisäten isien aktiivisuutta lapsen asioissa sekä yleistä kiinnostusta vaikuttaa paitsi omiin asioihin myös vieraannuttamisilmiöön ja isien asemaan laajemminkin. Isät ovat vieraannuttamisen ja isän aseman parantumisen puolesta paitsi opiskelleet lakia, niin myös kirjoittaneet mielipidekirjoituksia, antaneet lehtiin haastatteluita, kirjoittaneet kirjoja, perustaneet blogeja, osallistuneet lastensuojelu-

työntekijöiden kehittämispäiviin kokemusasiantuntijana, verkostoituneet toisten saman ilmiön äärellä olevien henkilöiden kanssa, toimineet vertaistukena sekä pyrkineet vaikuttamaan lakiin antamalla lausuntoja uuteen lastenhuoltolakiin liittyen. Tämän lisäksi isät kertovat käyneet eriasteisia keskusteluja esimerkiksi lastensuojeluviranomaisten, lastenvalvojien sekä tuomarien kanssa, joiden tarkoituksena on lisätä tietoisuutta vieraannuttamisesta ilmiönä.

”Yritän päästä tuomarin kanssa epäviralliseen keskusteluun ja avata hänelle koko tämä meidän 10 vuotinen taistelu. Jotta hän osaisi ottaa tulevissa käsittelyissä vanhemmat lähtökohtaisesti yhtä hyvinä kasvattajina. Olen käynyt sosiaalitoimen kehittämisilloissa heidän pyynnöstään. Siellä on ollut mukana eri tason johtajia, jotka ovat hyvin ottaneet näkemykseni kehityskohteista.” T5

”Ollut aktiivisesti yhteydessä oikeusministeriöön ja tehnyt muun muassa lausunnon uudistuvasta lapsenhuoltolaista. Kirjoittanut lehtiin vieraannuttamisen kriminalisoinnin puolesta.” T9

Isät ovat monipuolisesti pyrkineet vaikuttamaan vieraannuttamiseen ja isien asemaan liittyen pitämällä erilaisia koulutustilaisuuksia ja toimimalla aktiivisesti. Isät ovat olleet yhteydessä paitsi tuomareihin, niin myös kirjoittaneet lausuntoja ja lehtijuttuja. Isät ovat tuoneet esille myös, sitä että ovat halunneet omalla toiminnallaan tuoda vieraannuttamista ja isien asemaa laajempaan tietoisuuteen. Isät kertovat perusteluiksi sen, että asiallinen keskusteltu ja tutkimuksellisen tiedon lisääntyminen auttavat muuttamaan asioita. Isät perustelivat myös tähän tutkimukseen osallistumista, sillä että tärkeästä aiheesta keskustellaan ja siitä tuotetaan tutkimusta. Isien näkökulma on perusteltu, sillä kun on tutkittu asiantuntijoiden käsityksiä vanhemmuudesta ja erosta on havaittu, että asiantuntijoiden käsitykset pohjautuvat tutkimustiedolle (Palmunen 2009, 76).

Monelle isälle vieraannuttaminen, ero ja isyys on tuonut myös tarpeen keskustella aihepiireistä toisten miesten kanssa. Tämä selittyy varmasti osittain sillä, että tähän tutkimukseen osallistuneet miehet ovat kokeneet naissukupuoliset sosiaaliviranomaiset hyvin kriittisesti, mutta myös siksi, että on oletettavaa, että suurin osa isistä, jotka kirjoittivat tähän, on kirjoittanut isäjärjestöjen jäsenenä tai mieserityiseen työotteeseen perehtyneiden järjestöjen kautta. Isille tärkeää on ollut keskustella paitsi ammattilaisena toimi-

vien miestyöntekijöiden kanssa, niin myös tärkeäksi on koettu vertaistuki. Joillakin miehillä ei ole lähipiirissä toisia miehiä, jotka ovat kohdanneet eron tai vieraannuttamista, ja sen vuoksi he ovat lähteneet hakemaan vertaistukea laajemmin.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu isien näkökulmasta isien eron jälkeisestä vieraannuttaminen ja sen syyt, keinot ja vaikutukset isien elämään. Monella isällä on taustalla pitkät vuosia kestäneet huoltoriidat ja kokemukset vieraannuttamisesta. Kirjoituksista käy vahvasti ilmi, että tutkimukseen osallistuneet isät kokevat, että yhteiskunnallinen ilmapääri ja sosiaaliviranomaiset suosivat huoltoriidoissa äitejä, mikä heidän mukaansa vaikuttaa vieraannuttamiseen. Isien kirjoitusten perusteella vanhemmilla ei tällä hetkellä ole tasa-arvoiset lähtökohdat lähivanhemmuudelle. Isät kirjoittavat kokemuksistaan, että eivät tule ero- tai sosiaalipalveluissa autetuiksi eikä sosiaaliviranomaiset paneudu perheiden asioihin riittävästi ”kukaan ei ota vastuuta”. Isät tuovat esille myös, että sosiaaliviranomaisia voidaan käyttää hyödyksi, kun äidin tarkoituksena on vieraannuttaa lasta isästä.

Isät kokevat äitien vieraannuttavan käytöksen johtuvan lasten äitien vaikeuksistaan tunteiden säätelyssä sekä mielenterveysongelmista. Isät kuvaavat kirjoituksissaan, että vieraannuttaminen on seurausta äitien erokokemuksista ja erityisesti puutteellisista tunteiden säätelykeinoista. Isät kirjoittavat eron aiheuttaneen äideille, isien mukaan, erityisesti koston, katkeruuden ja vihan tunteita sekä lasten menettämisen pelkoa. Isät päättävät, että eron liittyvien vaikeiden tunteiden vuoksi äidit ovat vieraannuttaneet lasta isästä. Toinen merkittävä selittävä tekijä vieraannuttamiselle on isien kirjoitusten perusteella äitien mielenterveysongelmat. Osa isien kuvaamista mielenterveyden ongelmista oli diagnosoituja, mutta osa oli isien omia päätelmiä äitien käytöksen vuoksi. Erityisesti äitien masennus tulee ilmi isien kirjoituksista. Isien kirjoituksista tulee vaikutelma siitä, että äidit eivät välttämättä pysty erottamaan omia kokemuksiaan lapsen kokemuksista.

Lapsen asioista sopiminen ja lasten tapaamisiin liittyvät käytännöt ovat isien kirjoitusten perusteella yhteydessä vallankäyttöön, äitien toimesta. Isät kertovat äitien käyttävän monipuolisesti erilaisia keinoja, joiden avulla isän ja lapsen välit heikkenisivät tai katkeisivat kokonaan. Isät kuvaavat vallankäytön koostuvan pienistä ja huomaamattomalta tuntuvista keinoista kuten myös täydestä kommunikoimattomuudesta, kiristyksestä ja taivuttelusta sekä kiusanteosta. Isät tuovat esille äitien hankaloittavan isien tiedonsaantia lapsen asioihin ja äidit ovat pyrkineet vaikuttamaan lapseen niin, että lapsi kieltäytyy tapaamasta isäänsä.

Vieraannuttamisella on merkittäviä negatiivisia vaikutuksia isien hyvinvointiin. Isät kertovat uniongelmistaan, masennusoireistaan, toivottomuuden kokemuksistaan sekä siitä, miten vieraannuttamisen vastustaminen on vaikuttanut heidän taloudelliseen tilanteeseensa sitä heikentäen. Isät kertovat vieraannuttamisen aiheuttaneen kuormitusta, sillä vieraannuttamisesta seurannut tilanne on isille raskas. Vieraannuttaminen on prosessinomaista ja isät kertovat kokevansa tilanteen loputtomana, mikä lisää entisestään kuormitusta ja toivottomuutta. Vieraannuttamisen vastustaminen vie isältä voimavaroja ja isät tuovat esille joutuvansa olevaan jatkuvasti puolustuskannalla ja pelkäämään, mitä seuraavaksi tapahtuu liittyen lasten huoltoon tai tapaamiseen. Vieraannuttaminen ja huoltoriidat ovat vaikuttaneet isien lähisuhteisiin siten, että isien suhteet omiin läheisiin tai ystäviin ovat viilenneet tai katkenneet, sillä isän kaikki aika menee oikeudenkäynteihin valmistautuessa.

Isien kirjoituksissa korostuu vieraannuttamisen vaikutus isyyteen. Isät kokevat, että eivät voi toteuttaa omaa isyyttään kuten haluaisivat. Isät kirjoittavat joutuneensa kauas lastensa arjesta eivätkä ole enää tietoisia lapsensa elämästä. Isät toivovat lastensa kanssa läheistä yhdessäoloa, läheisyyttä ja keskustelua. Tämä eroaa merkittävästi huoltajalle kuuluvasta tiedonsaantioikeudesta, jonka avulla isä saa tietoonsa viranomaisilta lapsen asioista.

Vieraannuttamisen kokemus erityisesti etäisien kirjoituksissa on motivoinut isiä vaikuttamaan isien asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Isät ovat aktiivisesti ajamassa isyyden asemaa ja hakevat isille parempia oikeuksia lastensa elämään. Isien kirjoitusten osittainen kiivas ja viranomaisvastainen tunnelma voi kuitenkin peittää alleen tärkeän sanoman lapsen oikeudesta molempiin vanhempiin. Lapsen oikeus isään on eri asia kuin isän oikeus lapseen. Kaiken toiminnan keskiössä tulisi olla lapsen oikeus ja lapsen etu.

Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat aikaisempia tutkimustuloksia siinä, että vieraannuttamisella on merkittäviä negatiivisia vaikutuksia sitä kokeneille henkilöille, tämän tutkimuksen kohdalla isille. Tämän vuoksi vieraannuttamista pitäisi pyrkiä estämään kaikin keinoin. Vieraannuttamisen onnistuessa keinoja puuttua vieraannuttamiseen on kovin vähän. Tutkijat eivät ole löytäneet tähän oivallisia keinoja, vaikka aihepiiriä on tutkittu melko paljon. Jos lapsen ja vanhemman välillä on ollut usean vuoden tapaamiskatko, on lapsen ja vanhemman välinen kiintymys usein ohutta ja lähes olematonta.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että lapselle vieraalta tuntuvaan ihmiseen tutustuminen voi olla kuormittavaa ja stressaavaa, ja lapsi voi suhtautua vanhempaan kielteisesti, koska hänestä vanhempi on aikaisemmin hylännyt hänet (Karttunen 2010, 153). Kuitenkin jos kiintymyssuhde isään on aikaisemmin ollut vahva ja tapaamiset saadaan järjestettyä uudelleen, on mahdollista, että lapsen mielipide muuttuu ja lapsi pystyy palauttamaan aikaisemmin luomansa yhteyden isäänsä. Hakovirta & Rantalaiho (2009, 41) ovat todenneet, että jaetun vanhemmuuden tarkoituksena ei ole jakaa lapsen aikaa tasan vanhempien kesken, vaan se että lapsi saa säilyttää suhteet molempiin vanhempiinsa ja saa nauttia molempien vanhempien seurasta ja huolenpidosta. Näenkin, että todellisen vieraannuttamisen ehkäisemisen yhtenä keinona on, että lapsen ja isän välillä on tapaamisia. Tapaamiset luovat mahdollisuuden sille, että isä ja lapsi pystyvät luomaan edes jonkinasteisen suhteen, jonka turvin välien eheytyminen on myöhemmin mahdollista.

Vieraannuttamisen hoitamiseksi on esitetty kiistanalaisia ehdotuksia siitä, että vieraannuttamisen vuoksi lapsen huolto ja asuminen tulisi siirtää vieraannutetun vanhemman luokse, psykiatriseen hoitolaitokseen tai muun ammattiavun piiriin. (Johnston & Kelly 2001, 250.) Sinkkonen (2017, 62) toteaa, että vieraannuttamisen ”hoitamiseen” ei ole kenellekään yksiselitteisiä vastauksia. On mielestäni kyseenalaista, voiko vieraannuttava vanhempi olla ainut selittävä tekijä perheen ongelmiin, sillä elämässä usein asiat eivät ole niin yksinkertaisia, vaan asioihin vaikuttaa monta tekijää. Sinkkonen (2017, 62) ajattelee että, kestävimpiä tuloksia saadaan mahdollisesti sillä, että kaikki osapuolia tavataan ja tehdään lastenpsykiatriasta ja psykologista selvitystä siitä, miten asiassa edetään. Keskeistä on löytää jokin pienikin alue, missä kaikki osapuolet voivat olla samaa mieltä. Tärkeää on, että vanhemmat pystyisivät pitämään pitkittyneissäkin riitatilanteissa ”järjen päässä” ja lapsen kaiken toiminnan keskipisteessä. Näin vanhemmille voi avautua lapsen tilanne ja vanhemmat voivat toimissaan rauhoittua ja tunnistaa lapsen olevan riitojen keskellä ja vieraannuttamisen kohteena ja tunnistavat sen aiheuttavan lapsille suuria kehityksellisiä ongelmia. Ahdistuneiden ja paniikissa olevien vanhempien rauhoittamiseen auttaa se, että vanhemmat tulevat kohdatuiksi. Kun vanhemmille tulee kokemus siitä, että heidät on kuultu ja heitä pyritään ymmärtämään pystyvät vanhemmat rauhoittumaan omassa erokriisissään ja pystyt asettumaan lapsen asemaan.

Koska vieraannuttamisen ”hoitaminen” on vaikeaa, olisi sitä tärkeää pyrkiä ennaltaehkäisemään sekä lapsen edun että kustannusten näkökulmasta. Jos ennakolta pystyttäisiin

välttämään huoltoriitojen pitkittymistä ja säästämään kustannuksissa, niin resursseja vaativia palveluita ei käytettäisi samassa määrin tulevaisuudessa kuin nyt. Sosiaalitoimen palveluita tulisi kehittää niin, että oikeuslaitoksen palveluita voitaisiin vähentää. Sovittelua ja matalankynnyksen palveluita pitäisi lisätä ja tarjota asiakkaille enemmän, kun riita ei ole vielä tuomioistuimessa. Eroamiskulttuuri, joka kiinnittää huomiota lapsen tarpeisiin ja lapsen näkökulmaan on paitsi lapsen edun mukaista niin myös säästää yhteiskunnan varoja. Samanlaisiin päätelmiin on päätytty myös mm. Hämäläinen (2012, 208-209) omassa tutkimuksessaan.

Sovitteluun pyrkivän työtteen ja lapsen näkökulman esiintuominen voisi vähentää vieraannuttamista ja vieraannuttamisen kohteeksi joutumista. Vanhemmat on saatava ymmärtämään se, että kommunikoinnin tarve ei pääty siihen, kun vanhemmat saavat sovittua lapsen huoltoon, tapaamiseen ja asumiseen liittyvät asiat, vaan erovanhemmuus on jatkuvaa neuvottelua ja asioista sopimista. Jatkuvat neuvottelut kuitenkin aiheuttavat osalle vanhemmista ongelmia, mikä lisää paitsi tuomioistuimessa riitelyä niin myös vahingontekoja, kiusaamista ja vallankäyttöä. (Mattila-Aalto ym. 2012, 213-214.)

Perheasioiden sovittelu tai alustava sopimusneuvottelut eroammattilaisen kanssa ensisijaisena palveluna perheille olisi mielestäni hyvä keino tukea vanhempien pyrkimystä yhteistyövanhemmuuteen. Lastenvalvojan palvelut eroauttamisen ensiaskeleena eivät ole mielestäni paras ratkaisu, sillä heidän roolinsa eroauttamisessa on neuvoa antava, ohjaava ja vaihtoehtoja esittävä. Lastenvalvojankin on pyrittävä toimissaan edistämään sovintoa vanhempien välille, mutta lastenvalvojan tehtävänä ei ole sovittella vanhempien välejä. Sovintoon ohjaamisen ja sovittelun välinen raja on häilyvä, mutta perheasioiden sovittelu ei ole lastenvalvojan työtehtävä eikä lastenvalvojalla ole siihen velvollisuutta eikä usein mahdollisuuttakaan aikataulujen puitteissa. Lastenvalvojan tehtävänä on vahvistaa lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyvät sopimukset, jotka ovat vanhempien neuvottelemat. Eroauttamisen asiakkaana olevilla vanhemmilla, ei ole aina tietoa siitä, missä palveluissa he kulloinkin asioivat ja mitä palvelun sisältöön kuuluu. Kanteluita palveluista ilmenee usein tämän vuoksi. (Bildjuschin 2018, 16-17.)

Vieraannuttamisen ehkäisemiseksi tärkeää on myös pyrkiä lisäämään isien aktiivista osallistumista perhe-elämään sekä viettämään enemmän aikaa lasten kanssa. Pääosin kodin- ja lastenhoito on edelleen isyyden muutoksesta huolimatta äitien vastuulla. Tärkeää olisi huomiota miesten ja naisten väliseen tasa-arvoon ja sen edistämiseen. Tasa-

arvo keskusteluun kuuluu sukupuolittunut perheväkivalta, kotityöt ja vanhemmuuteen liittyvät arjen rutiinit ja lasten hoiva. Nousiainen (2004) kokee, että todellista tasa-arvoa tulisi luoda edellä mainittujen asioiden avulla eikä kuten nyt, että lainsäätäjien mielenkiinto on keskittynyt parantamaan lasten asumista isien luona eron jälkeen. Koen itse, että tasa-arvoa tulisi parantaa sekä perheen sisällä, että eron jälkeisissä käytännöissä. Näitä kahta asiaa ei voi mielestäni erottaa toisistaan, sillä perheen sisäinen tasa-arvo vaikuttaa vanhempien eron jälkeisiin toimintatapoihin ja ratkaisuihin. Vanhemmuuteen sitoutuneet vanhemmat ovat todennäköisemmin tasa-arvoisia vanhempia perheen sisällä sekä toteuttavat todennäköisemmin lapsen edun mukaista vanhemmuutta yhdessä olleessaan sekä mahdollisen eron jälkeen.

LÄHTEET

- Aalto, I. 2012. Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskustelussa. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Antikainen, M., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. 2009. Sosiaalityön asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalveluissa. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Autonen-Vaaraniemi, L. 2008. Kodin tila, valta ja miesten käytännöt. Teoksessa: Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Autonen-Vaaraniemi, L. 2009. Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Autonen-Vaaraniemi, L. 2012. Eroisyyden oikeuttamisen perusteet. Teoksessa: Forsberg, H. & Autonen-Vaaraniemi, L. 2012. Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Autonen-Vaaraniemi, L. 2019. Perheammattilaisten asemoituminen vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevat kehykset erotyössä. *Janus* 27 (4), 362-378.
- Auvinen, M. 2002. Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa: Litmala, M. (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY.
- Baker, A. J. L., Bone, M. L. & Ludmer, B. 2014. *The high conflict custody battle: Protect yourself & your kids from toxic divorce, false accusations & parental alienation.* Oakland, CA: New Harbinger Publication.
- Baker, A. J. L. & Ben Ami, N. 2011. To turn a child against a parent is to turn a child against himself. *Journal of Divorce and Remarriage* 54(2), 203-219.
- Baker, A. J. L. & Verrocchio, M. C. 2015. Parental Bonding and Parental Alienation as Correlates of Psychological Maltreatment in Adults in Intact and Non-intact Families. *Journal of Child and Family Studies* 24, 3047-3057.
- Baker, A. J. L. 2020. Reliability and validity of the four-factor model of parental alienation. *Journal of Family Therapy* 42, 100-118.
- Baker, A. J. L., & Darnall, D. C. 2007. A construct study of the eight symptoms of severe parental alienation syndrome. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47(1-2), 55-75.
- Balmer, S., Matthewson, M. & Haines, J. 2018. Parental alienation: Targeted parent perspective. *Australian Journal of Psychology* 2018; 70: 91-99
- Bates, E. A. 2019. "No one Would ever believe me": An Exploration of the Impact of the Intimate Partner Violence Victimization on Men. *Psychology of Men & Masculinities*. Advance online publication.
- Bernet, W., Wamboldt, M. Z., & Narrow, W. W. 2016. Child affected by parental relationship distress. *Journal of American Child and Adolescent Psychiatry*, 55, 571-579.

Broberg, M. & Hakovirta, M. 2005. Lapsen ja etävanhemman tapaaminen yksinhuoltaja ja uusperheissä – lähivanhemman näkökulma. *Janus* 13. (2), 137-153.

Broberg, M. & Hakovirta, M. 2009. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Castrén, A-M. 2009. Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus perheen sosiaalisiin suhteisiin. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) 2009. *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Castrén, A-M. 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.

Castrén, A-M., Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. 2019. Harvinaisesta ja kielletystä tavanomaiseksi ja hyväksytyksi: muuttuva kulttuurinen ymmärrys av(i)oerosta suomalaisessa yhteiskunnassa. *Janus* 27 (4), 344-361

Clemente, M. & Padilla-Racero, D. 2016. When court accept what science rejects: Custody issues concerning the alleged “parental alienation syndrome”. *Journal of Child Custody*, 13(2-3), 126-133.

Dallam, S. & Silberg, J. L. 2016. Recommended treatments for “parental alienation syndrome (PAS) may cause children foreseeable and lasting psychological harm. *Journal of Child Custody*, 13(2-3), 134-143.

Death, J., Ferguson, C. & Burgess, K. 2019. Parental alienation, coaching and the best interests of the child: Allegation of child sexual abuse in the Family Court of Australia. *Child Abuse & Neglect* 94.

Eerola, P. (2009). Lapsikeskeisempi isyys - kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen. *Nuorisotutkimus*, 27 (2), 15-28.

Emery, R. E. 2005. Parental alienation syndrome: Proponents bear the burden of proof. *Family Court Review*, 43(1), 8-13.

Forsberg, H. & Pösö, T. 2009. Valvottujen tapaamisten näyttämö. Vieraan ja perhesidoksen rajankäyntiä. Teoksessa: Jallinoja, R. (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus.

Forsberg, H. 2018. Lasten tunteet, perhesuhteet ja koti. Teoksessa: Eerola, P. & Pirskanen, H. (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus.

Garber, B. D. 2011. Parental alienation and the dynamics of the enmeshed parent-child dyad: adultification, parentification and infantilization. *Family Court Review* 49 (2), 322-335

Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2009. Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Halme, N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin

kehittäminen ja arviointi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Hannuniemi, A. 2007. Vanhemmasta vieraannuttaminen – uhka lasten hyvinvoinnille. Teoksessa: Oikeustiede. Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja 2007 XL. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys

Hannuniemi, A. 2010. Vieraannuttamistermistö vaatii tarkentamista. *Duodecim* 126(9), 1090-1.

Hannuniemi, A. 2015. Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa. Oikeussosiologinen tutkimus. Akateeminen väitöskirja. Oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Harman, J. J., Bernet, W. & Harman, J. 2019. Parental alienation: The Blossoming of Field of Study. *Current Directions in Psychological Science* 28(2), 212-217.

Harman, J. J., Leder-Elder, S. & Biringen, Z. 2016. Prevalence of parental alienation dawn from representative poll. *Children and Youth Services review* 06, 62-66.

Harman, J. J., Ledes-Elder, S. & Biringen, Z. 2019. Prevalence of adults who are the targets of parental alienating behaviors and their impact. *Children and Youth Services Review* 106.

Hautanen, T. 2010. Väkipalva ja huoltoriidat. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hellstén, S. & Salonen, S. 2011. Havaintoja isien kohtaamisesta sosiaali- ja terveystalveluissa. Työpapereita 2/2011. Ensi- ja turvakotien liiton työpapereita 4. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2016. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksina. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.

Häkkänen-Nyholm, H. 2009. Psykopatia parisuhteessa ja perheessä. Teoksessa: Häkkänen-Nyholm, H. (toim.) 2009. Psykopatia. Helsinki: Edita.

Häkkänen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. *Duodecim* 126, 499-505

Häkkänen-Nyholm, H., Laajasalo, T. & Tuuri, T. 2013. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki: PsyJuridica.

Hämäläinen, J. 2011. Kallit erot. Selvitys huoltoriitojen kustannuksista. Neuvokeskus. Helsinki: Lastensuojelukeskusliitto.

Hämäläinen, J. Huoltoriitojen kustannukset yhteiskunnalle: taloudellisen arvioinnin teoreettisia ja metodologisia haasteita. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (eds.) Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliuilot ja lapset. Ensi- ja turvakotien julkaisuja 39. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Isyyslaki 2015/11.

Joki-Erkkilä, M. & Korkman, J. 2015. Lapsen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan epäilyn herätessä – mitä tulee huomioida? *Duodecim* 131, 985-90.

Jokinen, K. & Mikats, J. 2018. Lähisuhteet lapsen arjessa. Teoksessa: Eerola, P. & Pirskanen, H. (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, K. & Saarinen, K. 2006. *Suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.

Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kekäle, J. 2007. Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Kelly, J.B. & Johnston J.R. 2001. The Alienated Child. A Reformulation of Parental Alienation Syndrome. *Family Court Review* 39 (3), 249-266.

Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities and Theology No 15. Joensuu: University of Eastern Finland.

Kiiski, J. 2012. Avioeron synnyttämät haasteet ja ongelmat. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (eds.) *Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotien julkaisuja 39*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Koskela, J. 2012. Avioero suomalaisen miehen kokemana. Ero ja erosta toipuminen prosessina. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Koulu, S. 2019. Lapsenhuoltolain uudistus ja ymmärrys perheestä. *Janus* 27 (4), 413-421.

Kuronen, M. & Hokkanen, T. 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa: Sevón, E. & Notko, M. (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. 2009. Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteena. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.

Lapierre, S. & Côté, I. 2016. Abused women and the threat of parental alienation: shelter workers' perspectives. *Children and Youth Services Review* 65, 120-126.

Lavadera, A. L., Ferracuti, S. & Togliatti, M. M. 2012. Parental Alienation Syndrome in Italian legal judgements: An exploratory study. *International Journal of Law and Psychiatry* 35, 334-342.

- Litmala, M. 2002. Lapsi erossa – empiirisiä kuvaajia. Teoksessa: Litmala, M. (toim.) *Lapsen asema erossa*. Helsinki: WSOY.
- Maksimainen, J. 2010. Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 2010:3. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mattila-Aalto, M., Bergman-Pyykkönen, M., Haavisto, V. & Karvinen-Niinikoski, S. 2012. Konfliktiteoreettinen näkökulma eroihin ja palveluiden kehittämiseen. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (eds.) *Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotien julkaisuja* 39. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Mesiäislehto-Soukka, H. 2005. Perheenlisäys isien kokemana – fenomenologinen tutkimus. *Lääketieteellinen tiedekunta, Hoitotieteen ja terveystieteiden laitos, Oulun yliopisto, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Moné, J. G., MacPhee, D., Anderson, S. K. & Banning, J. H. 2011. Family Members' Narratives of Divorce and Interparental Conflict: Implications for Parental Alienation. *Journal of Divorce & Remarriage* 52, 642-667.
- Mykkänen, J. & Huttunen, J. 2008. Isäksi tulon tunteet. Teoksessa: Sevón, E. & Notko, M. 2008. *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mykkänen, J. 2010. Isyyden tutkimus Suomessa 1990-2010. Teoksessa: Mykkänen, J. & Aalto, I. 2010. *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Määttä, K. 2002. *Avioeron tuska ja helpotus*. Helsinki: Tammi.
- Notko, M. & Sevón, E. 2018. Konfliktit lasten perhesuhteissa. Teoksessa: Eerola, P. & Pirskanen, H. (toim.) 2018. *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nousiainen, K. 2004. Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. *Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- O'Donohue, W., Benuto, L.T. & Bennett, N. 2016. Examining the validity of parental alienation syndrome. *Journal of Child Custody*, 13:2-3, 113-125.
- Ottoman, A. & Lee, R. 2008. Fathers' rights movements. In C. Renzetti & J. Edleson (Eds.), *Encyclopedia of interpersonal violence* (pp. 253–254). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Paajanen, P. 2006. Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä. Alle 3-vuotiaiden esikouluikäisten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. *Perhebarometri 2006. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia* E14/2006. Helsinki: Väestöliitto.
- Palmunen, A. 2009. Asiantuntijoiden käsitykset yksinvanhempaisuudesta. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) 2009. *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Pirskanen, H. 2011. Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. *Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja* D 53/2011. Helsinki: Väestöliitto.

- Pusa, A. 2006. Miehen ero. Teoksessa: Sanasta miestä. Kokemuksia miesten kriisityöstä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja 36. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Pylkkänen, A. 2008. Miten oikeus määrittelee perheen? Teoksessa: Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Pösö, T. 2008. Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraali. Teoksessa: Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Riihonen, R., Oulasmaa, M. & Laru S. 2020. Kohti riittävän hyvää vanhemmuutta. www.vaestoliitto.fi > Etusivu > Tietoa vanhemmille > Parisuhteen Happy Hour > Tietoa > Kohti riittävän hyvää vanhemmuutta. Luettu: 8.3.2020.
- Rowlands, G. A. 2018. Parental alienation: A Measurement Tool. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60 (4), 316-331.
- Salo, M. 2012. Narsisti parisuhteessa, työpaikalla, naapurina, oikeussalissa. Helsinki: Minerva.
- Salo, S. 2009. Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lapsen käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa: Sevón, E. & Notko, M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Sher, L. 2017. Parental alienation: the impact on men's mental health. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 29(3).
- Sinkkonen, J. 2012. Isäksi ensi kertaa. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2017a. Isä ja lapset eron jälkeen. Teoksessa: Pruuki, H. & Sinkkonen, J. (toim.) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.
- Sinkkonen, J. 2017b. Toisesta vanhemmasta vieraannuttaminen. Teoksessa: Pruuki, H. & Sinkkonen, J. (toim.) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välistä tasa-arvosta. Julkaisuja 2010: 8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Taskinen, S. 2001. Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Oppaita 46. Stakes: Helsinki.
- TENK, 2019. www.tenk.fi > Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Luettu: 25.4.2020.
- THL – tilastoraportti 11/2019. Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2018.
- Thomas, R. M. & Richardson, J. T. 2015. Parental alienation syndrome: 30 years on and still junk Science. *The Judges' Journal*, 54(3), 22-24.
- Tilastokeskus 2019. www.stat.fi > Etusivu > Tilastot > Väestö > Siviilisäädyn muutokset > 2019 > Solmittujen avioliittojen määrä väheni edelleen. Luettu 20.4.2020.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, M. 2008. Parisuhde päättyy – isyys jatkuu. Miesten kokemukset suhteista lasten äiteihin ja isyydestä eron jälkeen. Lisensiaatintutkimus. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turku: Turun yliopisto.

Vaasan HO 6.7.2006. www.finlex.fi > oikeuskäytäntö > hovioikeudet > 2006 > Vaasan HO 6.7.2006 987. Luettu: 20.4.2020.

Valjakka, E. 2002. Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa: Litmala, M. (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY.

Warshak, R. A. 2015. Ten parental alienation fallacies that compromise decisions in court and in therapy. *Professional psychology: Research and practice*, 46, 235-249.

Viljoen, M. & Van Rensburg, E. 2014. Exploring the Lived Experiences of Psychologist Working With Parental Alienation Syndrome. *Journal of Divorce & Remarriage* 55, 253-275.

Virtanen, I. & Isotalus, P. 2009. Miesten tukea antava viestintä eroavalle ystävälle. Teoksessa: Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Virtanen, I. A. 2018. Tunteista viestiminen miesten ystävyysuhteissa. Teoksessa: Eerola, P. & Pirskanen, H. (toim.) 2018. Perhe ja tunteet. Helsinki: Gaudeamus.

Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa: Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) Isä kirja. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

ISI, ISÄ, ISKÄ!

Oletko kokenut eron jälkeistä vieraannuttamista?

Kerro oma tarinasi liittyen vieraannuttamiseen. Kirjoituksen sisältö on vapaa; tärkeintä on sinun, isän, oma kokemus! Voit käyttää tarinaa kirjoittaessasi apunasi seuraavia kysymyksiä:

- Miten tähän tilanteeseen on ajautettu?
- Minkälaista vieraannuttamista olet kohdannut ja kenen toimesta?
- Mistä ajattelet vieraannuttamisen johtuvan?
- Miten vieraannuttaminen on vaikuttanut lapsen, sinun ja perheesi elämään?
- Mitä olet yrittänyt tehdä tilanteen parantamiseksi?

Vieraannuttaminen on prosessi, jossa pyrkimyksenä on vaikuttaa lapseen tai lapsen olosuhteisiin niin, että lapsen ja toisen vanhemman välinen side vaikeutuu tai katkeaa.

Teen pro gradu työni isien kokemasta vieraannuttamisesta. Olen kiinnostunut isien kokemusten lisäksi vieraannuttamisen taustalla olevista syistä isän näkökulmasta. Kirjoituksia käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti niin, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Voit lähettää kirjoituksesi nimettömänä.

Lähetäthän kirjoituksesi 15.1.2020 mennessä sähköpostilla osoitteeseen: mamipit@utu.fi.

Mikäli haluat palauttaa tarinasi postitse, voit lähettää sen ohjaavalle opettajalleni Jarkko Rasinkangas, sosiaalityö- ja sosiaalipedagogian laitos, 20014 Turun yliopisto. Lisätietoja tutkimuksesta saa sähköpostitse minulta mamipit@utu.fi tai ohjaajaltani jarrasin@utu.fi.

Sydämellisesti kiittäen: Majju Pitkänen, Turun yliopisto, Sosiaalityö